

Bijdrage van
de Vlaamse administratie
aan het regeerakkoord
van de Vlaamse Regering
2019-2024



Inleiding

Bij het aantreden van een nieuwe Vlaamse Regering bieden we als Vlaamse administratie een bijdrage aan het regeerprogramma voor de komende jaren. Met deze bijdrage willen we een optimale beleids-ondersteuning bieden aan de regeringsonderhandelaars en inspiratie geven voor de beleidskeuzes die ze zullen maken.

Deze bijdrage is een werkstuk van de hele Vlaamse overheid. Alle entiteiten werden betrokken in een co-creatief proces. Om in te spelen op de maatschappelijke uitdagingen van vandaag, moeten we immers uit onze kokers komen en samenwerken over beleidsthema's heen.

Vlaanderen staat voor een aantal grote transities, die een volgehouden inspanning en een geïntegreerde benadering op lange termijn vragen. De komende vijf jaar willen we onze verantwoordelijkheid nemen om een aantal fundamentele en maatschappelijk gedragen stappen te zetten in de realisatie van die transities. De te bereiken doelstellingen in 2024 zijn ambitieus. We willen immers met de volgende regering al een grote stap zetten in het bereiken van de transities en zien daarbij vier centrale uitdagingen:

1. **klimaat;**
2. **sociale inclusie;**
3. **kenniseconomie en arbeidsmarkt;**
4. **innovatie en digitalisering.**

Die uitdagingen vormen het **eerste luik** van deze bijdrage aan het regeerakkoord. Door een geïntegreerde aanpak van die uitdagingen beogen we een Vlaanderen dat in 2024:

- nadrukkelijk invulling geeft aan de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties;
- klimaatintelligenter is, met robuustere ecosystemen;
- zijn burgers maximaal mee heeft, dankzij verdere investeringen in sociale inclusie;
- toonaangevend is met zijn hoogtechnologische, meer circulaire en duurzame (kennis)economie;
- meer mensen aan het werk krijgt en houdt in een brede arbeidsmarkt;
- bij de kopgroep hoort op het vlak van digitalisering en innovatie.

Het **tweede luik** gaat in op de rol van de Vlaamse overheid. Als betrouwbare partner van burger, ondernemer en beleid wil de Vlaamse overheid zich blijven ontwikkelen als sterke dienstverlener, beleidsondersteuner én werkgever. We breiden ook het partnerschap tussen de overheid en andere maatschappelijke actoren verder uit om op alle terreinen een draagvlak te creëren voor de transities.

In het **derde luik** focussen we tot slot op Visie 2050, de toekomstvisie van de Vlaamse Regering. De Vlaamse overheid werkt aan die toekomst samen met veel andere actoren. Met concrete beleidsdoelstellingen en -voorstellen tonen we wat de Vlaamse Regering de volgende vijf jaar kan doen om in 2050 de langetermijndoelstellingen te halen.

Deze bijdrage is elektronisch raadpleegbaar op www.vlaanderen.be/nl/publicaties.

Inhoudstafel

FOCUS OP VIER GROTE BELEIDSUITDAGINGEN	6	ENERGIETRANSITIE	39
Uitdaging 1: KLIMAATINTELLIGENTE SAMENLEVING	7	1 – Maximale energie-efficiëntie in alle sectoren	39
1 – Innovatie en kennis: motor voor de realisatie van energie- en klimaatdoelstellingen	7	2 – Een milieuvriendelijke energieproductie	41
2 – Circulaire economie: essentieel, veerkrachtig en klimaatbestendig	8	3 – Een flexibeler en slimmer energiesysteem	42
3 – Ruimte: hefboom voor een klimaatrobuust Vlaanderen	9	4 – Een sterk innovatiebeleid ter ondersteuning van de Vlaamse energietransitie	43
4 – Anders bouwen: energiezuinig en circulair	9	5 – Een hogere en effectievere financiering	44
5 – Milieuvriendelijke mobiliteit: een essentiële driver	10	6 – Een goede en permanente samenwerking	45
6 – Vlaamse fiscaliteit en financiën: klimaatvriendelijk tegen 2025	11	INDUSTRIE 4.0 IN DE DIGITALE ECONOMIE	47
Uitdaging 2: EEN SOCIAAL-INCLUSIEF WELVAREND VLAANDEREN	12	1 – Een geïntegreerde en ambitieuze aanpak voor de industrie van de toekomst of ruimer, voor de economie van de toekomst	47
1 – Sociale inclusie realiseren via maximale participatie	12	2 – Versnelling van de transformatie van bedrijven naar industrie 4.0	48
2 – Werken aan welzijn, toegankelijke zorg en ondersteuning	14	3 – Naar een meer gedeelde Infrastructuur voor opleidingverstrekkers, het bedrijfsleven en publieke en private partners	49
Uitdaging 3: EEN KENNISECONOMIE MET EEN BREDE ARBEIDSMARKT	16	4 – Groei van onderzoek en innovatie ter ondersteuning van de transitie naar Industrie 4.0	50
1 – Koesteren van ons menselijk kapitaal, van 0 tot 99 jaar	16	5 – Versterking van de internationale inbedding van de transitie en van de positie van Vlaanderen	51
2 – Meer mensen aan het werk krijgen en houden	18	6 – Een digitaal actieplan om van Vlaanderen een digitaal vooruitstrevende regio te maken	52
3 – Meer productiviteitsverhogende investeringen	20	LEVENSLANG LEREN EN DYNAMISCHE LEVENSLLOOPBANEN	53
Uitdaging 4: SMART VLAANDEREN ALS INNOVATIEVE EN DIGITALE TOPREGIO	21	1 – Een cultuuromslag naar levenslang leren	56
1 – Verder investeren in innovatie	21	2 – Een sterker competentiedenken	57
2 – Digitalisering: geen keuze maar noodzaak	22	3 – Geen drempels meer die participatie in de weg staan, zodat opleidingen flexibel, betaalbaar en toegankelijk zijn	59
3 – De overheid in een digitale leidersrol	22	4 – Meer kansen om te leren, altijd en overal	60
DE VLAAMSE OVERHEID: BETROUWBARE PARTNER VAN BURGER, ONDERNEMER EN BELEID	24	5 – Een gedeelde visie op levenslang leren, een gedeelde leer- en opleidingsstructuur en een gedeeld bestuurskader	61
Doelstelling 1: DE VLAAMSE OVERHEID IS EEN STERKE DIENSTVERLENER	26	SAMEN LEVEN	62
Doelstelling 2: DE VLAAMSE OVERHEID IS EEN STERKE EVIDENCE-INFORMED BELEIDSONDERSTEUNER	28	1 – Een sterke(re) sociale cohesie en doorgedreven inzet op gelijke kansen	62
Doelstelling 3: DE VLAAMSE OVERHEID IS EEN STERKE WERKGEVER	30	2 – Een kwaliteitsvol, duurzaam en divers aanbod in zorg en vrije tijd	64
BELEIDSVOORSTELLEN OP BASIS VAN VISIE 2050	32	3 – Een breed Vlaams beleid voor fysiek en mentaal gezonde burgers	65
CIRCULAIRE ECONOMIE	33	4 – Optimale en verantwoorde inzet van technologie	66
1 – De Vlaamse overheid als partner en als regelgever in de transitie circulaire economie	35	5 – State-of-the-art omgeving in zorg en vrije tijd	66
2 – Verhoogde circulaire productie en consumptie van goederen en diensten	35	SLIMME MOBILITEIT EN LOGISTIEK	68
3 – Een verlaagde voetafdruk hoogwaardige inzet van biomassa door een circulaireaanpak van de voedingsketen en minder voedselverlies	36	1 – Vlaanderen als proeftuin voorgeconnecteerde en autonome voertuigen	68
4 – Maximaal waterhergebruik in een veerkrachtig watersysteem	37	2 – Een sterke impuls voor het mobiliteitsdelen	69
5 – Circulair bouwen en circulair ruimtegebruik als standaardpraktijk	38	3 – Een aanbod van aantrekkelijke mobiliteitsdiensten	70
		4 – Vlaanderen als marktleider in smart shipping	71
		5 – De transformatie van Vlaanderen tot digitale supply highway	71
		6 – De versnelde transitie naar zero-emissievoertuigen	73
		7 – Samenwerking in quadruple-helix verband	74
		SLIM WONEN EN LEVEN	76
		1 – Meer kwaliteitsvolle en duurzame woningen	77
		2 – Meer duurzame buurten	79
		3 – Een ruimtelijk duurzaam woonsysteem	80
		4 – Een versterkt woonaanbod voor een inclusieve woningmarkt	81
		5 – Duurzamere woonwensen	82

Focus op vier grote beleidsuitdagingen

Uitdaging 1:

KLIMAATINTELLIGENTE SAMENLEVING

In 2015 werd in Parijs een wereldwijd klimaat-akkoord bereikt, waarbij de globale emissies moeten dalen met als uiteindelijk doel klimaatneutraliteit in de tweede helft van deze eeuw. De Europese Unie en alle lidstaten zullen daarvoor een ambitieuze en langetermijnstrategie opstellen die actief streeft naar klimaatneutraliteit in lijn met het akkoord van Parijs. Inmiddels moet tegen 2020 een nationaal energie- en klimaatplan met doelstellingen en maatregelen voor de periode 2021-2030 worden ingediend. Het ontwerp van het **Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030** legt het doel vast om in 2030 in de Vlaamse niet-ETS-sectoren (transport, gebouwen, landbouw, niet-ETS-industrie en afval) een broeikasgasreductie te realiseren van 35% ten opzichte van 2005, in lijn met de doelstelling die aan België opgelegd is. Samen met het ontwerp van het energieplan vormt dat de Vlaamse input voor het ontwerp van het Nationaal Energie- en Klimaatplan 2021-2030. Als dat afgerond is, operationaliseren we het geïntegreerde Energie- en Klimaatplan 2021-2030 in Vlaanderen.

We stemmen de Vlaamse energie- en klimaatgovernance maximaal af op de Europese beleids-cyclus. Daarvoor werken we een afsprakenkader uit met een volledig **geïntegreerd en datagedreven energie- en klimaatbeleid**, heldere procedures en een duidelijke timing. De betrokkenheid van alle vakministers is essentieel voor de doorwerking van de klimaatuitdaging in hun beleid en voor de gestroomlijnde consultatie en samenwerking met alle stakeholders. Met input van alle betrokken administraties zal het Departement Omgeving, waar en indien nodig ondersteund door onafhankelijke experts, tweejaarlijks rapporteren en gerichte aanbevelingen tot bijsturing formuleren.

We werken een **Vlaamse langetermijnstrategie 2050** uit met becijferde energie- en klimaatdoelen voor alle sectoren. Om zekerheid te bieden aan stakeholders en investeerders, worden die doelen, net als het governance-deel, maximaal verankerd, maar met voldoende oog voor te verwachten nieuwe inzichten, innovaties en technologische oplossingen tussen vandaag en 2050. Verder maken we een investeringsplan op voor de financiering van de nodige transitie maatregelen in de verschillende sectoren. We versterken de administratieve capaciteit in de betrokken beleidsdomeinen en we leiden de klimaat- en energiedialoog met lokale overheden, maatschappelijke organisaties, de bedrijfswereld, investeerders, experts en het brede publiek in goede banen. De Vlaamse overheid scherpt, vanuit haar voorbeeldrol, het eigen ambitieniveau van haar interne klimaatplan aan om te komen tot **klimaatneutraliteit vóór 2050**.

1 –

INNOVATIE EN KENNIS: MOTOR VOOR DE REALISATIE VAN ENERGIE- EN KLIMAATDOELSTELLINGEN

De realisatie van de energie- en klimaatdoelstellingen biedt **kansen voor (hoogtechnologische) innovaties** in veel sectoren en domeinen. Vlaanderen speelt een voortrekkersrol op het vlak van onderzoek, ontwikkeling en innovatie en creëert zo ook opportuniteiten voor economische ontwikkeling. Vlaanderen beschikt over heel wat technologische expertise binnen universiteiten, kennisinstellingen en bedrijven. Het Vlaamse innovatiebeleid speelt daarop in en geeft bedrijven en kennisinstellingen de kans om hun innovaties te ontwikkelen en op de markt te brengen. **Internationalisering van onderzoek** is essentieel. Vlaanderen voorziet in een geschikt ondersteuningsinstrumentarium voor innovaties en bouwt dat verder uit waar nodig. We zien daarbij mogelijkheden, zoals **moonshotprogramma's** waarbij ambitieuze, doorgedreven en breed gedragen inspanningen over een langere termijn worden

gezocht, of **speerpuntclusters** en innovatieve bedrijfsnetwerken die focussen op innovatieve, technologische oplossingen en doorbraken. We zorgen ervoor dat kennis over innovatief inspelen op klimaatuitdagingen gedeeld wordt. De innovatie die we daarbij nodig hebben, vraagt **partnerschap in de hele keten**: ondernemers, onderzoekers, overheden, organisaties en elke burger. De overheid faciliteert en versterkt die werking van experimenteren, leren en verankeren door beleid, nieuwe economische modellen en een nieuwe manier van leven. Green deals kunnen daartoe bijdragen.

Als globaal kader voor duurzaam handelen introduceren we een **duurzaamheidsimpactmeting** op organisatieniveau. Zo helpen we gesubsidieerde organisaties op weg naar een duurzame ontwikkeling met gerichte acties die aansluiten bij de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties. Een klimaatvriendelijke economie heeft behoefte aan **passende talenten en profielen**. Onze **lerende samenleving** speelt daar vlot op in via vorming en onderwijs.

2 –

CIRCULAIRE ECONOMIE: ESSENTIEEL, VEERKRACHTIG EN KLIMAATBESTENDIG

Onderzoek van de **OESO** en de **Verenigde Naties** leert dat meer dan de helft van de uitstoot van broeikasgassen te wijten is aan de manier waarop we omgaan met **materialen** (ontginning, productie – hieronder verstaan we ook de teelt van gewassen en voedselproductie –, transport, consumptie) en waarop afval ontstaat. In Vlaanderen gaat het zelfs om 60% van het bruto binnenlands energieverbruik. Er is dus een zeer sterk verband tussen broeikasgasuitstoot en materiaalverbruik. **Circulaire economie** is dan ook essentieel om klimaatverandering tegen te gaan.

In de circulaire economie hebben we **twee opdrachten**: de voetafdruk van onze consumptie verkleinen en ervoor zorgen dat onze landbouw en industrie circulair produceren. Daarom verlagen we onze materialenvoetafdruk met 30% tegen 2030 en dragen zo bij aan de verlaging van de koolstofvoetafdruk. We kiezen daarbij voor duur-

zame materialen, het verzekeren van zo weinig mogelijk verlies van hulpbronnen (materialen, voedsel en biomassa, water, energie en ruimte) door dematerialisatie en door kringlopen te sluiten. We werken met respect voor de draagkracht van natuurlijke ecosystemen. We zorgen dat de maatregelen ten voordele van de ene hulpbron geen negatieve effecten veroorzaken voor een andere.

Als een van de meest kwetsbare zones in Europa op het vlak van beschikbaarheid van water werken we aan een **robuust watersysteem** waarin alle (afval)water maximaal gezuiverd of gerecupereerd wordt, rekening houdend met sociale en economische effecten. We geven water meer ruimte in de stedelijke en industriële omgeving en in de open ruimte. We zetten in op kwantiteit én kwaliteit, onder andere via sensibilisering en kostprijs, door een beter beheer en een betere coördinatie en via aangepaste regelgeving voor innovatieve projecten.

Ook onze **industrie 4.0** grijpen we aan voor verregaande verduurzaming. Dankzij **digitalisering** verhogen we de energie-efficiëntie van de brede industriële sector en verlagen we de uitstoot. Samen met bedrijven en onderzoeksinstituten onderzoeken we of en hoe een transitiekader voor **koolstofarme technologieën** kan worden opgesteld. Een industrie in transitie creëert een momentum voor (hoogtechnologische) innovaties. We ontwikkelen en implementeren een strategie voor de **uitfasering van fossiele brandstoffen**. Tot slot kan de **hervorming van de energie-beleidsovereenkomsten** haar bijdrage leveren. In overleg met de federaties en de energie-intensieve bedrijven bedden we die vrijwillige overeenkomsten in het bredere industriële transitiekader in, met aandacht voor de afbouw van broeikasgasemissies, de versterking van de energieproductie uit hernieuwbare bronnen, het circulaire materiaalgebruik, het transport enzovoort. Vlaanderen vervult daarmee een **voortrekkersrol** in Europa. Ook burgers en werknemers spelen daarin een rol en moeten ondersteund worden om te leren, te werken en te leven in de circulaire economie.

In een duurzame economie bereiken we de **luchtkwaliteitsdoelstellingen** in heel Vlaanderen op elk moment, met een halvering van de gezond-

heidsimpact ten gevolge van NO₂, PM_{2.5} en geluid. We versterken en vergroten onze **bio-diversiteit** en zetten sterk in op natuurgebaseerde oplossingen.

Ook ons **voedingssysteem** benaderen we **circulair**. We ontwikkelen lokale voedselstrategieën en gaan voor 30% minder voedselverlies in 2025. Niet alleen de productie maar ook ons voedingspatroon maken we duurzamer en klimaatvriendelijker. De enterische emissies van rundvee verminderen we door het bijbehorende sectorconvenant uit te voeren.

Het landbouw-, natuur- en plattelandsbeleid ondersteunt de productie van **biomassa als grondstof** om biogebaseerde industriële toepassingen mogelijk te maken. De biomassa-reststromen uit natuur, landschap en bos oogsten we waar mogelijk en wenselijk en valoriseren we lokaal, binnen de grenzen van de draagkracht van de natuurlijke ecosystemen. We stimuleren bijkomende inspanningen voor de selectieve inzameling en de nuttige toepassing van organisch-biologische reststromen, van voedingsindustrie, landbouw, natuur- en bosbeheer, en bioraffinaderijen. Ook kringloopcentra, producenten en andere spelers die inzetten op levensduurverlenging, krijgen meer steun om hun activiteiten uit te breiden en te vernieuwen.

3 –

RUIMTE: HEFBOOM VOOR EEN KLIMAATROBUUST VLAANDEREN

Ruimte is een **integreerde hefboom** in de transitie naar een koolstofarme samenleving (zie ook **Milieuverkenning 2018** van de VMM). We gaan voor de volledige uitvoering van het **Beleidsplan Ruimte Vlaanderen** (BRV). Samen met de maatschappij steken we de handen uit de mouwen voor de strategische visie van het BRV. We voorzien daarvoor in de nodige instrumenten en budgetten. Ons doel is het bijkomende ruimtebeslag tegen 2025 te halveren tot drie hectare per dag en geen bijkomend ruimtebeslag meer in 2040. We operationaliseren het voeren van een locatiebeleid in functie van knooppuntontwikkeling en voorzieningenniveau en we verhogen het ruimtelijke rendement gericht.

We verhogen ook onze inspanningen om een **klimaatrobuuste open ruimte** te ontwikkelen, zowel op het vlak van **mitigatie** als **adaptatie**. We zetten daarbij de natuur in om de negatieve effecten van de klimaatverandering te bufferen, onder andere via *nature based solutions*. We werken aan gebiedsgerichte klimaatadaptatie en we maximaliseren groenblauwe infrastructuur. Zo zorgen we voor bijkomende fixatie van koolstof en buffering van wateroverlast, droogte en hitte-effecten. Voor de gebiedsgerichte klimaatadaptatie en het bestaande geïntegreerde project van het geactualiseerde Sigmaplan trekken we extra middelen uit. We zetten in op koolstofopslag in de bodem (landbouw, moerassen, graslanden, bossen en stedelijk groen) en werken daarvoor een monitoringssysteem uit. We zoeken synergieën tussen investeringsmiddelen in het kader van landinrichting, ruilverkaveling, natuurinrichting en andere uitvoeringsgerichte instrumenten. Verder stimuleren we lokale coalities om gericht een **klimaatrobuust waterbeheer** te voeren, zoals het programma Water-Land-Schap. Daarnaast ondersteunen we gemeenten bij hun **lokale klimaatacties** door gepaste instrumenten in te zetten. Lokale besturen spelen namelijk een cruciale rol in het vertalen van doelstellingen en acties op gewestelijk niveau naar het niveau dat het dichtste bij de burger staat.

4 –

ANDERS BOUWEN: ENERGIEZUINIG EN CIRCULAIR

Veranderingsgericht bouwen draagt bij tot een klimaatintelligente samenleving. Het veronderstelt een fundamentele ommezwaai in gebouwontwerp en bouwtechnieken. De **vakopleiding** besteedt veel aandacht aan alle aspecten van duurzaamheid, circulair denken, toegankelijkheid en klimaatneutraliteit. Die uitgangspunten worden van in de prille ontwerpfasen geïntegreerd.

Aanvullend verhogen we investeringen in de **verduurzaming** en de kwaliteit van het **gebouwenpark** en de **woon- en leefomgeving**. Daarvoor maken we gebruik van een mix aan instrumenten én van een gebiedsgerichte, geïntegreerde aanpak. We zetten in op klimaatadaptatie en wenden daarvoor landschap, erfgoed en (groene) infra-

structuur aan. Historische vervuiling van gronden en gebouwen (asbest) verwijderen we versneld. Voorts geven we vorm aan ruimtelijke en infrastructuurprojecten met oog voor medegebruik.

Ook de **woonwensen** van de Vlaming willen we naar een meer duurzaam en klimaatvriendelijk niveau tillen. De **gebouwenpas** evolueert daarom naar een digitaal gebouwenpaspoort dat alle duurzaamheidselementen omvat. Verduurzaming van de woon- en leefomgeving vraagt ook koolstofneutraliteit. We streven naar een **energie-transitie** en een performant en energiezuinig woningpark. Met een combinatie van beleidsmaatregelen willen we de renovatiegraad met een factor 3 tot 4 verhogen, met onder andere verplichtingen inzake minimale renovatie. Op de (ver)bouwmarkt werken we met een afwegingskader waarin we renovatie vergelijken met sloop en nieuwbouw. Tegelijk ontwikkelen we op korte termijn een **Vlaamse strategie voor de defossilisering** van het gebouwenpark, met een duidelijke kalender voor de energieprestaties en de uitsluiting van installaties voor fossiele verbranding.

Daarnaast past de Vlaamse Regering de hoogte van de **investeringsubsidies** aan opdat die een katalysator vormen voor een verhoogd ambitieniveau op het vlak van duurzaamheid van de gebouwen. Die aanpassing moet gesubsidieerde organisaties in staat stellen en stimuleren om voldoende te investeren in extra technieken en andere maatregelen die het comfortniveau van de gebruikers blijvend garanderen. Dat is in het bijzonder van belang voor gebouwen in de welzijns- en zorgsector en de scholen. We maken de **tool GRO**, die gericht is op duurzaam bouwen, hanteerbaar voor alle gesubsidieerde gebouwen. We bepalen het ambitieniveau, met specifieke aandacht voor toegankelijkheid, een gericht locatiebeleid en luchtkwaliteit. We brengen de positieve impact van (nabije) natuur in rekening. Dat verhoogt immers het welbevinden én countert de impact van klimaatverandering (bijvoorbeeld hitte-eilanden).

5 –

MILIEUVRIENDELIJKE MOBILITEIT: EEN ESSENTIËLE DRIVER

Een groene maatschappij vraagt om een **andere mobiliteit**, en dus enerzijds de vergroening van zowel de logistieke als de private vervoersvloot en anderzijds de vermindering van het aantal voertuigen en gemotoriseerde voertuigkilometers over de weg. We stimuleren de markt en het gebruik van **zero-emissievoermiddelen**, voornamelijk batterijelektrische voertuigen. We versterken de uitrol van lage-emissiezones en werken een wetgevend kader uit voor ultralage-emissiezones of zero-emissiezones om de vergroening van het voertuigenpark te versnellen.

We bereiken **emissieloos rijden voor busvervoer en logistiek** in de stadskernen in 2025. Ook bij andere nichevloot, zoals bedrijfswagens, taxi's en deelauto's, staat vergroening centraal met als einddoel zero-emissie. Voor de scheepsvloot zetten we in op het **smart shipping-initiatief**. Voor het **goederenvervoer** creëren we samen met andere overheden een eerlijker speelveld voor de verschillende modi via fiscale sturing, bijvoorbeeld door de fiscale vrijstelling voor professionele diesel af te schaffen. We treffen voorbereidingen voor technologieën die bijdragen tot de vergroening van vrachtvervoer (elektrificatie en brandstofcellen, waterstof enzovoort).

Het toezicht op voertuigemissie versterken we door **emissiefraude** door eigenaars en constructeurs aan te pakken. We versterken de homologatieprocedure en voeren een effectieve handhaving erop uit. Daarnaast organiseren we *in service conformity*-controles en breiden we de voertuiginspectie uit. We verhogen ook de controles langs de weg.

We engageren reizigers en ondernemingen om hun **verplaatsings- en vervoersgedrag** te veranderen. Daarvoor geven we een duidelijk prijssignaal door **rekeningrijden** voor (bestel)wagens in te voeren (met een tarief dat leidt tot vergroening en een vermindering van het aantal kilometer over de weg). We voeren een **ruimtelijk beleid op basis van knooppuntontwikkeling** en we bieden **aantrekkelijke alternatieven** aan, zoals mobiliteits- en logistieke diensten. Mobipunten, deel-

systemen, logistieke hubs ... die ondersteund worden door een regelgevend erkenningskader en nieuwe businessmodellen, kunnen burgers en ondernemingen motiveren om een alternatief (collectief/gedeeld) vervoermiddel te gebruiken. We leggen ook nieuwe, veilige recreatieve en functionele fietsverbindingen aan.

6 –

VLAAMSE FISCALITEIT EN FINANCIËN: KLIMAATVRIENDELIJK TEGEN 2025

Om de vooropgestelde klimaatdoelen te behalen, is de inzet van **financiële middelen noodzakelijk**. We zorgen dat er voor alle maatregelen van het Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030 en het Adaptatieplan 2021-2030 voldoende middelen gebudgetteerd zijn. Dat is mogelijk via **impulsfondsen** voor klimaattransitie en door **Vlaamse en private investeringen** in de koolstofarme circulaire economie te stimuleren. Het **Klimaatfonds** zal vooral grote effecten hebben als het additioneel wordt ingezet om sectorale investeringen te ondersteunen die ook effectief zijn om de gewenste klimaatdoelstellingen te bereiken. Vlaanderen komt zijn internationale engagementen op het vlak van klimaat na. Om grote investeringen te faciliteren, blijven we pleiten voor een aanpassing van de **Europese staatssteun- en begrotingskaders**.

Binnen de Vlaamse fiscale bevoegdheden belasten we activiteiten die leiden tot broeikasgasemissie zwaarder, terwijl we activiteiten die leiden tot een duurzame, koolstofarme en circulaire economie juist minder belasten. Die **fiscale transitie** verloopt via een billijke verdeling van financiële inspanningen volgens draagkracht en met oog voor competitiviteit.

Ook de **vastgoedfiscaliteit** zetten we in. Externe kosten rekenen we correct aan en subsidies en premies laten we bijdragen aan onze klimaatdoelstellingen. We **integreren woon- en energiepremië** en stimuleren **locatiespecifiek denken, wonen en werken**. Zo willen we tegenwind bieden aan de verdere versnippering van de open ruimte. Om ervoor te zorgen dat de klimaattransitie voor de hele woonmarkt haalbaar is, hebben het woon- en energiebeleid meer oog voor kwetsbare groepen in onze samenleving.

De **'vervuiler betaalt'** betekent in deze context dat alle maatschappelijke kosten effectief worden geïntegreerd in de reële kostprijs die wordt aangerekend aan de consument, bijvoorbeeld bij vliegverkeer. Daardoor laten we een *level playing field* ontstaan waarbij de huidige concurrentienadelen van de circulaire ten opzichte van de lineaire economie worden weggewerkt. Zo geven we een prijssignaal.

De Europese aandacht voor de klimaatdoelstellingen benutten we in ons voordeel: een aanzienlijk deel van de **Europese middelen** (2021-2027) wordt gereserveerd om de energie- en klimaatdoelstellingen te verwezenlijken. We zoeken dan ook maximale aansluiting met het Europese subsidieniveau.

Uitdaging 2: EEN SOCIAAL-INCLUSIEF WELVAREND VLAANDEREN

Vlaanderen is een sterke, duurzame, actieve en verbonden samenleving die intelligent inzet op **welvaart en welzijn**. In onze samenleving is iedereen betrokken, krijgt iedereen kansen én grijpt iedereen die kansen. Vlaanderen is een sociale inclusieve samenleving, maar staat daarbij voor belangrijke uitdagingen en kansen. We hebben een samenleving met een hoge graad van ondersteuning op maat en een gelijke toegang tot een gediversifieerd en kwaliteitsvol zorg-, onderwijs- en vrijetijdsaanbod. Tegelijkertijd hebben we burgers die zich ontplooiën, die participeren in en bijdragen aan het maatschappelijk leven.

In een inclusieve samenleving is de participatie van sociale groepen evenredig aan hun aandeel in de maatschappij (gender, herkomst, handicap, leeftijd). We besteden bijzondere aandacht aan het multiplicatoreffect van achterstellingsmechanismen, aan de **kwetsbaarheid én de mogelijkheden** van kinderen, jongeren en ouderen. We dragen onze verworvenheden op het vlak van kinderrechten verder uit en we passen die toe. Inclusief samenleven houdt ook in dat we als maatschappij inzetten op het **voorkomen, bespreekbaar maken en remediëren** van stress en burn-out, eenzaamheid, partnergeweld, kindermisbruik enzovoort.

We benaderen sociale inclusie en welzijn **geïntegreerd**. Ook de Wereldgezondheidsorganisatie en de Europese Commissie zijn ervan overtuigd dat het welzijn van burgers een breed te dragen opdracht is. De duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties, die Vlaanderen ondertekend en verder ontwikkeld heeft, zien sociale inclusie als maatschappelijke hefboom. In de praktijk blijft de geïntegreerde realisatie van sociale inclusie een uitdaging. Het vraagt uitgesproken beleidskeuzes en een samenspel van beleidsvelden, zorgaanbieders, onderwijs, werkgelegenheidsbeleid, justitie, politie, burgers, bedrijven, middenveld, organisaties ..., waar wenselijk op maat van een specifieke doelgroep.

Het creëren van synergieën staat daarbij centraal. Daarbij nemen alle partners niet alleen hun eigen aandeel ten volle op, maar versterken ze elkaar ook. Die synergieën vinden en realiseren we via een gebieds-, wijk- en mensgerichte aanpak, een gerichte, samenhangende en billijke financiering en een sociaal rechtvaardige verdeling van de kosten die eraan verbonden zijn. Sociale inclusie integraal aanpakken is dus een breed op te nemen engagement binnen de overheid (federaal, Vlaams en lokaal), maar ook met maatschappelijke actoren. Zo realiseren we samen met de maatschappij een win-winsituatie met een hoge return.

Sociale inclusie betekent dat we iedereen op een evenwaardige en integere wijze betrekken en dat elke burger dezelfde kansen krijgt in alle levensdomeinen. Om dat te realiseren, werken we eerst en vooral aan **maximale gelijke (participatie)kansen** (doelstelling 1). Daarnaast schakelen we, voor wie het nodig heeft, een **kwaliteitsvol en sterk welzijns- en zorgaanbod** in (doelstelling 2).

1 –

SOCIALE INCLUSIE REALISEREN VIA MAXIMALE PARTICIPATIE

We werken drempels tot deelname aan de samenleving weg. In een samenspel van overheid en maatschappij doen we dat onder andere door empowerment, bewustmaking, het aanreiken van mogelijkheden, het inzetten op hogere arbeidsparticipatie en het versterken van (digitale) vaardigheden, het verhogen van de toegankelijkheid van diensten en de publieke omgeving, het hanteren en stimuleren van een genuanceerde beeldvorming en het bestrijden van discriminatie. Waar nodig ondersteunen we vroeg in het leven (groei pakket en een degelijke kinderopvang met zijn sociale functie). Ons **onderwijs** moet Europese toppen scheren, met een zo hoog mogelijk kennis- en competentieniveau. We verzekeren toegang tot dat kwalitatief hoogstaande én

inclusieve onderwijs, waarbij we iedereen - los van afkomst, thuistaal, gender, handicap of begaafdheid - uitdagen en ondersteunen om **levenslang te leren**. Leren, ons vormen en competenties ontwikkelen doen we overal: thuis, op school, op de werkvloer, bij de jeugdbeweging, in het verenigingsleven, tijdens het sporten, gedurende cultuur- en welzijnsactiviteiten ... We creëren daarvoor de randvoorwaarden.

Investeren in onderwijs en vorming op jonge leeftijd is cruciaal voor leeruitkomsten en levert een grote maatschappelijke return. Een **toekomstplan voor het basisonderwijs** realiseren vormt dan ook een van de belangrijke budgettaire beleidsuitdagingen. In het onderwijs leren jongeren **competenties** die een goede basis vormen om zelfstandig te leven en levenslang te leren. We zorgen voor studiekeuzebegeleiding en ontwikkelen een systeem van leerloopbaancoaching op maat, die de Vlaming helpt om zijn eigen opleidingstraject uit te tekenen. In het volwassenenonderwijs en het hoger onderwijs voorzien we een sterkere plaats voor werkplekleren in de opleidingen. We creëren een aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs. We geven inclusief onderwijs verder vorm op basis van het VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap. We trekken kwalitatief hoogstaand en inclusief onderwijs door naar de schoolorganisatie, de personeelsomkadering én de financiering.

We bieden maximale participatie- en leerkansen door de compensatiefinanciering op basis van leerlingenkenmerken te behouden en door leerlingen met specifieke leerbehoeften in het gewoon en het buitengewoon onderwijs gelijk te financieren. Op basis van de evaluatie van de inzet van middelen voor de ondersteuning in de scholen voor gewoon onderwijs, optimaliseren we het ondersteuningsmodel. Ter uitvoering van het VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap investeren we ook in toegankelijke begeleiding, competentieversterking en duurzame

tewerkstelling op een inclusieve arbeidsmarkt voor personen met een arbeidshandicap. Binnen de werk- en zorgtrajecten streven we naar de participatie van deelnemers in de maatschappij, indien mogelijk op de arbeidsmarkt. We willen ook werken aan de re-integratie van zieken of personen met medische problemen. Arbeid heeft een aantal belangrijke latente functies die bijdragen aan het welzijn van burgers. Dat betekent ook dat de strijd tegen discriminatie willen voeren.

We zorgen voor **toegang tot basisvoorzieningen, betaalbaar wonen en werkgelegenheid voor iedereen** in een **gezonde, groene buurt**. Een goede woonsituatie biedt stabiliteit en toekomstperspectief en heeft heel wat positieve effecten op het welbevinden van mensen en op andere levensgebieden. De kwaliteit van een woning heeft een rechtstreekse impact op de gezondheid van de bewoners. **Woonzekerheid** en voldoende stabiliteit in woonomgeving zijn voorwaarden voor participatie in andere levensdomeinen als onderwijs, tewerkstelling en vrijetijdsbesteding, en om een duurzaam sociaal netwerk uit te bouwen. Maar wonen neemt een grote hap uit het beschikbare (gezins)budget. Voor kwetsbare gezinnen biedt een sociale huurwoning een garantie op een menswaardige woonsituatie, waarin betaalbaarheid, woningkwaliteit en woonzekerheid gewaarborgd zijn. Wachtlijsten voor sociale woningen tonen hoe groot de behoefte is. We voorzien in de nodige instrumenten om het aanbod te bevorderen en de nodige budgetten vrij te maken, zowel voor nieuwbouw als voor renovatie.

We stimuleren de private huurmarkt om die garanties ook te bieden, via een systeem van geconventioneerde huur. We ondersteunen lokale besturen en investeerders om **buurten** inclusief in te richten zodat iedereen, ongeacht zijn financiële of fysieke toestand, terecht kan in een aantrekkelijke publieke (ontmoetings)ruimte.

Onze samenleving surft proactief mee op de opportuniteiten van versnelde **hoogtechnologische innovatie**. Tegelijkertijd bereiden we ons voor op de uitdagingen die die innovatie met zich meebrengt (privacy, fake news ...). We investeren in digitale en technologische vaardigheden, bewustmaking en een kritische attitude. Zo werken we ook aan **mediawijsheid**. Door de toegankelijkheid in de digitale wereld te vergroten dragen we bij tot de vermindering van ongelijkheid.

De groeiende **diversiteit en diverse kansengroepen** in de samenleving zetten ons aan om op verschillende niveaus keuzes te maken die inclusie bevorderen. Voor nieuwkomers is **inburgering** daarbij een sleutelwoord. Het is cruciaal dat ze een maximale toegang krijgen tot onderwijs en werk en dat we een cultuursensitieve aanpak hanteren. De overheid vervult daarbij een voorbeeldrol. Sociale cohesie versterken we door te werken aan correcte beeldvorming, verbindende contacten en initiatieven.

Vlaanderen heeft een rijke traditie van verenigingsleven en vrijetijdsaanbod voor jong en oud. We leggen met ons beleid verder de nadruk op **verbinding en gemeenschapsvorming**. Participeren in het verenigingsleven en het vrijetijdsaanbod versterkt en ondersteunt sociale verbondenheid. Deelname aan cultuur in de brede zin maakt mensen mentaal en fysiek weerbaarder. Verbeelding en verwondering, samen beleven en creëren, vertwijfeling en reflectie, engagement en verstillig kruiden de samenleving en bieden grondstoffen voor een humane en open gemeenschap. Het is nodig om uitnodigende sociale, natuurlijke en culturele ruimtes te creëren waarin heel diverse mensen zich herkennen en erkend voelen. Zo kan Vlaanderen een hoogwaardige samenleving blijven. De vele **vrijwilligers** in onze samenleving dragen bij tot de leefbaarheid van buurten en verhogen de weerbaarheid, zowel individueel als collectief. We benutten de kracht daarvan. Vooral de groep van nieuwe initiatieven (bijvoorbeeld buurtcomités, zelforganisaties rond mobiliserende burgernabije thema's) neemt in aantal en belang toe. Vanuit de evolutie in dat rijke maatschappelijke aanbod herijken we de rol en de positie van de overheid.

2 –

WERKEN AAN WELZIJN, TOEGANKELIJKE ZORG EN ONDERSTEUNING

We bereiken **sociale en gezondheidsgelijkheid** met structurele preventieacties en financiële correctiemechanismen. We actualiseren in elk geval de gezondheidsdoelstellingen met oog voor de sociale gradiënt en we verruimen ze naar welzijnsdoelstellingen. Omdat de eerste levensfase sterk bepalend is voor de ontwikkeling(skansen), zetten we maximaal in op geïntegreerde zorgtrajecten voor gezinnen met jonge kinderen. We focussen daarbij op de eerste 1000 dagen in de ontwikkeling van jonge kinderen. We monitoren ook de sociale correctie-effecten van het groeipakket en sturen die waar nodig bij. We hanteren de inkomenselectiviteit in de kinderopvang verder als sociaal instrument.

We installeren met de lokale en regionale partners **werkbare zorggebieden**. Dat heeft een dubbele doelstelling. Enerzijds maken we zo gebruikersgerichte afstemming tussen de aanbieders mogelijk. Anderzijds kunnen we de toegankelijkheid voor de burger beter organiseren. Concreet geven we het lokaal sociaal beleid alle kansen en enten we op de recent vastgelegde 'eerstelijnszones' een intersectorale regio-indeling die zo mogelijk met andere thema's afgestemd is. Die hanteren we als plattegrond voor samenwerking en programmering, waarbij expliciet ruimte wordt gecreëerd voor nieuwe organisatievormen. Dat betekent onder andere dat de ouderenzorg flexibel invulling krijgt in een waaier van thuiszorg tot gespecialiseerde zorg en dat ziekenhuizen zich heroriënteren in netwerken van hooggespecialiseerde afdelingen en meer generieke antennewerkingen. Infrastructuur en voorzieningen krijgen duurzaam vorm en worden letterlijk multifunctioneel inzetbaar.

We garanderen **maximaal zorg, ondersteuning, hulp- en dienstverlening. We doen dat voor al wie daar behoefte aan heeft**. Dat betekent een budgettair beheersbare verdere uitbouw én betekenisvolle uitbreiding van het zorgaanbod. De werkgelegenheid in de zorgberoepen zal daarvoor uitgebreid worden, onder meer met werknemers via erkenning van verworven competenties.

We vertrekken daarvoor van de behoeften, maar ook van de kracht van de gebruiker. We richten ons dus niet alleen op het professionele aanbod, maar versterken ook het netwerk waarin professionele en informele actoren, met inbegrip van vrijwilligers, elkaar vinden. Enkele speerpunten daarbij zijn: de ouderenzorg flexibeler organiseren in functie van de vergrijzing, een leeftijdsonafhankelijk concept voor chronische zorg uittekenen, de persoonsvolgende budgetten voor personen met een handicap verder uitrollen, de integrale uitbouw van de jeugdhulp versterken, de geestelijke gezondheidszorg verder naar de nulde en eerste lijn schuiven, de actieradius van het sociaal werk verbreden, de Vlaamse Sociale Bescherming verder uitbreiden, de Huizen van het Kind steviger integreren in een lokaal en buurtgericht gezinsbeleid en het eigen aanbod van de justitiehuisen en de jeugdhulpaanbieders bestendigen en diversifiëren.

Daarnaast verwachten we een bijkomende druk op de (sociale) woningmarkt ten gevolge van de **vermaatschappelijking van de zorg**. Dat vereist een aanbod van **aangepaste woningen en woonvormen** die geschikt zijn voor personen met een zorgbehoefte, zoals ouderen en personen met een beperking. Dat biedt ook kansen voor nieuwe vormen van inclusief wonen en zorg, waarbij verschillende generaties, ook zorgafhankelijken, samenwonen en waar een woon-, leef- en zorgaanbod met betaalde assistentie beschikbaar is. Bovendien stelt dat bijzondere (toegankelijkheids) eisen aan de woonomgeving. Bijzondere aandacht zal uitgaan naar nieuwe financieringsmodellen, alternatieve woonvormen en de preventie van dak- en thuisloosheid.

Armoede brengt uitsluiting op verschillende levensdomeinen met zich mee. Dat gaan we tegen met een **geïntegreerd beleid**. Dat betekent dat we armoedesituaties globaal benaderen, met oog voor alle levensaspecten: inkomen, werk, onderwijs, administratie, betaalbaar wonen, schulden ... Waar mogelijk bundelen we die benadering letterlijk in één begeleider, één gezinscoach.

We optimaliseren de **effectiviteit van zorg** door **digitalisering** verantwoord in te zetten om gegevens te delen in een geïntegreerde zorgketen. We zorgen in dat verband, onder regie van de gebrui-

ker, voor een effectieve en veilige gegevensdeling in het kader van een digitaal zorg- en ondersteuningsplan.

Mensen, ook als patiënt en gebruiker, willen zelf **regisseur** kunnen zijn van hun zorg en ondersteuning. Dat geldt in individuele situaties en ook voor beleidsparticipatie. In die context is het een belangrijk sluitstuk om de rechten van de gebruiker vast te leggen. Momenteel zijn die rechten niet of onvolledig geëxpliciteerd. Daarom maken we werk van een decreet Gebruikersrechten.

Aansluitend daarbij is de **kwaliteit van zorg** dé toetssteen voor het aanbod. We zorgen voor een nieuw Kwaliteitsdecreet dat bij de aanbieders de kwaliteitscultuur bevordert. We betrekken de stakeholders daarbij en we vertalen de kwaliteit van zorg maximaal in gevalideerde indicatoren. Met die indicatoren gaan inrichtende machten aan de slag. De wijze waarop ze handelen, hebben ze als **sociale ondernemer** zelf in handen. Over het resultaat van de kwaliteit van hun zorg rapporteren en communiceren ze open en transparant, net als over de financiële verantwoording van de aanwending van hun middelen. Flankerend zorgen we als overheid voor een duidelijke keten 'normering-toezicht-handhaving', waarin zorginspectie een duidelijk rol vervult.

We creëren ruimte voor **innovatie** en wetenschappelijk onderzoek en het genereren van data die leiden tot onderbouwde beleidskeuzes. De samenwerking tussen zorg, de academische wereld en de economie is nodig om de technologische mogelijkheden voor zorginnovatie optimaal te benutten. We leggen daarbij onder meer het accent op innovatieve behandelingen, op de verruiming van het onlinehulpaanbod en op de ethische uitdagingen die onvermijdelijk vasthangen aan de snelle evoluties waarmee we te maken krijgen.

Uitdaging 3: EEN KENNISECONOMIE MET EEN BREDE ARBEIDSMARKT

Onze economie beleeft een vierde industriële revolutie, waarbij fysieke en digitale processen met elkaar geïntegreerd worden. Alleen met een even sterk geïntegreerd beleid kunnen die uitdaging en andere uitdagingen, zoals vergrijzing en vergroening, omgezet worden in kansen. Via gerichte investeringen in ons menselijk kapitaal en in innovatie vergroten we de wendbaarheid van onze economie. Zo zetten we meer mensen aan het werk (wie), die via betere scholing en opleidingen (hoe) slimmer en productiever ingezet worden (wat). In navolging van de OESO Skills Strategie voor Vlaanderen zoeken we daarvoor maximale afstemming tussen verschillende beleidslijnen. Zo werken we aan een excellente kennisbasis als fundament voor meer welvaart.

1 –

KOESTEREN VAN ONS MENSELIJK KAPITAAL, VAN 0 TOT 99 JAAR

In een continu en sterk veranderende arbeidsmarkt krijgt iedereen voortdurend de kans om bij te leren. De Vlaming wordt gesterkt in zijn digitale vaardigheden en in vaardigheden die nodig zijn voor de jobprofielen en de speerpunten van morgen (te monitoren via [PIAAC-indicatoren](#)). Meer dan vandaag vereist dat een cultuuromslag naar leren en ontwikkelen tijdens de hele levensloopbaan. Hierbij doet de behoefte aan langere loopbanen de beleidsfocus verschuiven naar loopbaan- en werkzekerheid in plaats van jobzekerheid. Het komt erop aan onze mensen met onderwijs, loopbaan- en competentiesystemen te beschermen tegen kwalificatieveroudering. We verliezen ook de preventieve aanpak niet uit het oog. We voorkomen onderwijsachterstand (te monitoren via de indicator [schoolse vorderingen](#)): als kinderen eenmaal een onderwijsachterstand hebben, is het moeilijk om die in te halen, met alle gevolgen voor latere levens- en loopbaankansen.

Daarvoor ondernemen we de volgende acties:

- We zorgen voor een bredere voorschoolse steun voor kinderopvang samen met een vroegschoolse steun, en gecombineerd met een volgehouden ondersteuningsbeleid zodat er minder behoefte is aan curatieve uitgaven later in de levenscyclus.
- We verbreden het aanbod duaal leren in het secundair onderwijs en breiden het werkplekleren verder uit naar het hoger en volwassenenonderwijs.
- We continueren de vernieuwing van de onderwijsdoelen op basis van actuele referentiekaders die toekomstgericht, innovatief en duurzaam zijn.
- We hebben in het onderwijs- en opleidingsaanbod bijzondere aandacht voor STEM-vaardigheden, digitale geletterdheid, de zogenaamde soft skills, het draagvlak voor wetenschap en innovatie, en opleiding en bijscholing op de werkvloer, met bijzondere aandacht voor re-skilling en up-skilling. Concreet gaat het om de uitrol en verlenging van het STEM-actieplan, de uitbreiding van STEM-academies, de verdere inzet van de kmo-portefeuille en een verruiming van STS voor opleidingen op initiatief van bedrijven.
- We stemmen beroepsstructuur, beroepskwalificaties en opleidingen af op het subsidiariteitsprincipe, met name het verschuiven van bepaalde handelingen naar het juiste niveau. In welzijn en zorg creëren we daarvoor een beroepsstructuur met opleidingen op verschillende niveaus van enkele knelpuntberoepen: verzorgende en zorgkundige, een nieuw en specifiek profiel verpleegkundige op niveau 5 en een verantwoordelijke algemeen verpleegkundige op niveau 6.

We professionaliseren inhoudelijk de mentorenwerking in welzijns- en zorgvoorzieningen om studenten op de werkvloer beter te begeleiden tijdens hun stage door een mentorenopleiding op te zetten in samenwerking met de onderwijsinstellingen. Momenteel haken te veel studenten in welzijn en zorg af wegens ontoereikende begeleiding op de stageplaats.

- Op het niveau van het hoger onderwijs rollen we een aanbod levenslang leren uit. We appelleren de hogeronderwijsinstellingen aan hun maatschappelijke opdracht en stimuleren hen om hun aanbod zowel verder te rationaliseren als te flexibiliseren, vooral om meer niet-generatiestudenten aan te trekken. Ze kunnen daarvoor een groter beroep doen op de bestaande mogelijkheden van credit- en examencontracten, de trajecten voor zij-instromer, de organisatie van banaba's en manama's en postgraduat. We onderzoeken in welke mate het systeem van studiefinanciering en leerkrediet aangepast moet worden om levenslang leren in het hoger onderwijs te faciliteren.
- We voorzien in het financieringssysteem ook in ruimte voor kortlopende specialisatie- of professionaliseringstrajecten voor afgestudeerde studenten of werkstudenten. Het is belangrijk dat specifiek de lerarenopleidingen een rol opnemen in het kader van levenslang leren en hun aanbod meer toegankelijk maken voor zij-instromers of leerkrachten met een hybride loopbaan die een pedagogisch bekwaamheidsbewijs willen halen. Voor leerkrachten die aan de slag zijn, stimuleren we dat de lerarenopleiding voorziet in een opfris-, specialisatie- of professionaliseringsaanbod.
- We werken een gemeenschappelijke visie en strategie uit voor het beleid inzake levenslang leren, onder andere vertrekkend vanuit een *human capital*-agenda, zodat leren in een samenspel met werken, ondernemen en innoveren wordt aangepakt en we zo een antwoord kunnen bieden op transitie en transformaties (klimaat, digitalisering ...) die op ons afkomen. We faciliteren *human capital*-partnerschappen die erop gericht zijn talentvolle medewerkers in diverse domeinen aan te trekken, te behouden en te ontwikkelen.
- We zetten verdere stappen naar een gemeenschappelijk kwaliteitszorgsysteem voor beroepsgerichte opleidingen in Vlaanderen.
- We integreren bestaande opleidingsincentives die tot doel hebben om financiële drempels weg te werken, in één leerrekening en we maken ze maximaal transparant voor de doelgroep tot wie ze zich richten. We bieden begeleiding bij leren en ontwikkelen door competentie(gap)s in kaart te brengen en gericht door te verwijzen naar het aanbod.
- We ondersteunen ondernemingen om in te zetten op opleiding, jobrotatie en werkplekleren, onder andere door de werkpleklerinstrumenten en het ondersteuningsaanbod van de overheid te herschikken. We geven alle sociale ondernemingen, ongeacht hun rechtsvorm, toegang tot de reguliere ondersteuningsmaatregelen op het vlak van ondernemerschap en werkbaar werk als ze voldoen aan de markttest, en op voorwaarde dat de gunstmaatregelen die nu gelden voor die sector in vergelijking met de reguliere sector, stopgezet worden.
- We ondersteunen ondernemingen om de gezondheid van hun werknemers te beschermen én te bevorderen. We reiken hen daarvoor gevalideerde preventiemethodieken aan.

gekoppeld aan een procesbegeleiding op maat om een duurzaam preventief gezondheidsbeleid binnen de onderneming te voeren. Robotisering en automatisering benutten we als een opportuniteit om te komen tot werkbaar werk en zinvolle loopbanen.

- We stimuleren burgers om hun loopbaan in handen te nemen en hun competenties te versterken, onder andere via een vijfjaarlijkse competentiecheck-up en een versterkt aanbod van (leer)loopbaanbegeleiding.
- We hervormen de bestaande verlofstelsels (loopbaanonderbreking, aanmoedigingspremies ...) tot één geïntegreerd stelsel voor de publieke en de private sector dat het mogelijk maakt om leren, leven en werken beter te combineren: om zorg op te nemen, opleiding te volgen, een zaak op te starten, te proeven van een andere job ... We blijven werkenden met dienstencheques ondersteunen in de combinatie van arbeid en gezin, waarbij we nieuwe behoeften detecteren, de toeleiding van kwetsbare mensen versterken en het budget onder controle houden.

2 –

MEER MENSEN AAN HET WERK KRIJGEN EN HOUDEN

Ondernemingen in Vlaanderen ondervinden steeds meer problemen om vacatures ingevuld te krijgen. Dat de komende jaren heel wat ouderen de arbeidsmarkt verlaten, maakt de spanning op de arbeidsmarkt nog groter. Zonder bijkomende inspanningen kijken we aan tegen een half miljoen openstaande vacatures in 2030. Ook dreigt er door digitalisering en globalisering een baanpolarisatie waardoor de vraag naar middelbaar geschoolde werknemers afneemt, terwijl de vraag naar hoog- en laaggeschoold personeel stijgt. Tegelijkertijd blijft een vijfde van de bevolking op beroepsactieve leeftijd niet aan het werk. Heel wat van die mensen zijn inactief, maar kunnen met bijkomende faciliteiten inzetbaar gemaakt worden voor de arbeidsmarkt. We verhogen de werkzaamheidsgraad van laaggeschoolden, ouderen en personen met een migratieachtergrond, waarbij de kloof kleiner wordt tussen de werkzaamheidsgraad van niet-EU-migranten of personen met een niet-EU-migratieachtergrond en die van autochtonen (te monitoren via diverse arbeidsmarktindicatoren van het Steunpunt Werk).

Daarvoor ondernemen we de volgende acties:

- We werken aan de re-integratie en activering van inactieven en stemmen de dienstverlening beter af op de drempels en belemmeringen die zij ervaren op weg naar een job. We gaan in overleg met de federale overheid over hefboomen (actieve en passieve beschikbaarheid, activerende benadering bij het stelsel van werkloosheid met bedrijfs-toeslag (SWT), vrijstellingen, statuten en uitkeringen) die de activering kunnen versterken.
- We verkennen een actiever migratiebeleid op basis van competentieprognoses en we herzien het beleid voor buitenlandse zelfstandigen, rekening houdend met innovatie en economische meerwaarde.
- We hanteren een activerende aanpak in de grensregio's en verhogen de mobiliteit vanuit Brussel en Wallonië naar Vlaanderen.

- We maken werk lonend(er) binnen de Vlaamse bevoegdheden. We onderzoeken diverse scenario's van progressieve werkhervatting over fiscale maatregelen tot en met een jobstimulans waar telkens andere budgetten tegenover staan. Sommige maatregelen kunnen worden geïmplementeerd met een Vlaamse taxshift die de belastingdruk ongewijzigd laat.
- We zetten loonkostensubsidies selectiever in om de aanwerving en tewerkstelling van groepen die het nodig hebben (langdurig werklozen, laaggeschoolden, personen met lage lonen, ouderen, personen met een migratieachtergrond ...) gericht(er) te ondersteunen, rekening houdend met de werkzaamheidsgraad.
- We werken één uniform kader uit voor ondersteuning (loonkosten, begeleiding of opleiding, aanpassingen aan de arbeidscontext ...) op maat bij aanwerving, tewerkstelling en doorstroom en doorbreken daarbij de schotten tussen de sociale economie en de reguliere economie. We bewaken ook een vlotte opstap van arbeidsmatige activiteiten naar de sociale economie voor wie die stap kan zetten.
- We realiseren het groeipad dat uitgetekend is voor activeringstrajecten en arbeidsmatige activiteiten (AMA) om personen met medische, mentale, psychische, psychiatrische of sociale problemen (MMP-PS) optimaal te laten participeren in de maatschappij. We vragen de federale overheid een statuut voor alle personen met een werkloosheidsuitkering die niet toeleidbaar voor de arbeidsmarkt zijn en werken in Vlaanderen verder aan de onthaaltrajecten via het geïntegreerd breed onthaal. Zelf zetten we in op betere ondersteuning van arbeidsmatige activiteiten en een activerende arbeidszorg. We erkennen elders verworven competenties en werken daarvoor trajecten uit, onder meer voor kinderbegeleiders, verzorgenden en zorgkundigen, opvoeders en ervaringsdeskundigen. We maken werk

van de implementatie van het kader dat in het Vlaams Parlement goedgekeurd is voor de erkenning van verworven competenties, en van de noodzakelijke financiering om van elders verworven competenties echt een instrument te maken dat van Vlaanderen mee een lerende samenleving maakt.

- We faciliteren de zij-instroom, de instroom van mensen die werken en interesse hebben om in te stromen in een knelpuntberoep, via adequate omscholing. We zetten een proefproject op voor de omscholing van zij-instromers naar knelpuntberoepen in welzijn en zorg, zowel voor beroepsactieven als voor niet-beroepsactieven, zowel voor laag- als hooggeschoolden, zowel voor mensen die de van binnen als van buiten de sector komen.
- We faciliteren transities tussen sectoren, onder andere door competenties te attesteren bij herstructurering en collectief ontslag. Het CV, niet de C4, moet bepalen welke kansen op maat geboden kunnen worden voor hertewerkstelling en heroriëntering.
- We realiseren een meer kwaliteitsvolle en diverse instroom in de lerarenopleiding.
- Via een versterkte aanvangsbegeleiding en meer werkzekerheid houden we de nieuw gestarte leerkrachten langer in het onderwijs.
- We realiseren meer zij-instroom en hybride loopbanen in het onderwijs.

3 –

**MEER PRODUCTIVITEITSVERHOGENDE
INVESTERINGEN**

De productiviteitsgroei in Vlaanderen vlakt al jaren af. Het aanzwengelen van de productiviteitsgroei is noodzakelijk om onze welvaart te behouden en onze concurrentiepositie te vrijwaren. Daarmee brengen we ook de overheidsinvesteringen op een hoger niveau.

We verhogen de productiviteit van Vlaamse ondernemingen door in te zetten op meer innovatie en digitalisering in bedrijven, te investeren in onderzoek en ontwikkeling (te monitoren via data [EWI](#) en [Statistiek Vlaanderen](#)) en onderzoeksinfrastructuur in Vlaamse kennisinstellingen en de samenwerking tussen onderzoeksinstellingen onderling en met bedrijven te bevorderen.

Daarvoor ondernemen we de volgende acties:

- We verhogen het budget voor O&O&I om de 1%-norm voor publieke middelen voor O&O&I te behalen. De grootteorde van de meervraag is volgens VARIO 500 miljoen euro. Een toekenning van extra middelen koppelen we aan de doorlichting (via een spending review) van middelen die al toegekend zijn voor O&O&I.
- We optimaliseren de instrumenten voor meer marktgerichte innovatie door een bredere groep van bedrijven.
- We versterken de samenwerking tussen kennisinstellingen onderling en de samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijven.
- We zetten gericht in op institutionele, regionale en internationale onderzoeksinfrastructuur. We ontwikkelen ook samenwerkingsvormen en businessmodellen die bedrijven toelaten om gebruik te maken van de onderzoeksinfrastructuur die aanwezig is bij de kennisinstellingen.
- We werken een specifiek traject en ondersteuningsaanbod uit voor snelle groeiers (begeleiding, advies, financieringsaanbod). We willen snelle groeiers met

internationale ambities beter ondersteunen door de samenwerking tussen de beleidsdomeinen Economie, Wetenschap en Innovatie en Internationaal Vlaanderen verder te versterken.

- We faciliteren de creatie van start-ups via incubatiefondsen die de kloof tussen laboratoriumprototype en verkoopbaar product dichtten.
- Gelet op de economische waarde van de welzijns- en zorgsectoren zetten we versterkt in op Flanders' Care. We bundelen middelen van de beleidsdomeinen Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en Economie, Wetenschap en Innovatie om door innovatie het aanbod van kwaliteitsvolle zorg te verbeteren, met focus op belangrijke uitdagingen, zoals chronische zorg, gegevensdeling, big data, artificiële intelligentie en innovatieve behandelingen en innovatieve zorg- en arbeidsorganisatie in zorg en welzijn. Daarnaast stimuleren we met Flanders' Care nieuwe samenwerkingsmodellen tussen de zorgsector en de ondernemerswereld met maatschappelijke impact als meerwaarde. Vlaanderen excelleert in onderzoek en ontwikkeling op dat vlak. Met Flanders' Care ondersteunen we de valorisatie daarvan, in Vlaanderen én in het buitenland. Samenwerking met het buitenland op inhoudelijk, technologisch en financieel vlak is onontbeerlijk. Netwerking is cruciaal. Flanders Investment & Trade zien we daarbij als een belangrijke partner.
- De overheidsinvesteringen (inclusief O&O) laten we sneller stijgen dan de gemiddelde uitgavengroei.

Uitdaging 4: SMART VLAANDEREN ALS INNOVATIEVE EN DIGITALE TOPREGIO

De grote maatschappelijke uitdagingen, zoals verwoord in de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties, vragen ingrijpende veranderingen en innovatieve oplossingen. **Innovatie** is de toepassing van nieuwe ideeën en kennis op alle vlakken van menselijk handelen met een concreet effect. **Technologische ontwikkelingen** zijn een belangrijke driver voor innovatie. Momenteel spelen snelle digitale ontwikkelingen een hoofdrol in onze manier van (samen) leven en werken. In de toekomst kunnen andere ontwikkelingen prominenter worden, zoals de doorbraak van biotechnologie. Economisch verzekert het vermogen om vlot te innoveren en te digitaliseren een plaats in de internationale kopgroep.

Wil Vlaanderen bij de **kopgroep** blijven, dan moet het doortastend en gecoördineerd werken aan innovatie en digitalisering. Door doorgedreven in te zetten op innovatie en digitalisering zetten we Vlaanderen op de kaart als **slimme regio**. Slim omdat we het verwerven en gebruiken van kennis aanmoedigen om nieuwe innovaties te ontwikkelen en het beleid te onderbouwen met data. Slim omdat we via een doorgedreven digitalisering het leven van onze burgers en bedrijven verregaand willen vereenvoudigen en aangenamer willen maken.

1 –

VERDER INVESTEREN IN INNOVATIE

Vlaanderen zet sterk in op **onderzoek, ontwikkeling en innovatie**. Het streefdoel om als Vlaamse overheid 1% van de bruto toegevoegde waarde te investeren in innovatie wordt nagenoeg behaald. Willen we als regio bij de internationale top aansluiten, is een ongewijzigde **focus op middelen en ruimte voor innovatie noodzakelijk** en moet een bijkomende inspanning geleverd worden tijdens deze legislatuur. De Vlaamse Adviesraad voor Innoveren en Ondernemen (VARIO) raamt die inspanning op circa 500 miljoen euro.

Er zijn een aantal belangrijke pijlers in het Vlaamse innovatiesysteem. De **strategische onderzoekscentra** (SOC's), waarbij academisch onderzoek op verschillende domeinen wordt gevaloriseerd met het oog op maatschappelijke en economische meerwaarde, spelen een cruciale rol. Die meerwaarde bereiken we via samenwerking met andere organisaties, transfer van kennis en gerichte (mede)investeringen in spin-offs of het aanmoedigen van ondernemerschap van onderzoekers. De middelen die we in de SOC's investeren, maken we nog sterker afhankelijk van die prestaties. Zo wordt een quadruple helix bereikt, met samenwerking tussen kennisactoren, ondernemingen, maatschappelijke actoren en overheid. Een ander belangrijk instrument voor dergelijke samenwerkingen zijn de clusters met **speerpuntclusters** in enkele cruciale domeinen en innovatieve bedrijfsnetwerken in ontluikende innovaties.

Vlaanderen zet verder in op belangrijke **digitale technologieën**, zoals artificiële intelligentie, cybersecurity en gepersonaliseerde geneeskunde. We bouwen het kader uit om in te zetten op enkele langetermijnuitdagingen, onder andere via moonshots, en zetten die om in effectieve acties met grote betrokkenheid van alle maatschappelijke actoren.

Financiering van onderzoek en ontwikkeling om te innoveren is noodzakelijk. Daarnaast bestaan **andere hefboomen** om innovatieprojecten een maximale kans te geven: het creëren van regelruwe zones, de inzet van de overheid via haar aankoopbeleid op het stimuleren van innovatie ... Ook hier moedigen we de samenwerking tussen de overheid, de academische wereld, de bedrijven en de maatschappelijke actoren aan om tot innovatieve oplossingen te komen.

Vertrekkend vanuit de sterktes van Vlaanderen en de langetermijnuitdagingen, zijn voor de hand liggende **kerngebieden voor innovatie**:

- de ontwikkeling van en de investering in circulaire economie;
- de uitdagingen op het vlak van klimaat en leefmilieu;
- de digitalisering van de maatschappij, de producerende en dienstverlenende actoren en de overheid;
- het welzijns- en gezondheidsbeleid;
- de agricutuur;
- het onderwijs en de arbeidsmarkt;
- mobiliteit;
- energie.

2 –

DIGITALISERING:

GEEN KEUZE MAAR NOODZAAK

De digitale realiteit groeit exponentieel en is onomkeerbaar. Via de bovenvermelde inzet op innovatie creëren we ondernemingsruimte voor digitale ondernemers en initiatiefnemers.

Een van de belangrijkste uitdagingen met betrekking tot digitalisering is het aanleren van de nodige **vaardigheden** om in de digitale maatschappij kwaliteitsvol te leven en te werken. Om actief in de samenleving te kunnen blijven participeren, is het van belang dat iedereen beschikt over een minimaal geletterdheidsniveau op het vlak van taal, wiskunde, financiën en digitalisering. We zorgen ervoor dat elke lerende in het kwaliteitsvolle leerplicht- en volwassenenonderwijs dat minimale niveau haalt en zorgen voor een passend remediëringaanbod in de basiseducatie en het tweedekansonderwijs. We stimuleren opleidingsverstrekkers om burgers en bedrijven te begeleiden in de ontwikkeling van hun **digitale geletterdheid**.

We beperken ons daarbij niet tot de louter technologische aspecten, maar besteden ook aandacht aan vaardigheden, zoals omgaan met hogere complexiteit, zelfredzaamheid en ondernemerschap, die het goed functioneren in een digitale (werk)omgeving mogelijk maken, rekening houdend met ieders mogelijkheden. We ondersteunen alle vormen van innovatie en digitalise-

ring die leren minder tijds- en plaatsafhankelijk maken.

3 –

DE OVERHEID IN

EEN DIGITALE LEIDERSROL

Verder neemt de overheid een **digitale leiderschapsrol** op ten dienste van de maatschappij. Vlaanderen koos de voorbije jaren voor een radicaal digitaal programma, afgestemd met de lokale overheden en de federale overheid. We bouwen de digitale dienstverlening verder uit. Het uitgangspunt daarbij is dat burgers en bedrijven op ongeacht welk bestuursniveau kunnen rekenen op een **digitale overheid**. Burgers, ondernemingen en andere actoren krijgen over die dienstverlening correcte en betrouwbare informatie. Van 0 tot 99 jaar kunnen ze hun dossiers volgen, aanvullen en beslissingen consulteren. Op basis van één digitaal paspoort wordt alle overheidsinformatie toegankelijk en kunnen dossiers worden opgevolgd (*no wrong door*). Gegevens die we al kennen, vragen we niet opnieuw (*only once*). Met de algemene verordening gegevensbescherming (AVG) werd Europees duidelijk gemaakt dat gegevensdeling veilig moet gebeuren en met toestemming van de burger. Als overheid is het dan ook belangrijk dat we dat vertrouwen geven aan de burgers, zonder de overheidswerking te verlammen.

Een tweede overheidsrol heeft betrekking op **dienstverlening**. De overheid bedient alle burgers. **Digital first but not only** betekent dat we voluit inzetten op digitale dienstverlening, maar er ook voor zorgen dat burgers die geen of onvoldoende digitale vaardigheden hebben, geholpen kunnen worden.

Een derde belangrijke rol voor de overheid is weggelegd in de **randvoorwaarden voor een digitale maatschappij**. Belangrijke domeinen daarin zijn wet- en regelgeving (privacy, regelluwe initiatieven, kaders voor digitale economie ...) en infrastructuur. Op dat vlak en op andere vlakken nemen we het voortouw in samenwerking met andere Belgische en Europese overheden. Zo creëren we een krachtig en stabiel systeem dat op wereldvlak aan de top staat.

De overheid vervult een vierde belangrijke rol in een **doortastend databeleid**, ter ondersteuning van beleidsinitiatieven, monitoring en uitvoering. Als Vlaamse overheid beschikken we zelf over een schat aan ruwe data. Ook andere overheden en heel wat partnerorganisaties die instaan voor de rechtstreekse dienstverlening aan burgers en bedrijven, beschikken vaak over een schat aan data. Met ondersteuning van beleidsgericht onderzoek en expertise bereiden we onderbouwde beleidsinitiatieven voor. Dat vergt een doorgedreven samenwerking tussen alle organisaties van de Vlaamse overheid, maar ook met andere overheden en partners. De Vlaamse overheid neemt daarin het voortouw en vervult de **regierol** in het datalandschap. Elke organisatie verzamelt en monitort data, die in een netwerk beschikbaar zijn en aan elkaar gelinkt kunnen worden. De grote set data die daarvan het resultaat is, wordt aangevuld met beschikbare datasets van lokale overheden, de federale overheid en partners. De dataverzameling of het datalake komt tot stand met doorgedreven aandacht voor **privacy en beveiliging**. Om uit de data te leren, zetten we in op doorgedreven data-analyse in het netwerk van de Vlaamse overheid. Die bigdata-analyses, zowel binnen de organisaties en de beleidsdomeinen als binnen de bredere Vlaamse overheid, leveren belangrijke beleidsinformatie op die we gebruiken om beleid vorm te geven. De dataverzameling voedt ook de statistische autoriteit, die via die doorgedreven samenwerking haar decretale rol van transparantie naar de samenleving kan opnemen. Door bovendien uit te gaan van open data als standaard, stellen we die data ook ter beschikking aan burgers en bedrijven.

Daarmee ondersteunen we de vijfde rol van de overheid, het **stimuleren van digitalisering in alle geledingen van de maatschappij**. Dat is eigenlijk een bijzondere vorm van innovatie, waarvoor het hele instrumentarium ingezet kan worden. Alle beleidsdomeinen kunnen daarin vanuit hun opdracht een essentiële rol vervullen.

De digitalisering van de Vlaamse overheid vraagt een **doorgedreven regisseursrol** binnen de Vlaamse overheid, als het ware een soort van digitale bouwmeester. Een gecoördineerde aanpak vergt dat alle geledingen versterkt worden. Digitalisering vergt investering in andere profielen

en processen, en uiteraard ook in technologie binnen alle organisaties van de Vlaamse overheid. Digitaalvriendelijke regelgeving, betrouwbare hardware, systematische projectaanpak voor de ontwikkelprojecten en programma's ... zijn daarvoor noodzakelijk.

De Vlaamse overheid: betrouwbare partner van burger, ondernemer en beleid

We worden als Vlaamse overheid geconfronteerd met een aantal snelle maatschappelijke veranderingen. De technologische ontwikkelingen bijvoorbeeld dagen ons uit om onze dienstverlening efficiënter en effectiever te maken. Digitalisering en nieuwe technologieën bieden kansen om bestaande processen gebruiksvriendelijker te maken en te optimaliseren. Het gebruik van big data leidt tot nieuwe inzichten die een onderbouwde beleidsvoorbereiding en -uitvoering mogelijk maken.

Verder vragen burgers, bedrijven en verenigingen steeds meer ruimte voor eigen initiatief. Ze werken actief mee aan oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Daardoor verandert de relatie tussen de samenleving en de overheid en is er een grotere rol weggelegd voor alle betrokken actoren. Zo krijgt cocreatie daadwerkelijk vorm.

Daarnaast wordt de Vlaamse overheid beïnvloed en geïnspireerd door tendensen die zich op internationaal en multilateraal niveau voordoen. Ook de impact van het Europese niveau op tal van beleidsdomeinen is in dat verband relevant. Naarmate de bestuurskracht en de schaalgrootte van de lokale besturen toenemen, veranderen hun verwachtingen ten aanzien van Vlaanderen. Dat stelt de Vlaamse overheid voor de uitdaging om te opereren binnen een *multilevel*-beleid waarbij het principe van subsidiariteit een dynamisch gegeven is.

Ook als werkgever staat de overheid voor heel wat uitdagingen. De uitstroom van de babyboomgeneratie in combinatie met een economische heropleving maakt zowel de vervanging als de diversificatie van het arbeidspotentieel noodzakelijk. De knelpunteconomie confronteert ons met een tekort aan gekwalificeerde werknemers, een bijkomend gevolg van de snelle technologische ontwikkelingen. De *war for talent* wordt heviger en verschillende sectoren gaan in concurrentie met elkaar om gekwalificeerde medewerkers aan te trekken. Verder actief inzetten op diversiteit is dan ook belangrijk. Mogelijke drempels voor de groeiende populatie van (hooggeschoolde) personen met een migratieachtergrond en voor de nieuwkomers in een kwetsbare arbeidspositie moeten weggewerkt worden. Zo kan diversiteit, ook voor de overheid als werkgever, kansen

bieden. Daarnaast vergt onze kenniseconomie de ontwikkeling van een set aan (nieuwe) vaardigheden die medewerkers toelaten continu bij te leren.

Als betrouwbare partner van burger, ondernemer en beleid wil de Vlaamse overheid zich blijven ontwikkelen als sterke dienstverlener, beleidsondersteuner én werkgever. Ook het partnerschap tussen de overheid en andere maatschappelijke actoren breiden we verder uit om draagvlak voor de transitie op alle terreinen te creëren.

Dat is de centrale doelstelling waar de Vlaamse overheid voor staat. In wat volgt, gaan we dieper in op de drie rollen van de Vlaamse overheidsadministratie: dienstverlener, beleidsondersteuner en werkgever. We formuleren daarbij een aantal concrete prioriteiten.

Om onze rol als dienstverlener, als beleidsondersteuner en als werkgever optimaal te spelen, vragen we om het Voorzitterscollege – als overkoepelend managementorgaan van de Vlaamse overheid en brugfunctie naar het politieke niveau – proactief te betrekken bij het mee uittekenen van strategische lijnen binnen de Vlaamse overheid. We pleiten daarom voor een **herbevestiging van de positionering en de werking van het Voorzitterscollege rond drie pijlers**: visievorming en aanpak van complexe beleidsuitdagingen, interne organisatorische aangelegenheden op strategisch niveau (bijvoorbeeld op het vlak van hr, ICT, financiën, internationalisering), en kennisdeling en verbinding.

Doelstelling 1: DE VLAAMSE OVERHEID IS EEN STERKE DIENSTVERLENER

Een dienstbare overheid stelt haar klanten centraal. De Vlaamse overheidsadministratie heeft de afgelopen jaren veel initiatieven genomen om de efficiëntie, kwaliteit en klantgerichtheid van haar dienstverlening te verbeteren. We bouwen daarop voort vanuit **drie principes: het *digital first but not only*-principe, het *no wrong door*-principe en het *only once*-principe.**

De *digital first*-dienstverlening is een cruciale doelstelling. Dat betekent dat digitale media het belangrijkste platform zijn om diensten te verlenen, producten aan te bieden, en erover te communiceren. Daarbij blijven we inzetten op de automatische toekenning van rechten. We ontwikkelen een brede agenda voor de verdere digitalisering van de Vlaamse dienstverlening binnen een onderbouwde en gedragen overheidsbrede strategie. Als overheid hebben we aandacht voor personen die geen toegang hebben tot digitale media of die er niet mee kunnen werken. Een meerkanaalsaanpak blijft dus essentieel (*digital first but not only*). We zorgen ook voor nabije dienstverlening in de onmiddellijke omgeving van gebruikers, in partnerschap met lokale besturen. Die versterkte nabijheid laat toe om burgers te ondersteunen bij hun digitale interactie met de Vlaamse overheid en kan de *digital first*-dienstverlening verder faciliteren.

De Vlaamse overheid stelt zich ook tot doel om haar diensten samenhangend en geïntegreerd aan te bieden. Het is daarvoor cruciaal dat elke entiteit haar dienstverlenende processen analyseert en verder ontwikkelt om ze vervolgens in onderlinge samenwerking, ook met steden en gemeenten, te optimaliseren en te integreren. Een belangrijke toetssteen is dat de klant daarbij zo optimaal en breed mogelijk wordt bereikt en geholpen. Daarbij hanteren we een *no wrong door*-principe, waarbij elke (digitale) overheidsdeur (webpagina, loket, formulier ...) de klant naar de gevraagde dienstverlening leidt.

De Vlaamse overheid ijvert ook voor het *only once*-principe: we maken (her)gebruik van informatie waarover andere bestuurlijke overheden al beschikken, en vragen klanten niet opnieuw om dezelfde gegevens te bezorgen. Bij de processen van gegevensdeling, die ongetwijfeld zullen toenemen, garanderen we de veiligheid van gegevensstromen en respecteren we de AVG-privacywetgeving.

Ten slotte is een basisfinanciering nodig voor onder meer digitaliserings- en verbeteringstrajecten, generieke veilige digitale infrastructuur, en consistente en veilige gegevensdeling. Om diensten en producten aan burgers, ondernemingen, verenigingen ... maximaal digitaal te kunnen aanbieden, is een investeringspolitiek nodig. Als na de voorafgaande en noodzakelijke investeringen middelen vrijkomen door optimalisatie, herinvesteren we die in de trajecten die de efficiëntie van de Vlaamse overheid kunnen verbeteren.

Aangezien de Vlaamse overheid een klantgerichte dienstverlener is, wil de overheidsadministratie ook werken aan een **efficiënte backoffice**. Voor de gemeenschappelijke basisdienstverlening en -infrastructuur van de Vlaamse overheid, zoals Vlimpers, Digitaal Archief Vlaanderen, Orafin, Mijn Burgerprofiel, ondernemers- en vrijwilligersloket ... komen we tot een stabiele financieringsstructuur en een grotere klantenbetrokkenheid en -tevredenheid. De overheidsentiteiten hebben inspraak om diensten, projecten en budgetten voor centrale activiteiten te prioriteren.

In onze dienstverlenende processen wordt ook duidelijk dat de overheden in Vlaanderen in grote mate op elkaar aangewezen zijn voor een kwaliteitsvolle dienstverlening. We bouwen aan **een goede afstemming en onderlinge samenwerking met lokale besturen**, waarbij de Vlaamse overheid de nodige hefboomen aanreikt. Daarbij hanteert de Vlaamse overheid heldere principes voor de bestuurlijke organisatie (structuur, cultuur en

processen) en creëert ze maximale mogelijkheden voor maatwerk en ruimte voor experiment. Daarbij vertrekken we vanuit het **principe van (actieve) subsidiariteit**. De Vlaamse overheid reikt kaders aan waarbinnen lokale besturen aan de slag kunnen. Om die **interbestuurlijke vervlechting** te waarborgen, formuleren we, naar het voorbeeld van de paritaire commissie decentralisatie, een werkprogramma tussen de lokale besturen en de Vlaamse overheid met concrete doorbraken. Vanuit de Vlaamse overheid zien we op dat vlak mogelijkheden binnen onder meer kinderopvang, preventiebeleid, kindermoe, buurtzorg, vrijwilligerswerk ... Centraal in de samenwerking staan ook de **versterking van het democratische basisbestuur** door de bestuurskracht van de gemeenten te verhogen en de **reductie van de bestuurlijke complexiteit** door de veelheid van bestuurlijke actoren, vooral op het bovenlokale veld, terug te dringen.

- We organiseren de Vlaamse dienstverlening via het *digital first but not only*-principe, het *no wrong door*-principe en het *only once*-principe.
- We investeren in een basisfinanciering voor onder meer digitaliserings- en verbeteringstrajecten, generieke veilige digitale infrastructuur, consistente en veilige gegevensdeling ... Als na de voorafgaande en noodzakelijke investeringen middelen vrijkomen door optimalisatie, herinvesteren we die in de trajecten die de efficiëntie van de Vlaamse overheid kunnen verbeteren.
- Voor de gemeenschappelijke basisdienstverlening en -infrastructuur van de Vlaamse overheid komen we tot een stabiele financieringsstructuur en een grotere klantenbetrokkenheid en -tevredenheid.
- We bouwen aan een goede afstemming en onderlinge samenwerking met de lokale overheden, waarbij de Vlaamse overheid de nodige hefboomen aanreikt. Om die interbestuurlijke vervlechting te waarborgen, formuleren we, naar het voorbeeld van de paritaire commissie decentralisatie, een werkprogramma tussen de lokale besturen en de Vlaamse overheid met concrete doorbraken.

Doelstelling 2: DE VLAAMSE OVERHEID IS EEN STERKE EVIDENCE-INFORMED BELEIDSONDERSTEUNER

De Vlaamse overheidsadministratie wil een betrouwbare partner zijn in de vertaalslag van politieke doelstellingen naar effectief beleid. Een dergelijke vertaling vergt een goede samenwerking tussen politiek en overheidsadministratie. Om een beter afgestemde en geïntegreerde werking tussen politiek en administratie te bewerkstelligen, pleiten we ervoor om het charter politiek-ambtelijke samenwerking opnieuw als een uitgangspunt te hanteren. Dat charter bevat afspraken over samenwerking en wederzijdse afstemming.

Om een **evidence-informed beleid** te ondersteunen, profileert de Vlaamse overheidsadministratie zich aan de hand van drie pijlers. Een eerste pijler is die van de openbare statistiek. Daarnaast is er behoefte aan een meer gerichte ondersteuning door beleidsgericht onderzoek. Een derde pijler bestaat uit toekomstonderzoek voor Vlaanderen.

Allereerst pleiten we voor de verdere ontwikkeling van een volwaardig gedecentraliseerd systeem van **Vlaamse openbare statistieken** die volgens internationaal geldende spelregels worden ontwikkeld, geproduceerd en verspreid. De Vlaamse overheid bouwt daarvoor de nodige expertise op het niveau van het beleidsdomein verder op. We doen dat in een netwerkaanpak met gestructureerde kennisuitwisseling, waarbij we aanvullend een beroep doen op de expertise van externe partners. Om de samenwerking met externe partners aan te moedigen, bieden we kwaliteitsvolle en relevante data die ook zij kunnen gebruiken. Die data zijn makkelijk toegankelijk als open data. Om betere en snellere data for evidence aan te leveren, investeren we in het gebruik van big data en datascience.

Een tweede pijler zet verder in op **beleidsrelevant wetenschappelijk onderzoek**. We verbinden en versterken zowel de interne als de externe onderzoeksexpertise die daarvoor nodig is. De versterking van de interne expertise op het niveau van het beleidsdomein kan gekoppeld worden aan de

bestaande Vlaamse onderzoeksinstituten of deeltentiteiten met een onderzoeksopdracht. Daarnaast blijft beleidsrelevant onderzoek in samenwerking met de academische wereld nodig. Daarbij zetten we in op een adequate werking van het steunpuntenprogramma. We versterken de samenwerking tussen de strategische adviesraden, de onderzoeksinstituten en de steunpunten om de wetenschappelijke beleidsontwikkeling te optimaliseren. Daaraan gekoppeld werken we met een rollend onderzoeksprogramma dat zorgt voor complementariteit met de beleidsagenda. De verdere uitbouw van beleidsgericht onderzoek vergt een betere aanwending van de beschikbare budgetten en waar nodig extra investeringen.

De derde pijler focust op **strategische toekomstverkenningen voor Vlaanderen**. Daarmee initiëren we een nieuw veld, in elk geval in de structurele uitbouw ervan. We investeren in de praktijk van toekomstonderzoek om het overheidsbeleid te ondersteunen en te adviseren over strategische beleidsdomeinoverschrijdende uitdagingen die een multidisciplinaire aanpak vragen. Ook daarbij verbinden en versterken we de interne en externe expertise in een netwerkaanpak.

Met het oog op een onderbouwde beleidssteuning zetten we verder in op een **geleidelijke implementatie van de prestatiebegroting door indicatoren voor beleidsmonitoring** te ontwikkelen. Daarmee willen we op termijn prestatie-informatie die gebaseerd is op relevante indicatoren, gebruiken als verantwoording bij budgettaire beslissingen. Dat verheldert beleidskeuzes, ook voor de publieke opinie.

Voor beleidsmaatregelen met substantiële budgettaire impact rollen we het werken met **spending reviews** progressief uit. We doen dat om het instrument structureel te verankeren in het begrotingsproces. Zo verzekeren we dat de beleidsprioriteiten op een zo efficiënt en effectief mogelijke manier gerealiseerd worden.

We hanteren meer **flexibiliteit in de besteding van apparaats- en beleidskredieten** en we onderzoeken, met de nieuwe mogelijkheden die de Vlaamse Codex Overheidsfinanciën biedt, hoe we de **verschillende behandeling van ministeries en rechtspersonen kunnen opheffen**. We pleiten er ook voor om bij de beleidsbeslissingen altijd voldoende kredieten (apparaats- én beleidskredieten) vast te leggen om een effectieve en snelle uitvoering mogelijk te maken.

We vermelden al de cruciale samenwerking tussen het Vlaamse en het lokale niveau. We situeren dat hier in de bredere multilaterale context. Naast het lokale niveau zijn ook het federale en het internationale niveau partners waarmee we moeten afstemmen om te komen tot een succesvolle realisatie van het Vlaamse beleid. We kiezen voor een **sterke internationale oriëntatie** en hebben de ambitie om Vlaanderen in de kopgroep van de Europese Unie te positioneren. De duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de Verenigde Naties vormen een richtinggevend kader. **We vertalen de Agenda 2030 (SDG's) en de internationale ontwikkelingen in ons Vlaamse beleid en we behartigen actief Vlaamse belangen op het Europese en internationale niveau**. Het EU-voorzitterschap in de eerste jaarhelft van 2024 is een kans om te wegen op de EU-agenda, en op die manier in het Europese debat Vlaamse aandachtspunten naar voren te brengen.

Ten slotte is de Vlaamse overheid een actor in een speelveld met partners buiten de overheid. We spelen in op de **veranderende rollen** die actoren spelen in de totstandkoming en uitvoering van het beleid. Dat bouwt voort op het witboek open en wendbare overheid, waarin er aandacht is voor consultatie, participatie en regelgeving als hefboom voor groei en innovatie in de vorm van regelzone, experimenteerwetgeving ... Voor de **rol van de overheid** als makelaar, inspirator en sociale begeleider in veranderingsprocessen, die onlosmakelijk verbonden is met de transitie waar we voor

staan, **integreren we die opdracht meer structureel in onze organisatie**. Dat is nodig om de (versnelling van de) essentiële transformaties passend aan te sturen en te realiseren.

- Om een evidence-informed beleid te ondersteunen, investeren we in de verdere ontwikkeling van Vlaamse openbare statistieken, zetten we verder in op wetenschappelijk beleidsrelevant onderzoek en initiëren we een structurele uitbouw van toekomstonderzoek.
- Financiële slagkracht voor een evidence-informed beleid wordt vastgelegd.
- We ontwikkelen relevante indicatoren voor beleidsmonitoring, in relatie tot de begroting.
- We rollen het werken met spending reviews progressief uit.
- We hanteren meer flexibiliteit in de besteding van apparaats- en beleidskredieten en we onderzoeken, met de nieuwe mogelijkheden die de Vlaamse Codex Overheidsfinanciën biedt, hoe we de verschillende behandeling van ministeries en rechtspersonen kunnen opheffen.
- We kiezen voor een sterke internationale oriëntatie en we hebben de ambitie om Vlaanderen in de kopgroep van de Europese Unie te positioneren. We vertalen de Agenda 2030 (SDG's) en de internationale ontwikkelingen in ons Vlaamse beleid en we behartigen actief Vlaamse belangen op het Europese en internationale niveau.
- We integreren de veranderende rollen van de overheid meer structureel in onze organisatie.

Doelstelling 3: DE VLAAMSE OVERHEID IS EEN STERKE WERKGEVER

Om de Vlaamse overheid als werkgever te versterken, willen we het personeelsbeleid herijken op het vlak van competentie management, personeelsinzet, rekrutering en werving, loopbaan- en beloningsbeleid, mobiliteit ...

De technologische ontwikkelingen, zoals automatisering, robotisering en data, zorgen ervoor dat jobs verdwijnen en er nieuwe in de plaats komen, maar bovenal dat de inhoud van jobs verandert. Om daarop in te spelen, moeten we een omgeving en cultuur creëren waarin medewerkers hun competenties en vaardigheden verder ontwikkelen, en regelmatig een nieuwe set van vaardigheden aanleren. Om ons als aantrekkelijke werkgever te (blijven) positioneren, engageren we ons om de **globale opleidingsinspanningen te verhogen**. We streven ernaar om ons als overheid te richten naar de doelstelling (van 1,9 % van loonmassa voor globale opleidingsinitiatieven of van gemiddeld 5 dagen vorming per VTE per jaar) voor Belgische ondernemingen, die daarover rapporteren in hun sociale balans bij de Nationale Bank van België. Dat engagement vereist een investeringspolitiek.

Als Vlaamse overheidsadministratie willen we actief nadenken over hoe we mensen efficiënt en effectief kunnen inzetten voor opdrachten die we als belangrijk (blijven) beschouwen. Lineaire personeelsbesparingen opleggen is geen geschikt instrument meer, mede door een ongelijke behandeling van de overheidsorganisaties. We engageren ons om het (huidige) personeelsbestand efficiënt en effectief in te zetten, in overleg met onze bevoegde minister(s). We streven daarbij naar een heldere en goed onderhandelde **in-, door- en uitstroom van werknemers**, en we ontwikkelen gerichte strategieën om de omslag te maken naar de **juiste competentieprofielen**. Ook begeleidde heroriëntering maakt daarvan deel uit. Werken met **hybride vormen van arbeidsrelaties** (bijvoorbeeld vaste baan in combinatie met eigen bedrijf of andere activiteiten) en

diverse tewerkstellingsvormen (bijvoorbeeld freelancers of interimarbeid), altijd in functie van efficiëntie en effectiviteit om de doelstellingen te bereiken, sluiten ook aan bij die visie.

We voeren een **campagne die ons als werkgever positief in de kijker plaatst**. Op basis van een *employer branding*-strategie en aanbevelingen uit de identiteitsoefening van de Vlaamse overheid communiceren we over de kernopdrachten van de Vlaamse overheid en over de troeven die we bieden als werkgever. Een positieve maatschappelijke (her)waardering om te werken voor de Vlaamse overheid moet het rekruterings- en wervingsbeleid mee ondersteunen. We streven ernaar ons concurrentieel te positioneren in een steeds krappere wordende arbeidsmarkt, zeker om hoogwaardige en schaarse specialisten aan te trekken. Een **competitief arbeidsvoorwaardenpakket** is een van de elementen die specialisten stimuleren om voor de Vlaamse overheid te komen en te blijven werken. We blijven dus inzetten op de ontwikkeling van een **loopbaan- en beloningsbeleid** dat een antwoord biedt op de snel evoluerende arbeidsmarktontwikkelingen.

We stellen ook in vraag of het wenselijk en houdbaar is dat **contractuele en statutaire tewerkstelling** naast elkaar bestaan. In de praktijk zien we dat verschil alsmaar vervagen. Daardoor wordt het moeilijker om het onevenwicht in arbeidsvoorwaarden te verantwoorden. Tegen eind 2020 willen we een principiële en heldere **strategie voorleggen om onevenwichten** weg te werken. We waken er wel over dat het hele arbeidsvoorwaardenpakket concurrentieel blijft, in een groeiend klimaat naar de *war for talent*.

Als we de entiteiten functioneel laten samenwerken om efficiëntiewinsten te boeken, kunnen we de Vlaamse overheid positioneren als sterke dienstverlener, beleidsondersteuner en werkgever. Dat betekent ook dat we een evenwichtige context creëren waarbij we de **(organisatie)structuur niet blind wijzigen, noch blind taken of projecten outsourcen**, maar altijd nagaan welke aanpak de beste is om onze werking te versterken vanuit het oogpunt van de klant en om overbodige structuren te rationaliseren.

- We streven ernaar om onze globale opleidingsinspanningen te verhogen met aandacht voor kennisopbouw. Om dat te doen, is een investeringspolitiek nodig.
- We zetten het (huidige) personeelsbestand efficiënt en effectief in, in overleg met onze bevoegde minister(s).
- We streven naar een heldere en goed onderhandelde in-, door- en uitstroom van werknemers. Ook begeleidde heroriëntering maakt daarvan deel uit. We werken met hybride vormen van arbeidsrelaties en diverse tewerkstellingsvormen, altijd in functie van efficiëntie en effectiviteit om de doelstellingen te bereiken.
- We zetten verder in op de ontwikkeling van een loopbaan- en beloningsbeleid dat een antwoord biedt op de snel evoluerende arbeidsmarktontwikkelingen.
- We leggen een principiële en heldere strategie voor om onevenwichten tussen statutaire en contractuele personeelsleden weg te werken.
- We profileren ons als aantrekkelijke werkgever op de arbeidsmarkt via een positieve campagne.

Beleidsvoorstellen op basis van Visie 2050

CIRCULAIRE ECONOMIE

De Vlaamse overheid zet een aantal fundamentele stappen op weg naar een circulaire economie. Die economie zorgt voor een sterke daling van de CO₂-uitstoot en werkt hoofdzakelijk met meer biogebaseerde grondstoffen. We richten ons op vier domeinen: onze productie en consumptie van goederen en diensten, ons voedselsysteem, de waterkringloop en ons bouwsysteem. Dat gebeurt in afstemming met de andere transities, want een circulaire economie realiseren we niet zonder industriële evoluties, gerichte aanpassingen in het onderwijs, een energiebeleid dat zich baseert op dezelfde principes, enzovoort.

De lineaire economie loopt vast

Tegen 2050 zijn we met 10 miljard mensen op de aarde. Om onze behoeften te vervullen, maken we massaal gebruik van grondstoffen, energie, lucht, water, bodem, ruimte en natuur.

Een lineaire economie (maken – gebruiken – afdanken) verbruikt die hulpbronnen in grote hoeveelheden. Ze gebruikt ze inefficiënt en hergebruikt ze nauwelijks. De gevolgen daarvan zijn een grote uitstoot van afval en broeikasgassen, afvalwater, een vervuilde en uitgeputte bodem en een verarming van de natuur.

Een groot aantal cijfers toont dat duidelijk aan:

- Het grondstoffenverbruik van de Vlaamse consumptie is vier keer hoger dan wat duurzaam is.
- Jaarlijks verdwijnen meer dan 3 miljoen ton grondstoffen in verbrandingsinstallaties en stortplaatsen omdat ze niet hergebruikt of gerecycleerd worden.
- De Vlaamse broeikasgassenuitstoot moet tegen 2030 dalen met 35% om de klimaatdoelstellingen te halen. Tegen 2050 moeten we zelfs klimaatneutraal zijn.

- De watervoorraad in Vlaanderen staat zwaar onder druk door de klimaatwijziging, een hoog waterverbruik door een hoge bevolkingsdichtheid, een versnelde afvoer door toenemende verharde oppervlakte en weinig ruimte voor water.
- Minstens tot 2036 zijn zware inspanningen nodig om ongeveer 35.000 bodemverontreinigingen uit het verleden op te ruimen.
- De onbebouwde ruimte is sinds 2000 met meer dan 6 ha per dag verminderd. Die oppervlakte moeten we tegen 2025 terugdringen tot 3 ha per dag.

De negatieve effecten van een lineaire economie zijn ook op economisch vlak merkbaar. Tot 40% van de bedrijfskosten in een KMO zijn verbonden met het gebruik van grondstoffen. Deze komen bovendien voor 90% uit het buitenland. We zijn dus heel kwetsbaar voor de aanvoer van onze grondstoffen.

En ook op sociaal vlak heeft onze wegwerp-economie nadelen. De aankoopprijs van een product moet zo laag mogelijk gehouden worden. Dat leidt tot slechtere arbeidsomstandigheden, zowel hier als in lagelonenlanden. Het is ook zo dat toenemende kosten om milieuvuiling terug te dringen de prijzen voor energie, huisvesting, mobiliteit en voeding doen stijgen. Kwetsbare groepen, of zo'n 10 à 15% van de Vlaamse bevolking, dreigen die prijsstijgingen financieel niet aan te kunnen.

Circulaire economie zorgt voor meer welvaart en welzijn

HEFBOOM 1 – Zo veel mogelijk natuurlijk kapitaal behouden en herstellen

We zorgen ervoor dat grondstoffen, energie, water, bodem en ruimte zo lang mogelijk in een gesloten kringloop blijven, langer meegaan en een zo hoog mogelijke waarde behouden. Natuur, biodiversiteit en lucht houden we in goede

staat. Het verlies van hulpbronnen, bijvoorbeeld door afval, afvalwater en luchtvervuiling, mag niet hoger liggen dan wat de aarde kan reproduceren. Dat veronderstelt:

- dematerialisatie: behoeften vervullen met minder hulpbronengebruik;
- kringlopen sluiten: hulpbronnen langer laten meegaan en opnieuw inzetten waar mogelijk;
- hulpbronnen met hoge milieu-impact vervangen door hulpbronnen met lage milieu-impact.

HEFBOOM 2 –

Mee een oplossing bieden voor de klimaatverandering

Meer dan 60% van onze broeikasgasuitstoot komt door de ontginning, de productie, het transport en de consumptie van grondstoffen, producten, voedsel en bouwmaterialen en de verwerking van afval dat daaruit ontstaat. De koolstofvoetafdruk van de Vlaamse consumptie moet tegen 2050 90% lager liggen dan vandaag als we onder de 2°C-drempel willen blijven. Dat betekent dat de territoriale CO₂-emissies van Vlaanderen en de wereldwijde koolstofvoetafdruk van de Vlaamse consumptie tegen 2030 met ongeveer 35% moeten dalen. Een circulaire economie zal die uitstoot sterk verminderen.

HEFBOOM 3 –

Bedrijven een toekomst geven in Vlaanderen

Een circulaire economie leidt tot meer economische veerkracht door meer competitiviteit en minder afhankelijkheid van buitenlandse grondstoffen. Een zuiniger en efficiënter gebruik van (lokale) hulpbronnen, grondstoffen en een grotere inzet van gerecycleerde en biobaseerde materialen kunnen ervoor zorgen dat Vlaamse bedrijven beter kunnen concurreren met bedrijven in het buitenland. De Vlaamse economie heeft daarvoor sterke troeven: de chemische industrie, de maak- en voedingsindustrie, en een concentratie van innovatieve en creatieve ondernemers en onderzoekers.

HEFBOOM 4 –

Werkgelegenheid creëren in Vlaanderen en de strijd tegen sociale ongelijkheid aangaan

Een innovatieve industrie en een uitgebreide

recyclage-, hergebruik- en reparatiesector zullen meer jobs opleveren voor laaggeschoolde, praktijkgeschoolde en technische profielen. Door mensen tijdig voor te bereiden en te investeren in opleiding, onderwijs en mobiliteit op de arbeidsmarkt, kunnen we de vruchten van de circulaire economie plukken. Bovendien zal een goede organisatie van hergebruik en gedeeld gebruik producten en diensten betaalbaar en toegankelijk houden voor een bredere groep. Door sociaal rechtvaardig te financieren kunnen we de noodzakelijke investeringen en de winsten van de circulaire economie rechtvaardig verdelen over de samenleving.

De ambitie van Vlaanderen voor de circulaire economie

Vlaanderen is een kleine regio in een wereld-economie. Het doel van onze economie is ons welzijn maximaliseren met de beschikbare middelen, zowel op korte als op lange termijn. De grenzen van wat ons natuurlijk systeem kan dragen (de planetaire grenzen) bepalen die middelen. We zetten een circulaire economie op om dat te realiseren. Hoe maken we onze economie nu circulair, koolstofarm en meer biobaseerd? We hebben twee duidelijke opdrachten: de voetafdruk van onze consumptie verkleinen en ervoor zorgen dat onze landbouw en industrie circulair produceren. Daarvoor schuiven we de volgende vier ambitieuze doelen naar voren die voor deze legislatuur zijn vertaald in vier concrete beleidsdoelstellingen en tien beleidsvoorstellen:

■ DOEL 1

Tegen 2030 is de materialenvoetafdruk gedaald met 30%, tegen 2050 met 75%. De materialenvoetafdruk geeft aan hoeveel kilogram aan metalen, mineralen, fossiele grondstoffen en biomassa wordt verbruikt voor de Vlaamse productie en consumptie, zonder de export. Onrechtstreeks wordt daarmee ook de wereldwijde koolstofvoetafdruk van de Vlaamse consumptie verlaagd.

■ DOEL 2

Tegen 2030 is de Vlaamse industrie wereldwijd koploper in circulaire productie.

■ DOEL 3

Tegen 2030 beschikt Vlaanderen over een robuust watersysteem dat klimaatschokken (droogte en overvloedige regenval) kan opvangen, dat verschillende functies, zoals transport, wonen, industrie en landbouw, kan vervullen, en waarin alle afvalwater maximaal gezuiverd of gerecupereerd is.

Beleidsdoelstelling 1 –

DE VLAAMSE OVERHEID ALS PARTNER EN ALS REGELGEVER IN DE TRANSITIE CIRCULAIRE ECONOMIE

Samen met burgers, bedrijven, het middenveld, kennisinstellingen, lokale overheden en de financiële sector zetten we onze publiek-private samenwerking voort. We voorzien in de nodige middelen en versterken het onderzoeks- en innovatiebeleid richting een circulaire economie.

We sturen ons wettelijke en financiële kader bij met het oog op een daling van de koolstof- en materialenvoetafdruk. Vanuit de overheid zelf voeren we een duurzaam investeringsbeleid. We werken daarbij samen met het lokale, federale en Europese overheidsniveau.

De Vlaamse overheid geeft als grootste consument van Vlaanderen het goede voorbeeld en maakt werk van een circulair aankoopbeleid.

Beleidsvoorstel 1.1 –

We versnellen de omslag naar een circulaire economie door gerichte investeringen en partnerschappen.

We reserveren jaarlijks middelen voor de innovatie van producten, business-, productie- en consumptiemodellen en zorgen dat we daarbij kunnen leren wat werkt en niet werkt. We doen dat via proeftuinen, green deals, regelluwe innovatieruimtes en experimentele projecten, én vanuit verschillende oogpunten (technisch, sociologisch, milieukundig, bedrijfsmatig ...). We vormen partnerschappen tussen bedrijven, kennisinstellingen, financiële instellingen, het middenveld en de overheid. De Vlaamse overheid zorgt voor een

professioneel transitie management en voorziet in de nodige overheidsbudgetten.

Beleidsvoorstel 1.2 –

We creëren de financiële, juridische en maatschappelijke randvoorwaarden voor een circulaire economie.

We overstijgen het projectmatig werken door de belastingdruk te verschuiven van arbeid naar grondstoffen, materialen, afval, CO₂-uitstoot en energie. Bedrijfsinvesteringen willen we zo sturen richting lagere broeikasgasemissies en meer circulaire bedrijfsvoering. De aanwending van nieuwe heffingen, zoals de koolstofheffing, is van belang voor het draagvlak en de effectiviteit. Vermijden van energiearmoede en sociale herverdeling zijn belangrijke aandachtspunten. In Vlaanderen moedigen we financiers aan om te kiezen voor een duurzaam investeringsbeleid. De overheid neemt het voortouw met een circulair aankoop- en investeringsbeleid. We geven groene Vlaamse obligaties uit. We ontwikkelen gemengde financiële producten om groene technologieën en businessmodellen te financieren. We stemmen gewestelijke en federale regelgeving af via een intra-Belgisch platform. We zorgen samen met de Europese regelgever voor een wetgevend kader dat het sluiten van kringlopen stimuleert door in te grijpen in het ontwerp via ecodesign of in het productieproces. De criteria om vergunningen, erkenningen, subsidies enzovoort te verkrijgen, worden zo aangepast dat ze circulariteit op lange termijn bevorderen. We organiseren een platform voor internationale expansie, zodat Vlaamse bedrijven de vruchten van hun inspanningen kunnen plukken.

Beleidsdoelstelling 2 –

VERHOOGDE CIRCULAIRE PRODUCTIE EN CONSUMPTIE VAN GOEDEREN EN DIENSTEN

Productie en consumptie worden kwaliteitsvol en sociaal verantwoord georganiseerd. We vervullen onze behoeften met minder maar duurzame grondstoffen en we blijven binnen de grenzen van onze planeet. We zorgen ervoor dat Vlaanderen daarin een eerlijk aandeel inneemt.

Voor circulaire productie en consumptie is het essentieel dat we:

- producten en onderdelen van producten langer laten meegaan door ze beter te ontwerpen, te onderhouden, te herstellen, te hergebruiken, of door delen ervan opnieuw te gebruiken in een nieuw product;
- producten recycleerbaar maken en gerecycleerde of biogebaseerde grondstoffen gebruiken;
- producten intensiever gebruiken, bijvoorbeeld door gedeeld gebruik, leasing en verhuur;
- productie-, distributie-, diensten- en consumptiemodellen ontwikkelen die materialen in de keten zo hoogwaardig mogelijk inzetten;
- afvalstoffen meer en beter gescheiden inzamelen en zo hoogwaardig mogelijk hergebruiken of recycleren.

Beleidsvoorstel 2.1 –

We creëren markten voor circulaire goederen en diensten.

Het Vlaamse overheidsinstrumentarium wordt ingezet om levensduurverlenging, onderhoud, herstel, hergebruik van onderdelen, lokaal hergebruik, biogebaseerde productie, gedeeld gebruik en nieuwe circulaire werkgelegenheid aan te moedigen. We zorgen ervoor dat producenten verantwoordelijk zijn voor de volledige levenscyclus van hun product, onder meer via de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid. Dat zal zorgen voor beter recycleerbare producten, de inzet van recyclaten, meer financiële stimulansen voor gescheiden inzameling, hergebruik en recyclage, en een volledige financiering van de zwerfvuilkosten. Tegen 2025 moeten alle verpakkingen herbruikbaar, recycleerbaar of composteerbaar zijn.

Beleidsvoorstel 2.2 –

We zorgen ervoor dat bedrijven en organisaties elkaars reststromen gebruiken als grondstof.

We ontwikkelen en ondersteunen een Vlaams platform, het symbioseplatform, om gegevens uit te wisselen over reststromen en de mogelijkheden om ze opnieuw te gebruiken als grondstof.

We begeleiden bedrijven om de juiste match te vinden. In eerste instantie richt het platform zich op de uitwisseling van materiaalstromen. Op langere termijn kan het ook gebruikt worden voor energie, water en ruimte.

Beleidsdoelstelling 3 –

EEN VERLAAGDE VOETAFDRIJK VAN ONZE VOEDING EN EEN HOOGWAARDIGE INZET VAN BIOMASSA DOOR EEN CIRCULAIRE AANPAK VAN DE VOEDINGSKETEN EN MINDER VOEDSELVERLIES

De vraag naar voedsel zal tegen 2050 sterk toenemen door de toename van de wereldbevolking. Het voedselsysteem is een ingewikkelde relatie tussen vraag en aanbod in de diverse schakels van de keten. Het huidige voedselsysteem loopt tegen economische, sociale en ecologische grenzen aan. Het landbouw- en voedselsysteem is afhankelijk van schaarser wordende ruimte en grondstoffen met sterk schommelende prijzen. De voedselprijzen evolueren echter niet mee. Dat brengt grote risico's mee voor de hele keten, van riek tot vork. Daarom is het noodzakelijk om onze voedselproductie en -consumptie duurzaam en circulair te organiseren.

Biomassa is een hernieuwbare grondstof die CO₂ uit de lucht haalt en opslaat, en die gebruikt kan worden als grondstof of als energiebron. Biomassa kan gehaald worden uit landbouwgewassen, hout, grassen, gewassen die in het water geteeld worden, zoals algen en wieren, en reststromen daarvan. We voorzien in een duurzame productie van biomassa en zorgen ervoor dat we biomassa eerst gebruiken als voedsel, dan pas als grondstof, en ten slotte als energiebron.

Beleidsvoorstel 3.1 –

We ontwikkelen een integraal en coherent voedselbeleid voor een duurzame circulaire voedselketen.

We ontwikkelen een ambitieus, integraal en coherent voedselbeleid dat ervoor zorgt dat alle schakels in de voedingsketen (dierenvoeding, landbouw, voedingsindustrie, distributie en con-

sument) hun verantwoordelijkheid opnemen voor een toekomstbestendig voedselsysteem met een gezond en duurzaam voedselaanbod. De kosten van de te leveren inspanningen zijn daarbij over de hele keten rechtvaardig verdeeld. Het beleid stimuleert een gezond voedingspatroon en een verschuiving van dierlijke naar plantaardige en alternatieve eiwitten. We stimuleren een toekomstgerichte en duurzame voedselketen door te investeren in innovatie en experimenten. Daarvoor ontwikkelen we een breed gedragen onderzoeksagenda. We bouwen een Vlaams netwerk uit voor de verdeling, verwerking en redistributie van voedseloverschotten en ontwikkelen een publiek-privaat actieprogramma om voedselverlies in de hele keten te vermijden.

Beleidsvoorstel 3.2 –

We ontwikkelen een geïntegreerd bio-economiebeleid om fossiele en primaire grondstoffen te vervangen.

We streven naar een lokale bio-economie die gebaseerd is op de duurzame productie van biomassa. We ontwikkelen een beleidskader dat:

- onze bodem gezond houdt en verontreinigingen wegwerkt;
- biomassa en biomassa-reststromen eerst en vooral gebruikt als voedsel, dan pas als grondstof en voeder, en ten slotte als energiebron;
- de biologische kringloop sluit door biomassa-reststromen en nutriënten van dierlijke oorsprong opnieuw in te zetten als bodemverbeteraar;
- alle bioafval weert uit het restafval;
- de productie van biomassa als grondstof stimuleert voor industriële toepassingen, binnen de grenzen van de draagkracht van de natuurlijke ecosystemen.

We zorgen voor de nodige coördinatie met de interdepartementale werkgroep Bio-economie als centrale draaischijf en we verbeteren de afstemming met de andere overlegfora van de transitieprioriteit circulaire economie. We bieden wetenschappelijke ondersteuning en innovatieruimte aan.

Beleidsdoelstelling 4 –

MAXIMAAL WATERHERGEBRUIK IN EEN VEERKRACHTIG WATERSYSTEEM

Water is wereldwijd maar ook in Vlaanderen steeds meer een schaars goed. Een transitie naar circulair denken in de waterkringloop biedt mogelijkheden voor een efficiënter waterbeheer. Dat betekent aansturen op minder waterverbruik, het beschikbare water maximaal hergebruiken en versnelde afvoer van water verminderen.

Beleidsvoorstel 4.1 –

We verzekeren een duurzaam waterbeheer in de stedelijke en industriële omgeving, in de open ruimte en in de landbouw.

We zorgen voor maximale buffering, berging en vertraagde afvoer van hemelwater om tekorten op te vangen en wateroverlast te vermijden. Daardoor maken we de watersystemen in Vlaanderen beter bestand tegen de impact van de klimaatverandering. We werken een aanpak op maat uit voor bebouwde regio's (stad en dorp), landbouw en open ruimte. We verzekeren hergebruik van water op verschillende schaalniveaus. We bieden individuen, lokale overheden, bedrijven en landbouwers de juiste ondersteuning om dat mogelijk te maken. We zetten innovatieve monitoringstechnieken ruimer in voor de landbouw en de open ruimte. Via digitalisering dragen we bij tot een efficiënter en doelmatiger waterbeheer.

Beleidsvoorstel 4.2 –

We zuiveren afvalwater en halen er grondstoffen en energie uit.

De terugwinning van grondstoffen en energie uit afvalwater vormt een van de pijlers om een goede oppervlakte- en grondwaterkwaliteit te realiseren. Het gezuiverde afvalwater wordt naar gelang van de kwaliteitseisen optimaal ingezet voor nieuwe toepassingen. We voorzien daarvoor in duidelijke kaders met minimumvoorwaarden om verontreiniging te vermijden en de gezondheid te beschermen.

Beleidsdoelstelling 5 –

CIRCULAIR BOUWEN EN CIRCULAIR RUIMTEGEBRUIK ALS STANDAARD- PRAKTIJK

Naast voeding is huisvesting het consumptiegebied met de grootste milieu-impact. We hebben te kampen met een versnipperde ruimte die plaats moet bieden aan een groeiende bevolking, meer natuur, recreatie, landbouw en industrie. De versnippering zorgt ook voor moeilijkheden op het vlak van mobiliteit. Om onze klimaatdoelstellingen te halen, moet de CO₂-uitstoot van gebouwenverwarming met bijna 50% dalen tegen 2030. Het tempo om de gebouwen energiezuiniger te maken, moet bijna vier keer hoger.

Nieuwbouw en renovatie moeten de principes van circulair bouwen volgen. We hergebruiken maximaal structuren die er al staan. Gebouwen worden ontworpen voor een lange levensduur, en kunnen gemakkelijk aangepast en gedemonteerd worden. We kiezen voor bouwmaterialen met een lage milieu-impact, niet alleen tijdens de gebruiksfase, maar ook in de fase van ontginning, transport en productie. Toekomstige bouwvormen gebruiken de ruimte met een hoger rendement en minder verharding en laten meer verwevenheid toe.

We moeten meer bouw- en sloopafval gescheiden inzamelen en hoogwaardiger hergebruiken en recyclen. Niet-herbruikbare, recycleerbare of risicovolle gevaarlijke stoffen, zoals asbest, moeten uit de kringloop verdwijnen.

Vlaamse bedrijven zijn actief in alle fasen van de bouwkringloop. Ze zorgen voor regiogebonden bedrijvigheid, tewerkstelling en economische groei. Circulaire innovaties en businessmodellen maken de bouwsector toekomstbestendig, met afzetmogelijkheden binnen en buiten Vlaanderen.

Beleidsvoorstel 5.1 –

We testen circulair bouwen uit via de green deal circulair bouwen en passen beleid aan voor de opschaling ervan.

De green deal circulair bouwen is een breed publiek-privaat partnerschap van actoren in de ruime bouwsector. Gedurende vier jaar wordt ingezet

op innoveren, experimenteren en het delen van ervaringen. We ondersteunen de green deal door een onderzoeksconsortium (proeftuinonderzoek) en organiseren een subsidieoproep voor circulaire-economieprojecten in de bouw. Bij aanvang ligt de focus van het proeftuinonderzoek op innovatieve bouw-, renovatie- en afbraaktechnieken met het oog op hoogwaardig hergebruik en recyclage. Daarnaast zoekt het partnerschap naar circulaire oplossingen qua ontwerp (op het niveau van gebouwen, maar ook op wijkniveau), materiaalkeuze, veranderingsgericht en modulair bouwen.

Beleidsvoorstel 5.2 –

Via aangepaste instrumenten en regelgeving, zoals het M-peil, de materialenpas en streefnormen, bevorderen we circulair bouwen op het niveau van een gebouw, wijk, bedrijventerrein of stad.

We verlagen de milieu-impact van renovatie en nieuwbouw door de impact van de gebruikte bouwmaterialen zo laag mogelijk te houden. Daarvoor voeren we een materialenpeil in waarmee we de milieuvoetafdruk van een gebouw meten over zijn hele levenscyclus, inclusief de opbouw en afbraak ervan. In eerste instantie maken we de voetafdruk bij alle overheidsgebouwen en -infrastructuurwerken zo klein mogelijk. Vervolgens veralgemenen we dat voor alle gebouwen en werken in Vlaanderen. We werken een afwegingskader uit voor nieuwbouw versus renovatie. We zorgen voor een materialenpaspoort dat de ontmanteling en recyclage van een gebouw bij einde leven vergemakkelijkt. We passen regelgeving en financiële instrumenten aan om realisaties en sectorinnovaties richting circulair bouwen en slopen te stimuleren. We voorzien in voldoende middelen voor een actief asbestafbouwbeleid met aandacht voor kwaliteitsvolle, maximaal hernieuwbare en zuivere reststromen.

Een circulaire bouwpraktijk houdt ook het maximale hergebruik van de bodemoppervlakte in. We willen historische bodemverontreiniging versneld verwijderen zodat we de gronden opnieuw kunnen inzetten. Bij gebiedsontwikkelingen op bedrijventerreinen, op wijk- of stedelijk niveau passen we de principes van de circulaire economie toe: verweven, hergebruiken, intensiveren, tijdelijk gebruiken, en minder uitbreiden en verharderen.

ENERGIETRANSITIE

Energie is niet weg te denken uit onze hedendaagse samenleving. Zonder continue energiestromen valt het dagelijkse leven bijna volledig stil. De uitdaging van deze en de volgende generaties is om ervoor te zorgen dat het totale energieverbruik fors vermindert en de resterende energiebehoefte duurzaam wordt ingevuld. De transformatie die daarvoor nodig is, vraagt grootschalige investeringen in onder andere energie-efficiëntie, milieuvriendelijke energieproductie, flexibiliteit en innovatie. Een goede samenwerking tussen alle betrokkenen en een actieve inzet van alle burgers, de bedrijven en de overheid is cruciaal.

Inleiding

De wereldwijde klimaatuitdaging waarvoor we staan, vraagt in de komende regeerperiode een ambitieus beleid en concrete maatregelen. De energie-efficiëntie moet fors verbeteren en het aandeel milieuvriendelijke energiebronnen in de energiemix moet sterk toenemen. Fossiele energiebronnen moeten geleidelijk worden uitgefaseerd. De uitstoot van broeikasgassen moet worden teruggedrongen met minstens 80% tegen 2050, met de ambitie om te evolueren naar volledige klimaatneutraliteit.

Om hogere aandelen hernieuwbare energie te kunnen integreren, moet ons energiesysteem flexibeler worden. Dat betekent dat de energievraag en het energieaanbod optimaal op elkaar worden afgestemd. Digitalisering maakt het mogelijk om de verschillende energiediensten en -technologieën digitaal aan te sturen en slim met elkaar te verbinden.

Om onze energievoorziening efficiënter, milieuvriendelijker en flexibeler te maken, zijn grootschalige investeringen nodig. Het geld daarvoor moet komen van zowel publieke als private middelen. De overheid moet met haar beleid de juiste impulsen geven en een helder investeringskader creëren. Ze moet de totale kosten bewaken, zodat energie betaalbaar blijft voor gezinnen en onze bedrijven competitief blijven. De kosten moeten rechtvaardig worden verdeeld.

Verhoogde investeringen in onderzoek en ontwikkeling van nieuwe of efficiëntere technologieën en opschaling zijn noodzakelijk om een kostenefficiënte energietransitie mogelijk te maken.

Om deze transitie te doen slagen en ambitieuze beleidsdoelstellingen waar te maken, moeten alle belanghebbenden er nauw bij betrokken worden en constructief samenwerken. Zo vergroot het draagvlak, kunnen knelpunten worden weggerukt en investeringen worden versneld. Het lokale beleidsniveau is een cruciale partner om gewestelijke doelstellingen, acties en maatregelen te vertalen naar de dagelijkse leefwereld van burgers. We willen lokale besturen maximaal ondersteunen in die rol.

Beleidsdoelstelling 1 –

MAXIMALE ENERGIE-EFFICIËNTIE IN ALLE SECTOREN

De **industrie** in Vlaanderen is goed voor circa 40% van het binnenlandse energieverbruik. In de komende jaren willen we de Vlaamse industrie ondersteunen om Europees en internationaal voorloper te worden op het vlak van de energie-efficiëntie, koolstofarme productieprocessen en de omslag naar een circulair werkingsmodel, met maximaal hergebruik van hulpbronnen. Dat vraagt een geïntegreerde aanpak, met aandacht voor investeringen in onderzoek en ontwikkeling.

We versnellen de evolutie naar een **performant en energiezuinig woningenpark**. Energiezuinige nieuwbouw staat met de EPB-regelgeving al grotendeels op de sporen. Er moet nu in de eerste plaats werk worden gemaakt van de grondige renovatie van het bestaande woningenpark. Op dit moment voldoet maar 3% van de woningen aan de energetische langetermijndoelstelling. Woningen die te energieverslindend of kwalitatief ondermaats zijn om nog te renoveren, kunnen het best gesloopt worden en gevolgd worden door energiezuinige vernieuwbouw.

Ook de renovatiegraad van **niet-residentiële gebouwen** zoals overheidsgebouwen of gebou-

wen met een kantoor- of handelsfunctie moet in de volgende regeerperiode sterk verhoogd worden, zodat ook hun energieprestaties verbeterd worden. De Vlaamse overheid geeft het goede voorbeeld door zelf versneld haar gebouwenpark energetisch te renoveren.

Om de renovatiegraad van gebouwen te versnellen, zetten we in de volgende regeerperiode in op een evenwichtige mix van stimulansen en verplichtingen. We zorgen voor een aangepaste financiële ondersteuning en een begeleidingsaanbod dat rekening houdt met de noden van elke kandidaat-renoveerder. Een hogere renovatiegraad vraagt bovendien meer technisch gekwalificeerde vakmensen. Met de sector moet dus een tewerkstellingsplan worden uitgewerkt dat inspeelt op die toekomstige noden.

Voor maatregelen om de derde grote energieverbruikssector, de **vervoerssector**, te vergroenen en te verduurzamen, verwijzen we naar het hoofdstuk Mobiliteit.

Beleidsvoorstel 11 – We hervormen de energiebeleids- overeenkomsten.

Eind 2022 lopen de energiebeleidsovereenkomsten (EBO's) af. Dat biedt de kans om die vrijwillige overeenkomsten in te bedden in een breder geheel, met aandacht voor onder andere broeikasgasemissies, hernieuwbare energieproductie, circulair materialengebruik en transport. Via de hervorming van de EBO's geven we de transitie naar een koolstofarme industrie concreet gestalte.

Beleidsvoorstel 12 – We versterken het financieel ondersteuningsinstrumentarium voor ecologische investeringen door ondernemingen.

We evalueren de huidige financiële ondersteuningsinstrumenten voor ondernemingen, namelijk de ecologiepremie en de strategische ecologiesteun. Na de evaluatie sturen we de regelgeving waar nodig bij voor meer gerichte en sterkere ondersteuning voor de industriële koolstofarme transi-

tie en ter ondersteuning van de volgende generatie EBO's.

Beleidsvoorstel 13 – We stimuleren de kmo's om meer energie te besparen.

We moeten kleine en middelgrote bedrijven aanzetten tot energiebesparingen. Huidige hindernissen zijn economisch, praktisch en regelgevend van aard. Door de mini-EBO's uit te breiden en het regelgevende kader aan te passen, kunnen we de verschillende doelgroepen beter bereiken en gepaster ondersteunen.

Beleidsvoorstel 14 – We werken een financiering op maat uit voor de woningrenovatie.

Om het huidige renovatietempo te versnellen, moet voor iedereen een geschikt financieringsaanbod beschikbaar zijn in verhouding tot de financiële draagkracht. Vooral voor kwetsbare gezinnen moet het aanbod worden versterkt via de energieleningen. Voor het ruimere publiek gaan we met de commerciële banksector samenwerkingsverbanden aan.

Beleidsvoorstel 15 – We bouwen de woningpas verder uit als digitaal communicatiemiddel.

We laten de woningpas uitgroeien tot een overkoepelend beheerd centraal instrument dat alle relevante informatie over de woning, de grond en de omgeving samenbrengt en voor de eigenaar en de door hem gemachtigden ontsluit. De woningpas helpt de woningeigenaar bij de duurzame en kwaliteitsvolle renovatie van zijn woning. Er wordt gewerkt aan automatische toegang tot de woningpas door andere groepen, zoals huurders. De woningpas vervult op termijn de rol van automatisch loket voor premie- of subsidieaanvragen.

Beleidsvoorstel 16 – We verbeteren de energieprestatie van niet-residentiële gebouwen.

We verhogen de renovatiegraad van niet-residentiële gebouwen zoals kantoren, handelsruimten, overheidsgebouwen, scholen, verzorgingsinstellingen. De verhoging van de renovatiegraad ondersteunen we onder andere door energie-managementsystemen te stimuleren, een verplicht minimaal energieprestatielabel of een verplicht renovatieadvies in te voeren.

Beleidsvoorstel 17 – We ondersteunen de keuze tussen renoveren en slopen via een gewestelijk en een individueel afwegingskader.

Soms is het beter om een woning te slopen en een nieuwe, duurzame woning te bouwen in plaats van ze te renoveren. Dat is een complexe afweging. We werken een kader uit dat de woning-eigenaar adviseert bij zijn keuze voor renovatie of vernieuwbouw. Daarnaast creëren we ook een maatschappelijk afwegingskader dat onder andere rekening houdt met de impact op de woningmarkt, het milieu en de ruimtelijke ordening.

Beleidsdoelstelling 2 – EEN MILIEUVRIENDELIJKE ENERGIEPRODUCTIE

Als Vlaanderen de Europese energie- en klimaatdoelstellingen wil halen, moet het aandeel van hernieuwbare energie, dat wil zeggen van groene stroom en groene warmte, in de energiemix fors omhoog tegen 2030. Een deel van de oplossing daarvoor is een hogere hernieuwbare energieproductie, in combinatie met meer energie-efficiëntie, een optimale sturing van de energievraag en het energieaanbod, meer energieopslag en een verhoging van de energie-uitwisseling met de buurlanden. Daarnaast willen we in een extra volume flexibele capaciteit voorzien. Daarvoor is een rol weggelegd voor kwalitatieve warmtekrachtkoppeling (WKK) en biogasinstallaties.

Warmte is een belangrijke component van de totale energievraag. We moeten de warmtevraag zowel op lage als op hoge temperatuur zo duurzaam mogelijk invullen. Dat doen we bij voorkeur met gedeelde verwarmingstechnologieën zoals warmtenetten of met individuele duurzame verwarmingstechnologieën zoals warmtepompen. Waar mogelijk benutten we het aanbod restwarmte en diepe geothermische warmte. We faseren fossiele brandstoffen voor verwarming van gebouwen vóór 2050 volledig uit. Rechtstreekse productie van laagwaardige warmte uit hoogwaardige brandstoffen is absoluut te vermijden. Biomassa kan nog een rol spelen in de energieopwekking als er rekening wordt gehouden met een correcte prioritering in het gebruik, de lokale beschikbaarheid en de effecten op het leefmilieu.

Een billijke verdeling tussen de inspanningen van de bedrijven en die van de gezinnen is noodzakelijk om het sociale aspect van deze transitie te bewaken. Kwetsbare gezinnen in het algemeen en sociale woningen in het bijzonder moeten een prioritair doelgroep zijn voor de plaatsing van zonnepanelen.

Tot slot zullen de komende jaren ook het personenvervoer, het vrachtvervoer en de binnenvaart moeten vergroenen. De kloof met de doelstellingen voor *Clean Power for Transport* is nog bijzonder groot, zeker wat de doorbraak van zero-emissievoertuigen betreft. We zullen daarom het huidige beleid moeten versterken. Maatregelen voor de vergroening van specifieke voertuigvloten, en meer specifiek het batterij-elektrisch vervoer, staan in het hoofdstuk Mobiliteit.

Beleidsvoorstel 21 – We garanderen een stabiel ondersteuningskader voor een milieuvriendelijke energieproductie.

Om de groei van hernieuwbare energie verder te stimuleren, garanderen we de rendabiliteit in investeringen in milieuvriendelijke energieproductie. We voorzien in een duidelijk investeringskader op lange termijn, waar burgers en bedrijven hun beslissingen op kunnen afstemmen. We stellen nieuwe actieprogramma's voor wind, zon, groene

warmte en warmte-krachtkoppeling voor 2030 op, met aandacht voor de verschillende doelgroepen. We hervormen en vereenvoudigen het ondersteuningssysteem voor groene energie om meer eenvormigheid en transparantie te bieden aan investeerders.

Beleidsvoorstel 2.2 –

We richten een Coördinatiecommissie wind op.

Een centrale commissie van de Vlaamse overheid, met vertegenwoordigers uit de relevante beleidsdomeinen en met een mandaat van de Vlaamse Regering, coördineert het beleid voor de bouw van grote windenergieprojecten. Die commissie faciliteert de projecten via een snelle en efficiënte procedure en houdt daarbij rekening met randvoorwaarden voor onder andere ruimtelijk beleid, geluid en natuurbehoud.

Beleidsvoorstel 2.3 –

We leggen een transitiepad naar een fossielvrij gebouwenpark vast en voeren dat pad ook uit.

We faseren het gebruik van fossiele brandstoffen voor de verwarming van bestaande en nieuwe (woon)gebouwen volledig uit tegen 2050. We werken daarvoor een langetermijnstrategie uit met een duidelijke uitfaseringskalender en een maatregelenpakket. In de uitbouw van (collectieve) groene verwarmingstechnologieën hebben de lokale besturen een voortrekkersrol. We ondersteunen hen om lokale warmtezoneringssplannen op te stellen.

Beleidsdoelstelling 3 –

EEN FLEXIBELER EN SLIMMER ENERGIESYSTEEM

Om grotere aandelen hernieuwbare energie in het energiesysteem te kunnen integreren, moeten we ons energiesysteem digitaliseren, de capaciteit voor kortetermijn- en langetermijn-energieopslag uitbouwen, en een Vlaams regelgevend kader voor de flexibiliteit op het distributienet opmaken.

De **digitalisering van ons energiesysteem** is nodig om ons energiesysteem intelligenter, efficiënter,

betrouwbaarder, duurzamer en meer verbonden te maken. Gedigitaliseerde energiesystemen zorgen voor veel meer data en kunnen identificeren wie energie nodig heeft. Zo kan de energie op het juiste moment, op de juiste plaats en tegen de laagste kosten geleverd worden. Digitalisering heeft het potentieel om grenzen tussen traditionele sectoren te doorbreken, de flexibiliteit te vergroten en de integratie van systemen mogelijk te maken. Een centrale rol in de digitalisering is weggelegd voor de digitale meter, die we verder willen invoeren en ondersteunen.

Een tweede element is de **opslagcapaciteit**, die we verder uitbouwen. Batterijopslag is technisch ontwikkeld en is al bruikbaar voor het opvangen van kortetermijnschommelingen op het net, maar de huidige beschikbare opslagcapaciteit is onvoldoende om langdurige periodes van laag energieaanbod, bijvoorbeeld periodes met weinig zon en zonder wind, te overbruggen. Om die langere periodes te overbruggen, biedt de opslag van energie in de vorm van waterstof of andere synthetische brandstoffen een alternatief. Ook de warmteopslag moet nog verbeteren om op grote schaal warmte te kunnen opslaan.

Niet alleen door opslag maar ook door **vraagsturing** kan het energiesysteem flexibeler worden. Daarbij stemt de afnemer op vrijwillige basis zijn netto-energieafname af op de realtimebehoefte van het energiesysteem. Op dit moment ligt het grootste potentieel voor vraagsturing bij grote verbruikers en grote producenten. Kleine afnemers zoals gezinnen zullen ook kunnen deelnemen aan die markt als digitale meters worden ingevoerd en slimme toestellen ingeburgerd raken. Er bestaan nog verschillende barrières die zowel regelgevend, technisch, economisch als sociaal van aard zijn. We werken die barrières weg, zodat het potentieel ten volle wordt benut.

Tot slot zijn verdere investeringen in onderzoek en ontwikkeling nodig om technologieën voor kortetermijn- en langetermijnopslag en het gebruik ervan voor specifieke toepassingen in het distributienet te ontwikkelen.

Beleidsvoorstel 3.1 –

We digitaliseren het energiesysteem versneld door een slim gebruik van de digitale meter.

Digitale meters zijn noodzakelijk om te evolueren naar een slimmer en flexibeler elektriciteitsnet. We willen de digitale meters algemener en versneld invoeren en het actieve gebruik ervan stimuleren. We maken gebruik van de data die beschikbaar komen om beter beleid te voeren. Daarbij hebben we ook voldoende aandacht voor beveiligings- en privacyrisico's.

Beleidsvoorstel 3.2 –

We bouwen de opslagcapaciteit voor kortetermijn- en seizoensopslag uit.

Om de opslagcapaciteit uit te breiden, is een regelgevend kader voor energieopslag op het distributienet nodig. We ondersteunen investeringen in batterijopslag van elektrische energie, zowel voor individuele systemen als voor systemen op wijkniveau. Om kortetermijn- en langetermijnopslagstechnologieën verder te ontwikkelen, zetten we proefprojecten op voor power-to-x en starten we een pilootproject voor de productie van groene waterstof.

Beleidsvoorstel 3.3 –

We creëren een Vlaams beleidskader voor flexibiliteit op het distributienet.

Tijdens de volgende regeerperiode zal de invoering van digitale meters op volle snelheid komen. De nieuwe Europese regelgeving over de elektriciteitsmarkt zal dan ook omgezet moeten worden. Daarom is het de ideale periode om een Vlaams kader te scheppen voor de flexibiliteit op het distributienet. Daarmee ondersteunen we de ontwikkeling van intelligente markten die rekening houden met de plaats van productie en consumptie van energie en met de realtime-situatie van het distributienet.

Beleidsvoorstel 3.4 –

We versterken het investeringsvertrouwen voor bestaande en nieuwe zonnepanelen.

Vanaf juli 2019 zullen de digitale energiemeters ingevoerd worden. Voor bestaande prosumenten wordt het systeem van de terugdraaiende teller gedurende een periode van 15 jaar behouden. Voor nieuwe prosumenten komt er een alternatief compensatiesysteem. Daarnaast zal de huidige tariefmethodologie worden hervormd. Al die wijzigingen en het gebrek aan een definitief, voldoende aantrekkelijk beleidskader maken het investeringskader onzeker. Om het draagvlak voor de transitie te behouden, is het cruciaal dat we het rendement kunnen blijven garanderen.

Beleidsdoelstelling 4 –

EEN STERK INNOVATIEBELEID TER ONDERSTEUNING VAN DE VLAAMSE ENERGIETRANSITIE

Tal van deelcomponenten die nodig zijn om de energietransitie te verwezenlijken, zijn al ontwikkeld. Op veel terreinen ligt de focus op kleinere vernieuwingen of de verdere ontwikkeling van bestaande technologieën of processen. In bepaalde gevallen zijn ingrijpender en soms zelfs disruptieve innovaties noodzakelijk. De grote uitdaging bestaat erin om de verschillende innovaties slim te combineren en te integreren tot een performant geheel, met aandacht voor opschaling, efficiëntieverbeteringen en kostprijsverlagingen.

De energie- en klimaatuitdaging waarvoor we staan, is een globale uitdaging die een sterke Europese en internationale aanpak vereist, zeker in het domein van onderzoek en innovatie. Alleen door een versterkte Europese en internationale samenwerking kunnen we versneld technologische doorbraken realiseren.

We willen met het Vlaamse innovatiebeleid gericht inspelen op de uitdagingen van de energietransitie. We doen dat door bedrijven en kennisinstellingen te ondersteunen in hun kennisontwikkeling en door innovaties in veelbelovende technologieën verder te ontwikkelen, op te schalen en op de markt te brengen.

We stimuleren daarbij sectoroverschrijdende samenwerkingen om multidisciplinaire innovatieve producten en diensten te kunnen ontwikkelen. Met demonstratieprojecten, bijvoorbeeld in afgebakende, regelluwe zones, kunnen we meer kennis verwerven. Met die kennis kunnen we onderzoeken wat de mogelijkheden ervan op grotere schaal zijn. We willen het Vlaamse instrumentarium voor onderzoek en ontwikkeling goed afstemmen op de verschillende ondersteuningsinstrumenten van andere Vlaamse beleidsdomeinen.

Naast technologische innovaties moet er ook voldoende aandacht zijn voor sociale innovaties, bijvoorbeeld in de vorm van nieuwe investeringsvormen, innovatieve businessmodellen en nieuwe samenwerkingsvormen, bijvoorbeeld energie-gemeenschappen.

Beleidsvoorstel 4.1 –

We bestendigen en versterken het onderzoeksinstrumentarium voor energie en klimaat.

Het Vlaamse innovatiebeleid heeft al een portfolio aan instrumenten om de kennisontwikkeling en innovatie in toekomstgerichte sectoren zoals de energiesector, de bouwsector en de ICT te ondersteunen. Die portfolio bevat ook instrumenten en initiatieven die de energietransitie gericht ondersteunen. Ook in de volgende regeerperiode willen we versterkt blijven inzetten op onderzoek en innovatie in het domein van energie en klimaat.

Beleidsdoelstelling 5 –

EEN HOGERE EN EFFECTIEVERE FINANCIERING

De omslag naar een duurzaam energiesysteem vraagt grootschalige investeringen, die zowel publiek als privaat gefinancierd moeten worden. Publieke investeringen in de vorm van directe investeringen, premies en kortingen kunnen als een hefboom werken om de private investeringen te versnellen. We willen de middelen daarvoor verhogen en de bestaande middelen ook effectiever aanwenden.

In de eerste plaats willen we de **bestaande publieke middelen zo efficiënt mogelijk inzetten**.

We harmoniseren de verschillende toekenningscriteria voor premies, kortingen en subsidies voor energiebesparende renovatiewerken, energie-efficiëntie maatregelen bij bedrijven en investeringen in milieuvriendelijke energieproductie. In elk geval moeten we de toekenningscriteria voor subsidies die hetzelfde type investering of dezelfde doelgroep beogen, op elkaar afstemmen.

De energietransitie vereist daarnaast een **fundamentele verhoging van private en publieke investeringen**. Om de bestaande publieke middelen te verhogen, overwegen we de periodieke uitgifte van groene obligaties volgens de internationale *Green Bond*-standaarden. We gebruiken de opgehaalde middelen voor investeringen in onder andere (sociale) energiezuinige woningbouw, grootschalige hernieuwbare energieproductie en milieuvriendelijk transport. Op Europees niveau zal een aanzienlijk deel van de Europese budgettaire middelen tijdens de beleidsperiode 2021-2027 gereserveerd worden voor de verwezenlijking van de Europese energie- en klimaatdoelstellingen. We proberen maximaal aanspraak te maken op die middelen, om de Vlaamse doelstellingen versneld te kunnen realiseren.

Gezinnen met beperkte financiële middelen vormen een prioritaire doelgroep. Een krachtig **energiearmoedebeleid**, dat aansluit bij het algemene armoedebeleid, moet een van de pijlers zijn in de volgende regeerperiode. We willen het bestaande energiearmoedebeleid aanvullen met bijkomende instrumenten, adequate ondersteuning en kwantitatieve doelstellingen. Een correcte aanrekening van alle externe kosten is essentieel. Met correcte prijzen kunnen we de juiste prikkels geven en de rendabiliteit van investeringen met een duurzaam karakter verhogen. De invoering van een koolstofheffing is daarbij een cruciaal beleidsinstrument, dat ook aansluit bij (internationale) aanbevelingen om een taxshift te verwezenlijken.

Beleidsvoorstel 5.1 –

We zetten innovatieve financieringsinstrumenten in.

De investeringen in de energie- en klimaattransitie komen voor het grootste deel voor rekening van private actoren in de economie. Met innovatieve investeringsinstrumenten, zoals rollende fondsen, hefboomfondsen en gemengde financiering, maken we een veelvoud aan middelen beschikbaar voor energie- en klimaatinvesteringen.

Beleidsvoorstel 5.2 –

We introduceren een koolstofheffing binnen de Vlaamse bevoegdheden.

Met een heffing op koolstof belasten we fossiele brandstoffen zwaarder dan duurzame energiebronnen. Zo weerspiegelt de prijs de maatschappelijke kosten van fossiele brandstoffen. Door dat prijssignaal worden investeringen met een duurzaam karakter rendabeler. We werken een CO₂-taks op Belgisch of Vlaams niveau uit en voeren die nog deze regeerperiode in. De opbrengsten van een koolstofheffing kunnen voor diverse doeleinden worden aangewend.

Beleidsdoelstelling 6 –

EEN GOEDE EN PERMANENTE SAMENWERKING

Er is de voorbije jaren een opmerkelijke dynamiek gegroeid op lokaal niveau. Burgers, bedrijven, steden en gemeenten hebben tal van initiatieven opgestart en hebben duurzame investeringen uitgevoerd. Met de decentralisatie van het energiesysteem is het voor huishoudens en kleine bedrijven nu mogelijk om zelf actief te participeren op de energiemarkt door prosumpt (energieproducent) te worden. Via coöperaties kunnen burgers ook zelf investeren in hernieuwbare energieproductie en er de vruchten van plukken.

Een collectieve benadering, bijvoorbeeld door een wijkgerichte aanpak, zal nog verder aan belang winnen. De oprichting en de werking van energie-gemeenschappen, zoals het Europees Energiepakket die naar voren heeft geschoven, biedt kansen om nieuwe vormen van participatie te ontwikke-

len. Burgers, kleine bedrijven en groeperingen van burgers zullen de kans krijgen om zelf elektriciteit op te wekken, op te slaan, te injecteren, te delen en te verkopen. We verminderen daartoe de administratieve lasten en werken eventuele juridische belemmeringen weg.

We willen de lokale dynamieken verder stimuleren. We ondersteunen de lokale besturen in hun opdracht om de broeikasgasuitstoot en het energieverbruik op hun grondgebied te verminderen en de hernieuwbare energieproductie te verhogen. Het is het bestuursniveau dat het dichtst bij de burger staat. We doen dat door voor de nodige bijkomende middelen en beleidsinstrumenten te zorgen en door kennis en goede voorbeelden op het gebied van energie en klimaat te verspreiden. We zetten een goede coördinerende en ondersteunende structuur op.

De energietransitie vraagt tot slot een permanente en constructieve samenwerking tussen alle bestuursniveaus en tussen de verschillende beleidsdomeinen op elk bestuursniveau. Er moet maximaal gebruik worden gemaakt van de directe raakvlakken en mogelijke synergieën met de transitie Slim Wonen en Leven, Vlot en Veilig Mobiliteitssysteem, Circulaire Economie en Industrie 4.0.

Beleidsvoorstel 6.1 –

We ondersteunen lokale besturen als motor van de energietransitie.

Lokale besturen zijn het best geplaatst om de doelstellingen en acties van het gewest te vertalen naar de leefwereld van de burger. We willen gemeenten beter ondersteunen bij de uitwerking van het lokale energie- en klimaatbeleid. We doen dat onder andere door samenwerking en kennisuitwisseling te bevorderen.

Beleidsvoorstel 6.2 –

We bouwen een faciliterend kader voor lokale energiegemeenschappen uit.

We ondersteunen en faciliteren de actieve rol die burgers (met inbegrip van burgers uit de kwetsbare doelgroepen), lokale overheden en ondernemingen kunnen spelen in de transitie. Daarvoor werken we aan een regelgevend kader voor de uitbouw van lokale energiegemeenschappen.

Beleidsvoorstel 6.3 –

We stellen een governancekader voor het energie- en klimaatbeleid op en bouwen dat ook uit.

Vóór eind 2019 moet ons land zijn Nationaal Energie- en Klimaatplan (NEKP) definitief indienen bij de Europese Commissie. Om de doelstellingen en maatregelen uit het NEKP uit te voeren en cijfermatig te monitoren, werken we een governancekader uit, dat is afgestemd op de tweejaarlijkse Europese rapporteringscyclus. Daarvoor werken we een duidelijk en transparant kader uit, met duidelijke verantwoordelijkheden en afspraken voor planning, uitvoering, monitoring en beleids-evaluatie.

INDUSTRIE 4.0 IN DE DIGITALE ECONOMIE

Industrie 4.0 is er nu!

Industrie is belangrijk voor onze economie en werkgelegenheid. Maar de industrie in Vlaanderen staat onder druk. Op dit moment staat de industrie (zonder de bouw) nog in voor ruim 17% van de toegevoegde waarde en 15% van de directe tewerkstelling.

Dat fenomeen doet zich ook voor op Europese schaal. De Europese Commissie heeft in 2016 een centraal plan opgestart om Europa te re-industrialiseren en om opnieuw een aandeel in de toegevoegde waarde van ongeveer 20% te bereiken.

Om industriële activiteit in Vlaanderen te houden en zelfs te versterken, moeten we mee zijn in de wereldwijde overgang naar 'industrie 4.0': een industrie die wordt aangedreven door digitalisering en nieuwe technologieën. Die hebben een belangrijke impact op de wijze waarop producten gemaakt worden, op wat er gemaakt wordt en op de businessmodellen van bedrijven.

Door de internationalisering wordt onze competitieve positie nog belangrijker. We moeten zo snel mogelijk een wendbare en technologiegedreven industrie uitbouwen die zorgt voor duurzame arbeid en bijdraagt aan het oplossen van maatschappelijke uitdagingen.

De belangrijkste spelers in de evolutie naar industrie 4.0 zijn de economische actoren, vooral de ondernemingen. Zij moeten fundamentele keuzes maken op alle belangrijke parameters, zoals de strategie, de werkorganisatie, de noodzakelijke competenties bij de werkenden en de financiering.

Maar ook als overheid hebben we een belangrijke rol. We moeten de cruciale randvoorwaarden creëren voor de transitie. We moeten de economische actoren ondersteunen met specifieke acties en moeten via onze eigen organisatie en ons eigen aankoopbeleid een voorbeeld en drijfveer zijn.

Sinds de publicatie van de Visie 2050 begin 2016 gaan de veranderingen alleen nog maar sneller en worden ze nog ingrijpender. We moeten tijdens de volgende legislatuur onze acties versterken, uitbreiden en beter coördineren.

De onderlinge afhankelijkheid van de transities wordt bovendien steeds duidelijker. De transformatie door digitalisering, de noodzaak van een circulaire economie met duurzame energie en de impact op de arbeid hangen nauw samen en moeten dus samen behandeld worden.

Beleidsdoelstelling 1 –

EEN GEÏNTEGREERDE EN AMBITIEUZE AANPAK VOOR DE INDUSTRIE VAN DE TOEKOMST OF RUIMER, VOOR DE ECONOMIE VAN DE TOEKOMST

De ultieme doelstelling van de transitie naar industrie 4.0 is te komen tot een industriële activiteit die duurzaam competitief is in Vlaanderen. De agenda van de transitie industrie 4.0 is op dit moment sterk toegespitst op digitalisering. Er zijn nog andere overwegingen en invloeden die het bereiken van dit finale doel beïnvloeden, in het bijzonder de omschakeling naar een koolstofarme economie. Dat doel kan dus alleen bereikt worden als we alle cruciale factoren en hun interactie samen bekijken.

Daarom stellen we een afgestemde aanpak op samen met de stakeholders voor alle industriële activiteiten en over alle thema's heen om een industrie te stimuleren die op lange termijn duurzaam competitief is. Die geïntegreerde aanpak kan de plannen overkoepelen die er nu bestaan op deeldomeinen, zoals artificiële intelligentie en cybersecurity, het transitieproject industrie 4.0 zelf en de strategische plannen voor Vlaamse beleidsinitiatieven zoals de zes grote speerpuntclusters.

Anderzijds gelden dezelfde of vergelijkbare drijfveren als voor de transitie van de industriële activiteiten naar een duurzaam competitieve industrie ook voor andere economische activiteiten. Bovendien leiden de nieuwe businessmodellen die de maakbedrijven hanteren in een industrie 4.0-omgeving, tot een nog sterkere verweving van productie en diensten en een vervaging van het onderscheid tussen sectoren in het algemeen.

Tendensen zoals digitalisering en de noodzaak tot verduurzaming en groei van de deeleconomie kunnen verder leiden tot fundamentele verschuivingen in het globale economische model. Dat blijkt ook uit de snelle veranderingen in de financiële sector die een disruptieve invloed hebben op de businessmodellen en de tewerkstelling in de sector.

De meeste grote acties in het innovatiebeleid, zoals de speerpuntclusters en de strategische onderzoekscentra, hebben op dit moment dus vooral betrekking op de industrie. De gecoördineerde aanpak en ondersteuning uitbreiden van de maaksector naar de hele economie zou belangrijke voordelen hebben:

- Door industrie 4.0 en de bredere industriële agenda in een ruimere economische context te plaatsen, ondersteunen we de aanpak over de volledige waardeketens, met inbegrip van productie en diensten, en werken we mogelijke lokale optimalisatie door een focus op één activiteit (bijvoorbeeld de productie alleen) tegen.
- We verwachten dat de impact van onder andere digitalisering op bijvoorbeeld dienstenactiviteiten binnen en buiten de industriële bedrijven, ook op eerder korte termijn, minstens zo groot of zelfs groter zou kunnen zijn dan op maakactiviteiten.
- Voor langetermijnontwikkelingen, bijvoorbeeld naar een duurzaam economisch model, is een integrale benadering cruciaal.

Beleidsvoorstel 1.1 –

We maken een geïntegreerd plan voor de industrie van de toekomst, of, ruimer: voor de economie van de toekomst.

We stellen een afgestemde aanpak op samen met de stakeholders voor alle industriële activiteiten en over alle thema's heen om een industrie te stimuleren die op lange termijn duurzaam competitief is. We lijsten de prioriteiten op en stellen een verbindend plan op met als belangrijkste doel de initiatieven op verschillende domeinen van elkaar te laten leren en in synergie te laten samenwerken aan het gemeenschappelijke doel. In het verlengde daarvan organiseren we een brede communicatie binnen Vlaanderen en een branding van Vlaanderen in het buitenland.

We kunnen dat geïntegreerde plan volgens dezelfde principes ook uitbreiden naar een ruimer domein, namelijk de 'economie van de toekomst', waarbij we niet alleen de industrie, maar ook andere economische activiteiten betrekken.

Beleidsdoelstelling 2 –

VERSNELLING VAN DE TRANSFORMATIE VAN BEDRIJVEN NAAR INDUSTRIE 4.0

Studies en ervaringen in het binnen- en het buitenland hebben uitgewezen dat de uitdagingen die gepaard gaan met de transitie naar een 'industrie 4.0-bedrijf' voor bestaande bedrijven dikwijls te groot zijn en dat ze geen weg vinden in de vele (technologische) mogelijkheden. Zowel publieke als private actoren moeten bedrijven daarbij ondersteunen, zowel qua kennis als financieel. De voorbije jaren heeft de Vlaamse overheid al heel wat acties ondernomen om bedrijven te laten digitaliseren en transformeren, zodat ze sterk staan in een industrie 4.0-context. Maar die ondersteuning moet nog sterker en effectiever gemaakt worden om meer bestaande bedrijven sneller te laten transformeren en nieuwe bedrijven te laten groeien. Anderzijds moeten we ervoor zorgen dat de investeringen die ondernemingen doen ook terugvloeien naar Vlaamse leveranciers van technologie en diensten, en dat ze hun ontwikkeling en groei ondersteunen.

Beleidsvoorstel 2.1 –

We organiseren een sterkere samenwerking en synergie tussen de actoren die in Vlaanderen de transformatie van ondernemingen naar industrie 4.0 ondersteunen.

In Vlaanderen zijn al verschillende acties opgestart en worden al heel wat bedrijven bereikt, maar er is nog heel wat potentieel van verbreding en afstemming naar de ruimere groep van bedrijven, in het bijzonder kmo's en technologisch minder geavanceerde bedrijven. Daarom organiseren we een sterkere samenwerking en synergie tussen de actoren die in Vlaanderen de transformatie van ondernemingen ondersteunen.

We ontwikkelen een netwerk van digital innovation hubs, dat aansluit bij het Europese netwerk. In dat fijnmazige netwerk vinden bedrijven een onestopshop als aanspreekpunt die hen begeleidt om de mogelijkheden van digitalisering te analyseren en die dient als toegang naar meer gespecialiseerde ondersteuning als dat nodig is.

Beleidsvoorstel 2.2 –

We zetten het horizontale ondernemings- en innovatie-instrumentarium zo breed mogelijk in.

Om de transitie te versnellen, willen we het instrumentarium voor de ondersteuning van innoveren en ondernemen voor zoveel mogelijk stappen in de transformatie van de ondernemingen inzetten, van sensibilisering, over onderzoek en ontwikkeling tot investering. Waar nodig stellen we aanpassingen aan het instrumentarium voor om de concrete toepassing van de nieuwe concepten en kennis te stimuleren. Verder brengen we de bestaande en nieuwe mogelijkheden nog meer onder de aandacht. Speciale aandacht gaat daarbij naar proeftuinen, experimenteerruimtes enzovoort, waar bedrijven praktische oplossingen kunnen uittesten.

Beleidsvoorstel 2.3 –

We stimuleren technologieleveranciers, integratoren en dienstverlenende bedrijven.

Het is noodzakelijk dat zich parallel met de transformatie van de bestaande bedrijven in Vlaanderen ook technologieleveranciers, integratoren en dienstverlenende bedrijven ontwikkelen, die inspelen op de opportuniteiten van de digitale transitie en die oplossingen leveren voor de bedrijven die transformeren.

Om dat te stimuleren, ondersteunen we de uitbouw in Vlaanderen van een sterk samenwerkend systeem, gekoppeld aan het Europese en mondiale systeem, waar die ondernemingen kunnen ontstaan, groeien en eventueel uit het buitenland onthaald worden, zodat ze op termijn een belangrijk aandeel in het nieuwe economische weefsel kunnen innemen. Dat vormt een specifieke focus bij de verdere uitbouw van de steun aan startende en groeiende ondernemingen (scale-ups).

Beleidsdoelstelling 3 –

NAAR EEN MEER GEDEELDE INFRASTRUCTUUR VOOR OPLEIDING-VERSTREKKERS, HET BEDRIJFSLEVEN EN PUBLIEKE EN PRIVATE PARTNERS

De digitalisering en automatisering zullen een belangrijke invloed hebben op de jobinvulling en de manier van werken. Sommige jobs zullen verdwijnen, er zullen nieuwe jobs ontstaan en in alle jobs zullen taken in mindere of meerdere mate anders ingevuld worden.

Dat heeft op zijn beurt een grote invloed op de competenties die van de werkenden verwacht worden (21e-eeuwse vaardigheden). Nu al is er een tekort aan mensen met specifieke profielen. Dat is een belangrijke rem op de verdere ontwikkeling in de richting van industrie 4.0.

Technologieën en businessconcepten krijgen bovendien een snellere innovatiecyclus en kortere levenscyclus. De ondernemingen zelf zullen er steeds meer aan moeten werken dat hun personeel inzetbaar blijft, bijvoorbeeld door interne en externe opleidingen.

Er moet dus voldoende aandacht zijn voor alle aspecten van leren en werken in een industrie 4.0-omgeving (Werk 4.0) en voor alle mogelijke doelgroepen. Die uitdaging vormt de kern van de transitie levenslang leren en de dynamische levensloopbaan, waarmee sterk samengewerkt moet worden. In de context van industrie 4.0 willen we de nadruk te leggen op een specifiek punt: het delen van infrastructuur.

Door de verschillende partijen, zoals opleidingsverstrekkers, bedrijven, publieke en private partners, ook ruimtelijk samen te brengen (infrastructuurdeling) kunnen ze meer en beter samen leren, innoveren, digitaliseren en werken. De vernieuwing die we hier willen doorvoeren, bestaat erin dat we ook de componenten van innovatie en kennisdeling van en voor ondernemingen meenemen in de gedeelde infrastructuur voor leren, of omgekeerd, de aspecten van leren en werken ook meenemen in innovatie-infrastructuur. Op die manier maken we een verbinding tussen die 'hubs voor Werk 4.0' en de digital innovation hubs.

Beleidsvoorstel 3.1 –

We stimuleren opleidingsverstrekkers, het bedrijfsleven, en publieke en private partners om infrastructuur te delen.

De digitalisering en de transformatie naar industrie 4.0 vereisen een snelle en permanente opleiding in een snel veranderende omgeving. De kennis en infrastructuur die daarvoor noodzakelijk zijn, verouderen ook snel. We stimuleren en ondersteunen daarom infrastructuurdeling, zodat opleidingsverstrekkers, het bedrijfsleven en publieke en private partners samen kunnen leren, werken, innoveren en digitaliseren, en de middelen efficiënter en effectiever kunnen inzetten door die samenwerking.

Beleidsdoelstelling 4 –

GROEI VAN ONDERZOEK EN INNOVATIE TER ONDERSTEUNING VAN DE TRANSITIE NAAR INDUSTRIE 4.0

De transitie is afhankelijk van technologische oplossingen en nieuwe inzichten die sterk gebaseerd zijn op onderzoek en de valorisatie van de ontwikkelde kennis. Tijdens de vorige legislatuur werd een stevig instrumentarium opgebouwd om onderzoek en innovatie in het domein van industrie 4.0 te ondersteunen (zowel binnen de verschillende steunprogramma's als bij Flanders Make) en werd de aanzet gegeven tot impulsprogramma's rond de specifieke thema's artificiële intelligentie (AI), cybersecurity en augmented reality/virtual reality, met sterke budgettaire engagementen.

Vanuit het standpunt van de transitie naar industrie 4.0 is het belangrijk dat de uitbouw van die initiatieven waarvoor initiële beslissingen zijn genomen, wordt verzekerd, inclusief het bijbehorende financiële pad.

De effectiviteit van die sterke onderzoeksactiviteit kan nog verder verhoogd worden door goed af te stemmen en door enkele accenten te versterken. Zo is er, in aanvulling op het technologische onderzoek, onderzoek nodig naar de economische en bedrijfskundige aspecten van de transitie, in het bijzonder de langetermijneffecten van de gecombineerde digitale, circulaire en energietransitie. Dat proces kan ondersteund worden door een gezamenlijke onderzoeksroadmap die de kennisinstellingen en de bedrijven opstellen.

Beleidsvoorstel 4.1 –

We implementeren en versterken de programma's, trajecten en projecten rond onderzoek en ontwikkeling in de context van industrie 4.0.

De Vlaamse Regering heeft al initiële engagementen genomen die tot doel hebben de nodige kennis op te bouwen om de transitie naar industrie 4.0 en de digitalisering mogelijk te maken. Op basis van een centrale onderzoeksroadmap willen we de ambities die daarbij gesteld zijn, ten volle

realiseren: de plannen rond artificiële intelligentie (AI), cybersecurity en augmented reality/virtual reality uitrollen, Flanders Make verder uitbouwen, instrumenten voor onderzoek en ontwikkeling versterkt inzetten, en in het bijzonder de speerpuntclusters inschakelen.

Beleidsdoelstelling 5 –

VERSTERKING VAN DE INTERNATIONALE INBEDDING VAN DE TRANSITIE EN VAN DE POSITIE VAN VLAANDEREN

In een industrie 4.0-omgeving zijn de activiteiten van ondernemingen zeer sterk verweven en gebeurt de waardecreatie in complexe netwerken met een belangrijke internationale verwevenheid. Een sterke en competitieve industrie hier is alleen mogelijk als Vlaanderen zich in het buitenland als een regio met een aantrekkelijk profiel positioneert.

Daarnaast versterken we onze deelname aan de strategische Europese projecten op het vlak van digitalisering, zowel om meer te wegen op de belangrijke beleidstrajecten rond industrie en digitalisering als om de Vlaamse actoren maximaal in te schakelen in de ambitieuze financieringsprogramma's waarin de Europese Commissie voorziet voor het Meerjarig Financieel Kader 2021-2027. We voorzien daarvoor in de nodige middelen bij de betrokken agentschappen, zowel voor de dienstverlening als voor de cofinanciering van projecten.

We zetten Vlaanderen op de kaart als een hotspot voor technologiegedreven ondernemen, met een sterke, oplossingsgerichte industrie, die samenwerkt met een performant onderzoeks- en innovatie-systeem. Om dat te bereiken, is het versterken van de instellingen die bedrijven ondersteunen in hun industrialisatie en de samenwerking tussen die actoren belangrijk. We moeten daarbij niet alleen kijken naar Europa, maar ook naar de andere regio's met een sterk groeiende industrie.

Beleidsvoorstel 5.1 –

We versterken de deelname aan de strategische projecten van de Europese Unie rond digitalisering en industrialisering.

Om in te spelen op het Meerjarig Financieel Kader 2021-2027 van de Europese Commissie, ontwikkelen we een strategie voor de deelname aan het Europese beleid rond industrie en digitalisering en voor de vertaling daarvan naar de bedrijven. Verder zorgen we voor voldoende middelen, zowel op het vlak van mensen voor de belangenverdediging, de informatieverspreiding en de ondersteuning van Vlaamse actoren als op financieel vlak voor de cofinanciering van grote Europese projecten en platformen.

Beleidsvoorstel 5.2 –

We rollen een strategie uit om de Vlaamse industrie internationaal te positioneren en te versterken, met het oog op internationale groei van Vlaamse industrie 4.0-bedrijven.

Digitalisering maakt de creatie van toegevoegde waarde steeds internationaler en kan leiden tot belangrijke verschuivingen in industriële activiteit. We positioneren Vlaanderen duidelijker op dat vlak en spelen zijn sterktes beter uit. Vlaanderen is een onderzoeksintensieve regio met een oplossingsgerichte industrie en een sterke focus op samenwerking. Daarvoor bouwen we een strategische samenwerking uit met alle actoren, zowel publieke als private, en versterken we de samenwerking met andere Vlaamse instellingen die de internationale performantie van Vlaamse bedrijven ondersteunen. We ondersteunen dat beeld met een sterke imagocampagne, met bijzondere aandacht voor snel opkomende industrie 4.0-leiders in Azië en Noord-Amerika.

Beleidsdoelstelling 6 – EEN DIGITAAL ACTIEPLAN OM VAN VLAANDEREN EEN DIGITAAL VOORUITSTREVENDE REGIO TE MAKEN

Vlaanderen doet het behoorlijk op het vlak van digitalisering, maar de verdere ontwikkelingen gaan te traag.

Industrie 4.0 is een belangrijk voorbeeld van de impact van digitalisering (data, connectie, nieuwe technologie) op een belangrijk maatschappelijk veld. Een vergelijkbare impact van bijvoorbeeld artificiële intelligentie, augmented reality en uitdagingen zoals cybersecurity, privacy en nieuwe businessmodellen doet zich echter voor op alle andere economische en maatschappelijke domeinen, inclusief het overheidsbeleid.

Een sterke positie op het vlak van digitalisering is noodzakelijk voor een welvarende regio. Daarbij kunnen we focussen op vijf domeinen:

- onderzoek, innovatie en verspreiding;
- werk en skills;
- regelgeving in de brede zin;
- beschikbaarheid van de noodzakelijke infrastructuur;
- digitale overheid als facilitator, inclusief innovatieve overheidsopdrachten.

Sommige landen, zoals Estland, spelen bovendien een sterke digitale overheid uit als troef voor buitenlandse investeringen.

De Vlaamse overheid heeft vaak maar een deel van de competenties en verantwoordelijkheden en zal dus moeten samenwerken met andere beleidsniveaus, zowel met federale en Europese beleidsniveaus als met lokale beleidsniveaus.

Beleidsvoorstel 6.1 – We maken een geïntegreerd actieplan op voor digitalisering in Vlaanderen.

Om de digitalisering te versnellen en te verdiepen, stellen we, in samenwerking met de maatschappelijke stakeholders en alle beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid, een ambitieus digitaal actieplan op met concrete doelstellingen, dat alle relevante aspecten omvat. Op basis daarvan stemmen we af met het federale en Europese niveau. Een performante digitale overheid is de aanjager voor een digitale transitie. Zo wordt Vlaanderen internationaal gepositioneerd als een digitaal vooruitstrevende regio.

LEVENSLANG LEREN EN DYNAMISCHE LEVENSLLOOPBANEN

Leren is meer dan ooit het antwoord op de uitdagingen waar we als individu en als samenleving voor staan. En die uitdagingen zijn groot.

Nieuwe technologieën vragen om nieuwe competenties, die een plaats moeten krijgen in het onderwijs en de arbeidsmarkt. Via continue opleiding zorgen we ervoor dat Vlaanderen mee kan bouwen aan de technologie van de toekomst, maar ook dat jong en oud aan boord blijven en de kansen krijgen om volwaardig aan alle aspecten van de digitale samenleving te blijven deelnemen.

In een steeds **diversere samenleving** moeten we er ook meer dan ooit voor zorgen dat we de etnisch-culturele breuklijnen die we in ons onderwijs en op onze arbeidsmarkt vaststellen, overstijgen en zo al het potentieel dat onze samenleving heeft, maximaal ontwikkelen. Ongelijkheid moeten we tegengaan. Via het onderwijs en de arbeidsmarkt moet iedereen de instrumenten in handen krijgen tot maatschappelijke participatie en individuele ontplooiing.

Traditionele vormen van individueel engagement en samenwerking staan onder druk. Het wegvallen van vroegere structuren en zekerheden leidt tot gevoelens van angst en onrust.

Een van de grootste mondiale uitdagingen is de zorg voor ons klimaat, in het bijzonder de opwarming van de aarde. De **omslag naar een koolstof-arme economie** die voor iedereen ook haalbaar en betaalbaar is, kan alleen gemaakt worden door er de juiste talenten en profielen aan te koppelen.

Om iedereen voor te bereiden op al die uitdagingen is het strategisch en doelgericht ontwikkelen van competenties de enige weg. Leren is de toekomst en de toekomst is leren. Daarom willen we:

- actief burgerschap ontwikkelen, zodat we ook in de toekomst kunnen leven in een open, verdraagzame en democratische samenleving;
- de wendbaarheid, de veerkracht en de zelfredzaamheid versterken bij individuen, organisaties en bedrijven;
- de inzetbaarheid van mensen op de arbeidsmarkt en in het verenigingsleven verhogen;
- ervoor zorgen dat de Vlaamse economie maximaal productief, innovatief en concurrentieel blijft;
- onze samenleving zo inclusief mogelijk maken, om iedereen volwaardig te laten participeren en om nieuwe sociale risico's (kwalificatieveroudering ...) te verzekeren;
- de transities naar een industrie 4.0, een circulaire economie, het slim wonen en leven, het samenleven en een duurzame mobiliteit in Vlaanderen maximaal ondersteunen.

We voelen ons hierin gesterkt door tal van **internationale kaders, aanbevelingen en verdragen**.

Vlaanderen loopt momenteel niet voorop als het gaat om de deelname aan levenslang leren. We hebben dus meer dan ooit nood aan een radicale **cultuuromslag**. Dat kan door werk te maken van leeromgevingen van hoge kwaliteit, met professionele opleiders die lerenden maximaal helpen ontwikkelen en ontplooien, op basis van sterke opleidingen en curricula, met een zo open mogelijke toegang voor iedereen, en dat zo kostenefficiënt mogelijk. **Onze ambitie is om van Vlaanderen tegen 2024 een lerende samenleving te maken waarbij leren even normaal is als eten en drinken.** Leren moet een continu proces zijn, dat altijd en overal en voor iedereen toegankelijk is.

Dat is een ambitieuze uitdaging, een disruptie zelfs als we de povere participatiecijfers aan levenslang leren voor ogen nemen. Ter voorbereiding van die strategie en visie vroegen we aan de OESO om een diagnostisch rapport te maken van onze huidige strategie voor het ontwikkelen,

activeren en benutten van competenties.

De OESO maakte een grondige analyse en kwam tot 26 concrete beleidsaanbevelingen voor de Vlaamse overheid, het bedrijfsleven, de sociale partners, onderwijs- en opleidingsverstrekkers en elke Vlaming. Die strategie van de OESO was het vertrekpunt om te komen tot de belangrijkste beleidsvoorstellen en -opties.

Het kader dat de OESO heeft uitgewerkt, vormt de basis voor de cultuuromslag die nodig is om levenslang leren en competenties ontwikkelen, van 0 tot 100 jaar, echt te realiseren, om werk te maken van doorgedreven competentiedenken, om goede randvoorwaarden voor opleiding, vorming en (om)scholing te realiseren en om leren voor iedereen in de samenleving mogelijk te maken.

Waarom inzetten op levenslang leren?

Een meer uitgebreide omgevingsanalyse over de grote maatschappelijk trends die een impact hebben op levenslang leren en dynamische levensloopbanen, kunt u lezen op <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/omgevingsanalyse-onderwijs>. Hieronder worden enkele van de belangrijkste trends verkort meegegeven.

Snelle technologische en digitale evoluties vragen om andere competenties.

De huidige technologische evolutie is ingrijpend en systemisch van aard, waardoor we kunnen spreken van een vierde industriële revolutie. De snelle ontwikkelingen op het vlak van artificiële intelligentie en machine-intelligentie zullen onze samenleving, ons leren en vooral ook onze arbeidsmarkt fundamenteel veranderen. Zo wordt verwacht dat 7% van alle Vlaamse jobs de komende jaren integraal geautomatiseerd worden. Daarnaast zal de inhoud van meer dan 20% van de jobs fundamenteel veranderen (OESO, 2012). Vooral jobs waar niet-routinematige taken overheersen, zullen aan belang winnen. Die trend zal de komende jaren alleen maar uitbreiden en versnellen.

Die snelle technologische evoluties vragen dat we kinderen, jongeren én volwassenen toerusten met de competenties, vaardigheden en attitudes die nodig zijn om te functioneren in een digitale

samenleving. We zijn daar nog ver van af. 47% van de werknemers in ons land denkt namelijk dat hun vaardigheden nu al niet meer toereikend zijn (Cedefop, 2018).

Onder meer de OESO wijst op het grote belang van de volgende vaardigheden als hefboomen voor economische groei en sociale cohesie (OESO 2013, 2017):

- jobspecifieke en instrumenteel-technische digitale en technologische competenties;
- fundamentele vaardigheden zoals geletterdheid, gecijferdheid en probleemoplossend vermogen;
- sociale en emotionele vaardigheden.

Daarnaast is er onder experts een grote eensgezindheid over het belang van competenties zoals kritisch denken en probleemoplossend vermogen. Dat blijkt uit een recente bevraging van de Europese Commissie over sleutelcompetenties voor levenslang leren.

Armoede neemt toe, is steeds meer gekleurd, en heeft een negatieve impact op de leeransen.

In moderne samenlevingen is onderwijs het belangrijkste kanaal om mensen te socialiseren en te kwalificeren, en om hun mogelijkheden en kansen in het leven maximaal te ontwikkelen. Onderwijs en opleiding zijn dan ook de belangrijkste hefboom voor de sociale promotie van de Vlamingen die zich in een situatie van armoede of sociale uitsluiting bevinden. Die groep maakt 20,7% uit van de Vlaamse bevolking en is de laatste jaren alleen maar aangegroeid.

Die armoede doet zich niet alleen meer voor bij mensen zonder werk. In Vlaanderen leven 70.000 mensen met een vast inkomen onder de armoederisicodrempel (Armoedebareometer, 2017). 12% van de Vlaamse kinderen tussen 0 en 17 jaar leeft in een huishouden met een inkomen onder de armoederisicodrempel. 1 op de 3 kinderen heeft het thuis materieel moeilijk en bijna 1 op de 10 kinderen woont in een werkarm gezin. Die toenemende armoede is ook steeds meer gekleurd. De Migratie- en Integratiemonitor van 2018 leert ons dat 40% van de Vlamingen die buiten de EU geboren zijn, onder de armoededrempel leeft en dat 37% moeilijk rondkomt met het

beschikbare inkomen. Hun werkzaamheidsgraad bedroeg in 2016 in Vlaanderen 53%, tegenover 74% bij personen die in België geboren zijn. Het aandeel laaggeschoolden in die groep is in België met 44% het hoogst in de EU.

Alle onderzoeken naar schoolse prestaties tonen telkens opnieuw aan dat de socio-economische achtergrond van de leerlingen in Vlaanderen een grote invloed heeft op de leeruitkomsten.

Deelname aan levenslang leren na de initiële opleiding is beperkt en ongelijk verdeeld.

De ambitie is om van Vlaanderen een lerende samenleving te maken, maar daar zijn we nog lang niet. Op dit moment neemt maar 8,7% van de Vlamingen tussen 25 en 64 jaar deel aan opleiding (EAK, 2017). Dat is ver onder het Europese gemiddelde (11%) en niet vergelijkbaar met de situatie in landen zoals Denemarken (26,8%) en Zweden (30,4%). Echt zorgwekkend is dat 82% van de Vlamingen aangeeft ook niet bereid te zijn om opleiding te volgen. Daarmee scoren we het slechtst van alle OESO-landen (OESO, 2019). Groepen die het meest baat hebben bij een opleiding, zoals 55-plussers, laagopgeleiden, mensen in routinejobs ... volgen het minst opleiding en geven ook meer aan dat ze dat niet zinvol vinden.

De belangrijkste drempels zijn de moeilijke combinatie van opleiding met werk- en gezinsverplichtingen, de ontbrekende steun van de werkgever en in mindere mate de kostprijs van de opleidingen (OESO, 2015). Ook een moeilijk verloop van de initiële schoolloopbaan heeft een impact op de bereidheid om later nog verder te leren (Lavrijsen en Nicaise, 2015).

Het opleidingsaanbod in Vlaanderen is al in belangrijke mate laagdrempelig, onder meer door een doorgedreven modularisering, een bundeling van sectorale initiatieven in sectorfondsen, en financiële voordelen als de opleidingscheques (EURIDYCE, 2015). Die troeven zijn duidelijk onvoldoende om meer mensen te laten deelnemen aan levenslang leren: de afgelopen 10 jaar was de trend dalend. Nochtans willen zowel de Vlaamse Regering als de Europese Commissie de deelname aan levenslang leren gevoelig verhogen.

Een goede kennis van burgerschap en democratie die zich niet vertaalt in actieve deelname.

Zo'n 70% van de Vlaamse jongeren heeft voldoende inzicht in de principes van politiek en democratie en kan hun functie voor de samenleving uitleggen. Daartegenover staat dat Vlaamse jongeren relatief weinig belang hechten aan conventionele en sociale burgerschapswaarden en het als toekomstige burger niet zo belangrijk vinden om te gaan stemmen of deel te nemen aan andere traditionele vormen van politiek. De Vlaamse jongeren doen het dus goed op het vlak van passieve kennis over burgerschap, maar zetten dat niet om in een actieve participatie (ICCS, 2016; Janssens, 2016). Dat is jammer, want onze democratie en de waarden die we belangrijk vinden als samenleving, worden op dit moment uitgedaagd door extremisme en populisme. Daarom moet burgerschapseducatie een belangrijk aspect van levenslang leren uitmaken.

De competentiegerichte, lerende organisatie is nog geen standaard.

Overheden, verenigingen en bedrijven organiseren zich momenteel onvoldoende als competentiegerichte organisaties waar je voortdurend kunt leren en jezelf voortdurend kunt ontwikkelen (Stichting Arbeid en Innovatie, 2016; Stuer & Devos, 2016).

PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies) leert ons dat Vlaanderen zich qua geletterdheid en gecijferdheid aan de wereldtop bevindt, maar ook hoe weinig die competenties benut worden op de werkvloer, vooral bij de kleine en middelgrote ondernemingen die Vlaanderen rijk is.

En ondanks de goede resultaten blijkt dat nog altijd 1 volwassen Vlaming op de 7 het minimaal vereiste geletterdheidsniveau om actief en volwaardig te kunnen participeren aan de samenleving, niet bereikt. Die situatie is bovendien sinds 1995 niet verbeterd, ondanks de toegenomen gemiddelde scholingsgraad. Dat is een groot maatschappelijk risico en economisch verlies, want die mensen nemen duidelijk minder deel aan het maatschappelijke, politieke en verenigingsleven, hebben een hoger risico op werkloosheid, en vallen sneller en meer terug op een vervangingsinkomen.

De Vlaming blijft een zekerheidszoeker, niet in het minst in zijn job.

De Vlaamse arbeidsmarkt blijft gekenmerkt door een hang naar jobgerelateerde zekerheden en het opbouwen van rechten, die meer flexibele trajecten van werken, leren en leven soms in de weg staan. Er is in Vlaanderen weinig animo om van job te veranderen, ook bij jongeren. Het aantal werknemers dat op eigen initiatief van baan verandert, blijft al zes jaar op rij nagenoeg stabiel (Sels e.a., 2015). Anciënniteits- en andere leeftijdsgebonden voordelen belemmeren de dynamiek in de arbeids- en levensloopbaan.

Mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

Een ander belangrijk knelpunt in de Vlaamse arbeidsmarkt is de mismatch tussen vraag en aanbod. Volgens Eurostat bleven in België in 2017 gemiddeld meer dan 132.000 vacatures niet ingevuld, veruit het slechtste resultaat in Europa. Met die ongevulde vacatures kunnen we meer dan één vierde van het totale aantal werkzoekende werklozen aan een job helpen. Alleen hebben ze niet het juiste profiel en de noodzakelijke competenties.

Zo ligt het aandeel afgestudeerden in STEM-richtingen (Science, Technology, Engineering, Mathematics) nog altijd een pak onder het gemiddelde in de OESO (OESO, 2017). Er dreigen substantiële tekorten in de zorg, het onderwijs en andere sectoren die sterk groeien of waar veel mensen vervangen moeten worden. De komende jaren moeten 400.000 werknemers vervangen worden. Dat betekent dat we bijzonder zorgvuldig moeten nadenken over hoe we werkzoekenden, inactieven en werkenden de competenties kunnen bijbrengen om die vacatures in te vullen. Leren en blijven leren is hier dan ook de sleutel tot oplossingen.

Beleidsdoelstelling 1 – EEN CULTUUROMSLAG NAAR LEVENSLANG LEREN

Te lang hebben we vastgehouden aan de idee dat het leven bestaat uit een fase waarin we leren (de initiële schoolloopbaan), een fase waarin we werken (de beroepsloopbaan) en een fase waarin we kunnen rusten (het pensioen). Levenslang leren werd vanuit dat kader ingevuld als het volgen van een eenmalige cursus, een beperkte vorm van professionalisering of zelfs het nuttig invullen van de vrije tijd. Dat denken heeft ertoe geleid dat levenslang leren vaak als een vorm van luxe werd aanzien. Daarom kon het maar op beperkte aandacht rekenen vanuit het beleid.

De dynamische levensloopbaan die we vandaag al kennen, en die in de toekomst zeker aan terrein zal winnen, is niet meer op te delen in drie fases. Periodes van leren, werken en rusten zijn niet makkelijk meer te onderscheiden of wisselen elkaar sneller af. De competenties die we aanleren in de initiële schoolloopbaan, zijn niet langer voldoende om de hele beroepsloopbaan mee te overbruggen. Tijdens de initiële schoolloopbaan zien we meer en meer leerlingen en studenten al ervaring opdoen op de arbeidsmarkt. Later in het leven blijven mensen steeds langer aan de slag, door later op pensioen te gaan of door na het pensioen allerhande engagementen te blijven opnemen. We kunnen daarom spreken van een hybride levensloopbaan, waar continu leren niet langer een luxe is, maar wel een absolute noodzaak. Dat leren doen we niet langer alleen tijdens de initiële schoolloopbaan en nadien occasioneel nog eens een opleiding. Leren doen we continu, overall, van bij de geboorte tot in de laatste fase van het leven.

Er is een totale cultuuromslag nodig in het denken over leren. Op school moeten we jongeren niet alleen de competenties aanreiken die hen toelaten om een goede start te maken in hun volwassen leven. We moeten hen ook voorbereiden op een leven lang leren en in het onderwijscurriculum die competenties inbouwen die dat mogelijk zullen maken, van bij het begin van de schoolloopbaan.

We moeten Vlamingen 'leergoesting' geven en hen overtuigen hoe belangrijk het is om de eigen com-

petenties continu te versterken. We moeten vooral aandacht hebben voor lager geschoolden, kansengroepen en nieuwkomers in onze samenleving en zorgen dat hun leerervaringen positief zijn.

Maar we kijken ook naar de opleidingsverstrekkers, de ondernemingen, het verenigingsleven en de verschillende overheden om continu laagdrempelige leerkansen te creëren. We schrijven het mee realiseren van leergoesting in Vlaanderen in als opdracht voor jeugd-, sport- en socioculturele verenigingen, voor lokale besturen en onderwijsinstellingen. We ondersteunen projecten en initiatieven tot samenwerking die het stimuleren van positieve leerervaringen en het opzetten van flexibele leeromgevingen tot doel hebben.

In het leerplichtonderwijs zetten we nog meer in op kwaliteitsvolle, positieve leerervaringen. Zo ontwikkelen we een leercultuur en leergoesting bij kinderen vanaf jonge leeftijd. Ook in het hoger onderwijs maken we werk van een cultuuromslag naar levenslang leren. Dat doen we door kortlopende specialisatie-opleidingen of professionaliseringsactiviteiten na de initiële opleiding te financieren.

Vanuit die optiek schuiven we drie beleidsvoorstellen in deze transitie naar voor:

Beleidsvoorstel 1.1 –

We realiseren een meer ontwikkelingsgerichte kinderopvang en een warme overdracht tussen de kinderopvang en het kleuteronderwijs.

Beleidsvoorstel 1.2 –

We schrijven de ontwikkeling van 'leergoesting' in als opdracht voor jeugd-, sport- en socioculturele verenigingen, bibliotheken, lokale besturen en onderwijsinstellingen.

Beleidsvoorstel 1.3 –

We zetten een brede communicatiecampagne op met motiverende rolmodellen en praktijken die leergoesting aanwakkeren.

Beleidsdoelstelling 2 – EEN STERKER COMPETENTIEDENKEN

Het diploma heeft nog altijd een belangrijke waarde op onze arbeidsmarkt. Het diploma is een graadmeter van de competenties die je verworven hebt na je initiële schoolloopbaan en blijft belangrijk, zeker wanneer je op zoek gaat naar je eerste job. Daarom moeten we het beleid dat tot doel heeft om jongeren maximaal dat studiegetuigschrift of diploma te laten behalen, voortzetten en het vroegtijdig schoolverlaten, maar ook de groenpluk door ondernemingen tegen gaan.

Het diploma geeft echter nadien niet aan wat iemand in de verdere levensloopbaan nog aan competenties ontwikkelt via opleiding, ervaring of door wat zich in het leven voordoet. Een te eng diplomakijken leidt daarom tot talentverspilling. Daarnaast is het ook zo dat de aangeleerde kwalificaties snel verouderen en dat het initieel behaalde diploma gedurende de levensloopbaan steeds minder een graadmeter is voor iemands kennen en kunnen.

Daarom zetten we de volgende stap in het opbouwen van een competentiebeleid. We ontwikkelen competentieprofielen die regelmatig geactualiseerd worden, met één heldere competentietaal die door alle maatschappelijke domeinen gedeeld wordt en met een systeem dat verworven competenties meer valoriseert en zichtbaar maakt, zowel voor de individuele Vlaming, de arbeidsmarkt, de opleidingsinstellingen als voor de samenleving.

Binnen een competentiebeleid kunnen we veel fijnmaziger inzetten op het stimuleren of ontwikkelen van competenties die belangrijk zijn of waar een grote nood aan is. Het PIAAC- en PISA-onderzoek leert ons dat een steeds groter wordende groep jongeren en jongvolwassenen over onvoldoende elementaire basisvaardigheden beschikt om volwaardig aan de samenleving te kunnen participeren en om een dynamische levensloopbaan uit te bouwen. Die groep heeft meer kans op langdurige werkloosheid en kansarmoede, en minder kans om deel te nemen aan het maatschappelijke en politieke leven. Voortbouwend op de introductie van de basisgeletterd-

heid in de eerste graad van het secundair onderwijs, moet er in het kader van het levenslang leren een beleid ontwikkeld worden waarin we ernaar streven dat iedereen minstens beschikt over dat minimale niveau van geletterdheid, gecijferdheid en digitale competenties.

Zowel in het leerplichtonderwijs als in het volwassenenonderwijs werken we met alle lerenden aan een minimaal verwacht geletterdheidsniveau op het vlak van taal, wiskunde, financiën en digitalisering. We streven ernaar dat iedereen een geletterdheidsniveau bereikt dat noodzakelijk is om volwaardig te kunnen functioneren in deze snel veranderende en complexe samenleving en om weg te geraken uit een situatie van kansarmoede en sociale uitsluiting.

We kunnen stilaan spreken van een knelpunt-economie, waarbij bepaalde types vacatures steeds minder tot zelfs niet meer ingevuld geraken. Naast de toenemende tekorten in het onderwijs en de welzijnssector gaat het vooral om vacatures met een STEM-profiel. De afgelopen jaren zijn al heel wat inspanningen geleverd om STEM te promoten en om jongeren warm te maken om een STEM-opleiding te volgen. In het nieuwe denken rond een leven lang leren moeten we daarop voortbouwen en ook daar nagaan hoe we de ontwikkeling van STEM-competenties kunnen stimuleren. We maken daarom werk van STEM 2.0, waarbij we meer STEM-competenties in het levenslange opleidingsaanbod integreren. We zetten actief in op 21ste-eeuwse vaardigheden en digitale competenties.

Op de arbeidsmarkt van de toekomst is iedereen werknemer-in-transitie. Daarom zetten we preventief in op opleiding en competentieversterking. We faciliteren werk-werk-transities via een aangepast beleidsmodel dat steunt op een competentiegericht loopbaanbeleid. Of je werkzoekend, werkend of student bent, zou niet langer mogen bepalen welke dienstverlening voor jou toegankelijk is en wat je krijgt aan incentives of ondersteuning. Iedereen moet de nodige incentives en ondersteuning krijgen om een duurzame loopbaan uit te bouwen via een sterke combinatie van werken en leren, regelmatige loopbaangesprekken en aangepaste, zingevende arbeid. In het bijzonder voor mensen in krimpsectoren moeten we

tijdig (leer)loopbaanbegeleiding en -advies, en een (oriënterend) opleidingsaanbod aanbieden. Zo zetten mensen sneller de stap naar een ander beroep of een andere sector en kunnen sectoren hun zij-instroom optimaliseren. Dat nieuwe beleidsmodel veronderstelt ook een draagvlak bij alle actoren en een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van al de spelers in de opleidings- en arbeidsmarkt.

Beleidsvoorstel 2.1 –

We maken werk van instrumenten om verworven competenties te valideren en meer zichtbaar te maken.

Beleidsvoorstel 2.2 –

We ontwikkelen beleidsacties die ervoor zorgen dat iedereen beschikt over alle noodzakelijke basiscompetenties die nodig zijn om volwaardig aan de samenleving in al haar aspecten te kunnen participeren en om een duurzame levensloopbaan uit te bouwen.

Beleidsvoorstel 2.3 –

We voeren een STEM 2.0-beleid en maken werk van 21ste-eeuwse en digitale competenties voor een innovatieve kennismaatschappij.

Beleidsdoelstelling 3 –

GEEN DREMPELS MEER DIE PARTICIPATIE IN DE WEG STAAN, ZODAT OPLEIDINGEN FLEXIBEL, BETAALBAAR EN TOEGANKELIJK ZIJN

Er zijn verschillende drempels die een deelname aan levenslang leren in de weg staan. Mensen hebben te weinig middelen en tijd, raken niet wegwijs in het grote aanbod, ervaren een gebrek aan begeleiding of richting, vinden geen (aan) gepast opleidingsaanbod of hebben negatieve leer- en schoolervaringen die ze moeten overwinnen. Die drempels houden vooral kwetsbare doelgroepen weg van deelname aan opleiding, zoals mensen met verouderde competenties, mensen in routineuze of bedreigde jobs, mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt, mensen in krimpsectoren en -beroepen ...

We beschikken over tal van instrumenten om de financiële drempel nog verder te verlagen of zelfs weg te nemen. Alleen vinden mensen daarin moeilijk hun weg. Daardoor is er een risico dat net de doelgroepen voor wie die maatregelen bedoeld zijn, er geen beroep op doen. Daarom maken we werk van een maximale integratie van de verschillende opleidingsincentives.

Als je een leervraag hebt en op zoek gaat naar een passende opleiding, word je overspoeld met mogelijke opleidingen. Het is bijzonder moeilijk om daar de best passende opleiding uit te halen, om te weten of de kwaliteit van de opleiding gegarandeerd is en om te bepalen welke de beste keuzes zijn in het opleidingstraject dat je wilt volgen. Zeker voor die groepen die minder scholing genoten hebben, is het moeilijk de juiste keuzes te maken zonder het advies van een goede leerloopbaancoach. We maken dan ook werk van de ontwikkeling van leerloopbaancoaches.

De belangrijkste drempel om niet deel te nemen aan opleiding, is dat mensen het gewoon druk hebben. Leren combineren met je werk en je gezin vraagt om een grote inspanning. Het is niet altijd mogelijk elke week, of zelfs meerdere keren per week op een vast moment gedurende enkele uren in de les aanwezig te zijn. De technologie en nieuwe leermethodes laten nochtans toe om op een meer flexibele manier te leren, los van tijd en

plaats. Afgelopen jaren zijn al veel initiatieven op dat vlak genomen, maar er is nood aan een nieuwe sprong voorwaarts op het vlak van kwaliteitsvol afstandslernen, blended learning, open leercentra, Massive Open Online Courses (MOOC's) ...

Beleidsvoorstel 3.1 –

We integreren bestaande opleidingsincentives en maken ze maximaal transparant voor de doelgroep.

Beleidsvoorstel 3.2 –

We ontwikkelen leerloopbaancoaching op maat, die de Vlaming kan ondersteunen bij het uittekenen van het eigen opleidingstraject.

Beleidsvoorstel 3.3 –

We maken het opleidingsaanbod voor initiële opleidingen, bijscholing en omscholing (pro-actief en curatief) toekomstbestendig, toegankelijk, flexibel en transparant.

Beleidsdoelstelling 4 –**MEER KANSEN OM TE LEREN,
ALTIJD EN OVERAL**

In het toekomstige lerend Vlaanderen wordt continu leren de norm. We maken daarom van elke leef- en werkplek ook een leerplek. Samen met ondernemingen, opleidingsinstellingen en overheden maken we werk van continue leer-kansen voor iedereen.

Als we kijken naar het huidige onderwijs- en opleidingslandschap, zien we dat er al heel veel mogelijkheden zijn die dat continue leren toelaten, maar zien we ook dat er nog belangrijke witte vlekken in het aanbod zijn.

De uittredende Vlaamse Regering heeft van duaal leren in het secundair onderwijs een absolute prioriteit gemaakt en heeft er een nieuw kader voor uitgewerkt. Daar moet op voortgebouwd worden door het aantal studierichtingen waarin duaal leren mogelijk is, uit te breiden, door te blijven voorzien in voldoende kwalitatieve werkplekken en door de kwaliteit van de opleidingen maximaal te garanderen. Daarnaast maken we werk van de uitbreiding van het duaal leren naar het volwassenenonderwijs en het hoger onderwijs, onder meer in de graduaatsopleidingen die vanaf 1 september 2019 door de hogescholen zullen worden georganiseerd.

We sensibiliseren en ondersteunen organisaties in de uitbouw van kwalitatieve leerwerkplekken voor kwalificerende trajecten.

De algemene arbeidskrachte op de Vlaamse arbeidsmarkt in het algemeen en het lerarentekort in het bijzonder eist een betere positionering van de onderwijsarbeidsmarkt. Om nieuwe profielen in het onderwijs aan te trekken, voeren we een beter beleid voor zij-instromers, ontwikkelen we een strategie voor hybride leraren in het onderwijs en versterken we de samenwerking met VDAB en het bedrijfsleven.

Wie in een latere fase in het leven een nieuwe kwalificatie wil verwerven op niveau 1 tot en met 4 van de Vlaamse kwalificatiestructuur, vindt een ruim aanbod dat zo georganiseerd wordt dat het combineerbaar is met werk en gezin.

Voor de hogere kwalificatieniveaus zijn er veel minder kansen. Hogeronderwijsinstellingen hebben wel een aantal initiatieven in die zin lopen, maar richten zich nu nog te exclusief naar generatiestudenten en hebben onvoldoende aanbod in het kader van levenslang leren. Er is nochtans steeds meer nood aan mensen met een kwalificatie in het hoger onderwijs. We maken dan ook werk van een sterker beleid voor levenslang leren in het hoger onderwijs. Dat beleid moet toelaten dat mensen een kwalificatie in het hoger onderwijs kunnen behalen in combinatie met werk en gezin, maar ook dat er een groter aanbod komt van kortlopende opleidingen met het oog op professionalisering en specialisatie.

Beleidsvoorstel 4.1 –

We maken duaal leren mogelijk in het hoger onderwijs en het volwassenenonderwijs.

Beleidsvoorstel 4.2 –

We sensibiliseren en ondersteunen organisaties in de uitbouw van kwalitatieve leerwerkplekken voor kwalificerende trajecten.

Beleidsvoorstel 4.3 –

We faciliteren en stimuleren zij-instroom in het onderwijs en maken hybride loopbanen mogelijk voor alle opleiders.

Beleidsvoorstel 4.4 –

We realiseren een aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs.

Beleidsdoelstelling 5 –**EEN GEDEELDE VISIE OP LEVENSLANG
LEREN, EEN GEDEELDE LEER- EN
OPLEIDINGSSTRUCTUUR EN
EEN GEDEELD BESTUURSKADER**

Een lerend Vlaanderen is de verantwoordelijkheid van iedereen en dus van alle beleidsdomeinen. Dat maakt het moeilijker om tot een coherent en gedragen beleid te komen. Dat de lerende centraal staat, spreekt voor zich. Daarom moeten we er alles aan doen opdat alle betrokkenen samenwerken, innoveren en sensibiliseren. Het is belangrijk om een coherent institutioneel kader op te zetten waarin alle actoren en beleidsdomeinen betrokken zijn, waarin hun expertise en eigenheid wordt erkend en dat werkt vanuit één gedragen strategie, visie en bestuurskader.

Het leren moet ook maximaal kwaliteitsvol zijn. We bouwen daarom verder op het gemeenschappelijk kwaliteitskader voor opleidingen en zorgen er zo mee voor dat elke opleiding een maximale kwaliteit haalt.

De lerende moet daarbij centraal staan. Opleidingsinstellingen moeten maximaal samenwerken om, elk vanuit de eigenheid, een aanbod uit te werken dat leren altijd, overal en voor iedereen toegankelijk maakt. De kernboodschap is dus dat overheden, ondernemingen en opleidingsverstreckers samen moeten werken, leren, innoveren en sensibiliseren. We trekken leerplekken open, stimuleren het gezamenlijk gebruik van opleidingsinfrastructuur en creëren toekomstgerichte kennishubs.

Beleidsvoorstel 5.1 –

We maken werk van een gemeenschappelijke visie en strategie en we ontwikkelen één gemeenschappelijk Vlaams bestuurskader voor de aansturing van het beleid over levenslang leren.

Beleidsvoorstel 5.2 –

We zorgen voor een gemeenschappelijk kwaliteitszorgsysteem voor levenslang leren in Vlaanderen.

Beleidsvoorstel 5.3 –

We creëren kennishubs waar opleidingsverstreckers, bedrijven, publieke en private partners samen leren, werken, innoveren en sensibiliseren.

SAMEN LEVEN

Vlaanderen wil een sterke, sociale, actieve, open, veerkrachtige en internationale samenleving zijn, waarin iedereen meetelt, waarin kansen gecreëerd worden en waarin op een slimme, innovatieve en duurzame manier ingezet wordt op welvaart en welzijn.

Momenteel worden we geconfronteerd met een groot aantal snelle veranderingen die de manier waarop we samenleven ingrijpend beïnvloeden. Denken we maar aan de explosie van keuzemogelijkheden in een geglobaliseerde economie, de aanhoudende tendens tot individualisering, een dwingende focus op consumptie, de vergrijzing, de toename van nieuw samengestelde gezinnen en van alleenstaanden, de energietransitie, het milieuvraagstuk ... Ook de superdiversiteit en toenemende migratie blijven een hot topic in het maatschappelijke debat.

De druk op het individu neemt daardoor ontegensprekelijk toe. De sociale cohesie tussen individuen wordt daardoor belangrijker én komt tegelijkertijd onder druk te staan. De mogelijkheden voor burgers om zich te verenigen nemen weliswaar voortdurend toe, zowel fysiek als in de virtuele wereld, maar dat zorgt niet noodzakelijk voor een sterke sociale cohesie. Burgerschap en identiteit ontwikkelen zich dan ook 'zoekend', tegen de achtergrond van onzekere politieke ontwikkelingen. We stellen tegelijk vast dat burgers zich steeds meer zelf organiseren. Zelfzorg en zelfontplooiing manifesteren zich naast een professioneel georganiseerd en gespecialiseerd aanbod. De burger laat ook steeds meer van zich horen in het maatschappelijke debat. Hij wordt daarbij geruggensteund door de enorme mogelijkheden die sociale media bieden. De vraag naar inspraak en betrokkenheid houdt aan.

Al die ontwikkelingen houden zowel bedreigingen als kansen in voor het beleid. Vanuit de zorgzame reflex moeten we zowel de sociale cohesie versterken als zelfzorg en zelfontplooiing stimuleren. We moeten flexibel inspelen op de behoeften van elke burger, de meest behoeftigen voorop. Alleen vanuit een geïntegreerde aanpak, die

zowel beleidsdomeinen als sectoren overschrijdt, kunnen we werkelijk een stap vooruitzetten.

Centraal in dit hoofdstuk staan **vijf nauw verbonden beleidsdoelstellingen** die de toekomst op een positieve en verbindende manier gestalte kunnen geven.

Beleidsdoelstelling 1 – EEN STERKE(RE) SOCIALE COHESIE EN DOORGEDREVEN INZET OP GELIJKE KANSSEN

Participeren in het verenigingsleven versterkt en ondersteunt de sociale cohesie. We zien daarbij nieuwe burgerinitiatieven ontstaan. Ze lenigen noden in de buurt of voor bijzondere doelgroepen, voor jong en oud. Ze leiden tot actief, creatief en recreatief bezig zijn. Ze zorgen voor een verruiming en variatie van het bestaande veld. Die vaststelling roept ons als overheid op onze rol en positie te herbekijken. Hoe bieden we voldoende ruimte voor ontplooiing? Hoe waarborgen we participatie in verenigingen en de toegankelijkheid ervan? Hoe stimuleren we maatschappelijk engagement?

Gelijke kansen creëren veronderstelt dat we iedereen op een evenwaardige wijze betrekken en aan elke burger dezelfde kansen bieden. Voor een divers Vlaanderen, van jong tot oud. Dat veronderstelt het wegwerken van drempels tot participatie in het maatschappelijke leven en het vrijetijdsaanbod. Maar participatie komt niet vanzelf en moet daarom ook gestimuleerd worden, in het algemeen en doelgroepspecifiek. Met name voor mensen in armoede vraagt dat om een integrale aanpak: wonen, werken, onderwijs, zorg ... moeten samen en tegelijkertijd aangepakt worden, op maat van de gezinnen.

Om burgers voldoende weerbaar te maken, moet de overheid ook inzetten op bewustmaking, en tools en vaardigheden aanreiken om met de complexe en snel veranderende samenleving om te gaan. Binnen die brede competentieontwikkeling gaat bijzondere aandacht naar mediawijsheid.

In tijden van fake news, haatspraak, (online) radicalisering, sexting enzovoort is mediawijsheid essentieel om een weerbare en kritische attitude te ontwikkelen en om te kunnen deelnemen aan het maatschappelijke debat. Ook ontmoeting, zowel in Vlaanderen als op wereldwijde schaal, speelt een belangrijke rol in het verbreden van iemands horizon door kennisuitwisseling en capaciteitsopbouw.

Hoewel sociale cohesie en gelijke kansen belangrijk zijn voor iedere burger, gaat er bijzondere aandacht uit naar kinderen en jongeren, zowel in de zorg- als in de vrijetijdsector. Cruciaal daarbij zijn de kinderrechten. Het is essentieel dat Vlaanderen zijn verworvenheden op het vlak van kinderrechten verder uitdraagt en consequent toepast in zijn eigen beleid, onder leiding van een coördinerende minister voor jeugd- en kinderrechtenbeleid, gemandateerd door de Vlaamse Regering.

Beleidsvoorstel 1.1 – We garanderen gelijke kansen in zorg en vrije tijd, stimuleren de toegang en verankeren de participatie ervan.

Deelnemen en -hebben aan cultuur helpt burgers hun blik te verbreden, wat wederzijds begrip stimuleert en verbinding bevordert in de samenleving. Opdat iedereen kan genieten van een breed en divers Vlaams cultuuraanbod, zetten we in op twee sporen. Enerzijds werken we de drempels tot participatie weg, met bijzondere aandacht voor toegankelijkheid en gendergelijkheid. Anderzijds stimuleren en promoten we actief participatie aan de cultuur- en bredere vrijetijdsector.

Preventie is cruciaal voor gezondheid en welzijn. We zorgen ervoor dat elke preventie-actie maximaal doelmatig en doeltreffend is, doordat we rekening houden met de sociale gradiënt. Zo bereiken we iedereen op de meest aangepaste manier. De eerste 1000 dagen in de ontwikkeling van jonge kinderen en hun gezinnen zijn cruciaal voor hun welbevinden en voor het (kunnen) grijpen van kansen. Ze vragen en krijgen dan ook bijzondere beleidsaandacht.

Participatie, toegang en gelijkheid bevorderen is erg belangrijk. Maar dat vraagt een sluitstuk: een rechtenkader voor de gebruiker. We stellen daarom tot slot een nieuw decreet Gebruikersrechten voor.

Beleidsvoorstel 1.2 – We dringen armoede terug via een geïntegreerde aanpak.

De armoedecijfers vertonen nauwelijks beterschap. Zowel een beleidsdomeinoverschrijdende aanpak, waar het kan, als een sectorspecifieke aanpak zijn noodzakelijk om armoede op structurele wijze te voorkomen en te bestrijden en de sociale grondrechten voor iedereen te garanderen. De toegankelijkheid van basisvoorzieningen is daarbij cruciaal, net zoals een gelijktijdige aandacht voor en aanpak van gezinnen in armoede. Op hun maat, buurtgericht en gecoördineerd, willen we werk maken van een begeleiding en verbetering op alle levensdomeinen: werk, wonen, gezondheid, onderwijs ...

Beleidsvoorstel 1.3 – We hanteren het Kinderrechtenverdrag als ethisch en wettelijk kader voor het Vlaamse beleid.

Vlaanderen is altijd voortrekker geweest op het vlak van kinderrechten. Met de recente slotbeschouwingen van het VN-Kinderrechtencomité 2019 als vertrekpunt versterken we die voortrekkersrol en nemen we het voortouw in het gecoördineerde beleid, in samenwerking met andere overheden. We waarborgen de rechten van alle kinderen in Vlaanderen, met bijzondere aandacht voor kinderen in armoede, kinderen met een handicap en kinderen met een migratieachtergrond. De problematiek van psychisch welbevinden bij kinderen en jongeren krijgt bijzondere aandacht. Tot slot geven we kinderen en jongeren systematisch de kans om op een zinvolle manier aan het beleid te participeren.

Beleidsvoorstel 1.4 –

We investeren in empowerment en maatschappelijk engagement.

De maatschappelijke context verandert aan een snel tempo. Het vergt heel wat bagage om met die veranderingen om te gaan. Daarom investeren we ten volle in de maximale ontplooiing van ieders vaardigheden en talenten en zetten we blijvend in op verbinding tussen burgers door organisaties te ondersteunen die mensen versterken in hun persoonlijke netwerk.

De burger laat ook steeds meer van zich horen in het maatschappelijk debat. Dat engagement willen we ondersteunen. Daarom gaan we een sterke dialoog aan met burgerinitiatieven, die een innovatief antwoord bieden op de maatschappelijke uitdagingen. We stimuleren en faciliteren tot slot wereldwijde en interculturele ontmoeting en bevorderen duurzame ontwikkeling.

Beleidsvoorstel 1.5 –

We borgen en ontsluiten het geheugen van de samenleving.

Het geheugen van de samenleving – de zaken die we willen bewaren en doorgeven aan toekomstige generaties – is van grote waarde voor de maatschappelijke en individuele identiteitsbepaling. Dat maatschappelijke geheugen schraagt mee de sociale cohesie. Dat veronderstelt een inclusief en gedeeld geheugen, waarin alle groepen en individuen een volwaardige plaats hebben en waarin verschillende stemmen en perspectieven aan bod kunnen komen. Cohesie gaat immers niet alleen over een gedeeld referentiekader, maar ook over ruimte voor eigenheid en meningsverschil. Als materiële en immateriële veruitwendiging van dat maatschappelijke geheugen speelt erfgoed – op een brede en diverse manier ingevuld – hier een cruciale rol.

Beleidsdoelstelling 2 –

EEN KWALITEITSVOL, DUURZAAM EN DIVERS AANBOD IN ZORG EN VRIJE TIJD

De levenskwaliteit van de burger stijgt als op alle vlakken een bekend, betaalbaar en toegankelijk aanbod beschikbaar is. Het komt er dus op aan zo'n aanbod te realiseren, rekening houdend met de verschillende doelgroepen en leeftijden, én tegelijkertijd ruimte te laten aan initiatiefnemers om daadwerkelijk te ondernemen en om zich constant te vernieuwen. Informele en professionele partners gaan daarbij hand in hand. Het klassieke culturele referentiekader en de historisch gegroeide lappendeken van de zorg en ondersteuning zijn aan herziening toe. Het brede culturele veld vraagt om innovatieve (verenigings)vormen. Het welzijns- en gezondheidsveld moet gestroomlijnd zijn in functie van de cliënt. Daarbij zijn kwantiteit én kwaliteit tegelijkertijd in het geding.

Zonder gemotiveerde en geschoolde werknemers verzwakt het aanbod. We moeten daarom 'werk maken van werk', zowel in de zorg als in het creatieve veld, en zorgen voor een aangepaste en duurzame tewerkstelling. Vrijwilligers vormen bovendien het fundament waarop een groot deel van het aanbod draait. Ze vormen het sluitstuk van een zorg en vrije tijd die alsmaar meer ingebed geraakt in de samenleving. We willen vrijwilligerswerk daarom ondersteunen en verder uitbouwen, en vrijwilligers beschermen.

Beleidsvoorstel 2.1 –

We waarborgen een kwaliteitsvol aanbod in zorg en vrije tijd, met ruimte voor vernieuwing en verruiming.

We voeren een ondersteuningsbeleid voor vernieuwende verenigingsvormen en stimuleren innovatie in het bestaande aanbod. Daarbij geven we ruimte aan het civiele perspectief, waarbij verenigingen zelf hun eigen praktijken vormgeven vanuit maatschappelijke noden.

De noden op het vlak van welzijn en gezondheid vragen een gerichte uitbreiding, waarbij de nulde en eerste lijn centraal staan. Alleen op die manier realiseren we snel ingrijpen en een subsidiaire

aanpak. We enten daarop een beleid dat aanstuurt op een vernieuwende kwaliteitscultuur.

Beleidsvoorstel 2.2 –

We zorgen voor een aangepaste en duurzame tewerkstelling in zorg en vrije tijd.

De zorg- en vrijetijdssector is gevoelig voor arbeidsmobiliteit, uitval, vergrijzing, langer openstaande vacatures enzovoort. Dat vergt inspanningen op diverse fronten. Alleen groepen aanmoedigen om in te stromen zal niet volstaan. Er moet ook worden ingezet op zij-instroom, waarbij we ons richten tot mensen die een carrièreswitch willen maken. Bijkomend zijn innovatieve en flexibele werkorganisatiemodellen nodig, met ruimte voor duurzame loopbanen. In het bijzonder in de culturele en creatieve sectoren, waar flexibele tewerkstelling de norm is, is er nood aan ondersteuning van kwetsbare carrières. Zo versterken en benutten we de creatieve vaardigheden die essentieel zijn voor de samenleving en de arbeidsmarkt van de toekomst.

Beleidsvoorstel 2.3 –

We versterken het gecoördineerde Vlaamse vrijwilligersbeleid.

De komende regeerperiode zetten we volop in op een klimaat waarin vrijwilligerswerk gedijt en vrijwilligers zich gesteund en gewaardeerd voelen. Daarom versterken we het vrijwilligersbeleid, aangestuurd door een coördinerend minister, onder meer door het Horizontaal Overleg Vrijwilligersbeleid en het Vlaams Expertisecentrum Vrijwilligerswerk decretaal te verankeren. We ondersteunen vrijwilligers structureel met concrete beleidsmaatregelen met als doel een betere bescherming voor vrijwilligers, minder administratieve lasten en betere toegankelijkheid. We doen dat in overleg met de federale overheid. Zo toont Vlaanderen zijn erkenning en waardering voor het vrijwilligerswerk in al zijn facetten en bevordert het tegelijk het engagement van zijn burgers.

Beleidsdoelstelling 3 –

EEN BREED VLAAMS BELEID VOOR FYSIEK EN MENTAAL GEZONDE BURGERS

Gezondheid is belangrijk. Maar een toekomstgericht gezondheidsbeleid dat mensen kwaliteit van leven wil garanderen, heeft ook oog voor welzijn en cultuur. Want welzijn is meer dan gezondheid. Het omvat tal van levensdomeinen. Cultuur bijvoorbeeld maakt mensen mentaal en fysiek weerbaarder en bevordert hun welbevinden. We gaan daarom voor een breed Vlaams beleid dat integreert en coördineert, en dat concrete doelstellingen uitzet voor gezondheid, welzijn en cultuur en daarbij alle levens- en beleidsdomeinen betreft. Zo realiseren we een multidisciplinaire samenwerking, die ook door de Europese Commissie en de Wereldgezondheidsorganisatie als standaard naar voor wordt geschoven. Dat effectief waar maken is geen sinecure. De hele regering moet mee op de kar. De doelstelling is niets minder dan een gestructureerde aanpak waartoe alle beleidsdomeinen zich engageren.

Beleidsvoorstel 3.1 –

We zetten in op een beleid met 'health and welfare in all policies' van de wieg tot het graf.

Eén beleidsdomein heeft niet de kennis, de kracht of het netwerk om oplossingen te bieden voor de complexe situaties in de samenleving. Het realiseren van duurzame gezondheids- en welzijnswinst vraagt dat meerdere invalshoeken met elkaar verbonden worden. Elk beleidsdomein is dan partner. Dat willen we concreet waar maken met een daadkrachtig en gestructureerd programma dat voor elk beleidsdomein de engagementen concretiseert.

Beleidsvoorstel 3.2 –

We vernieuwen de gezondheidsdoelstellingen en voegen er welzijns- en cultuurdoelstellingen aan toe.

Engagementen worden tastbaar als we ze vertalen in doelstellingen om gezondheidswinst te behalen. Dat is effectief en efficiënt, omdat het toelaat te focussen op prioriteiten. Omdat

'gezondheid', ook internationaal, uitgebreid wordt tot welbevinden en het verbeteren van de levenskwaliteit van de burger, kiezen we ervoor de gezondheidsdoelstellingen aan te vullen met welzijns- en cultuurdoelstellingen.

Beleidsdoelstelling 4 – OPTIMALE EN VERANTWOORDE INZET VAN TECHNOLOGIE

De samenleving verandert drastisch. Technologische innovatie is daarin een sterke motor. Of het nu gaat om het gebruik van big data en algoritmen bij verkiezingen of door marketeers, of om 'slimme' systemen in de strijd tegen ziekten, in de voedselvoorziening of voor mobiliteit: het is onmiskenbaar dat technologie een enorme impact heeft op elk facet van het leven. Die impact kan zowel stimulerend als ontwrichtend werken.

De hedendaagse technologische mogelijkheden zijn zonder twijfel een opportuniteit. Monitoring en databeheer laten toe het aanbod te optimaliseren. Een samengaan van economie en zorg maakt fundamentele vooruitgang mogelijk. Een blik op de internationale ontwikkelingen is daarbij onontbeerlijk. Vlaanderen kan op dat forum zijn sterktes uitdragen.

Maar er blijven pijnpunten. De digitale kloof is weliswaar afgenomen in Vlaanderen, maar de toegang tot en de vaardigheid met het gebruik van digitale middelen is ongelijk verdeeld. Op dat vlak is er nog veel werk te verrichten. Door in te zetten op competentieversterking en toegankelijkheid in een digitale wereld, vermindert de ongelijkheid, niet alleen in de zorg en vrije tijd, maar ook op de arbeidsmarkt.

Nieuwe technologie houdt ook bedreigingen in, bijvoorbeeld bij het gebruik en de interpretatie van data (privacy, fake news ...). Een fundamenteel debat over de ethische implicaties van nieuwe technologische en wetenschappelijke evoluties is daarom onontbeerlijk. Is alles wat technisch mogelijk is ook wenselijk? Niet voor niets wordt ethiek gezien als een van de uitdagingen van de toekomst. We moeten daarom nu al werk maken van een ethisch kader in een transparante dialoog met de stakeholders.

Beleidsvoorstel 4.1 – We zetten maximaal in op competenties en toegankelijkheid in een digitale wereld.

We benutten de opportuniteiten van nieuwe technologie en digitalisering optimaal in functie van competentieverwerving. Digitale leeromgevingen en kennisverwerving- en deling zijn daarbij sleutelwoorden. We zetten in het bijzonder in op mediawijsheid. Zo waarborgen we dat iedereen in staat is bewust en doelgericht om te gaan met nieuwe technologie en (digitale) media.

Beleidsvoorstel 4.2 – We gebruiken technologische innovatie om de zorg te verbeteren en het vrijetijdsaanbod te versterken.

Het samenspel tussen zorg en economie vraagt een specifieke aanpak. Het is zaak verder te bouwen op de missie van Flanders' Care: op aantoonbare wijze en door innovatie het aanbod van kwaliteitsvolle zorg verbeteren en verantwoord ondernemerschap in de zorgeconomie stimuleren. We doen er bovendien goed aan de internationale kaart te trekken. Dat is nodig omdat de schaal waarop de ontwikkelingen en evoluties zich afspelen zonder meer mondiaal is. Tegelijkertijd is de vraag aan de orde of alles wat technologisch kan ook wenselijk is. Vandaar de aandacht voor ethische reflectie.

Beleidsdoelstelling 5 – STATE-OF-THE-ART OMGEVING IN ZORG EN VRIJE TIJD

Samen leven vindt voor een belangrijk deel plaats in de publieke ruimte, die uitnodigt tot ontmoeting en uitwisseling, of dat net verhindert of ontmoedigt. Een slim omgevingsbeleid dat een antwoord biedt op de recente demografische ontwikkelingen en het fenomeen van de Vlaamse nevelstad, dat onroerend erfgoed een zinvolle toekomst geeft en de oprukkende verstedelijking verzoent met de roep om meer groen, wordt een van de grote uitdagingen van de toekomst. Zowel ruimte als infrastructuur moeten beantwoorden aan de gewenste maatschappelijke functie(s) en

in staat zijn om de soms tegenstrijdige belangen zo goed mogelijk te verzoenen.

De effecten van de klimaatverandering zullen zich daarenboven steeds meer laten voelen op alle vormen van infrastructuur en op de publieke ruimte die beschikbaar is om te spelen, om te sporten en voor vrijetijdsbeleving. Tegelijkertijd is het huidige ecologische bewustzijn een belangrijk momentum om infrastructuur duurzamer te maken en een beleid rond ruimte doordacht vorm te geven. De zorg- en vrijetijdssector zet zich in voor de verduurzaming van zijn infrastructuur en bewaakt de milieu-impact en de integrale toegankelijkheid ervan bij renovatie- en nieuwbouwprojecten.

Beleidsvoorstel 5.1 – We wenden landschap aan om de levenskwaliteit te versterken.

Mensen identificeren zich met de plaats waar ze leven. De beleving van het landschap draagt bij tot de levenskwaliteit en het welzijn van zijn bewoners. Vlaanderen herbergt veel potentieel voor het behouden en ontwikkelen van een palet aan gevarieerde landschappen, van het herkenbaar houden van de traditionele landschappen via landschappen waarin de natuur zijn gang kan gaan tot snel ontwikkelende, dynamische en meer stedelijke landschappen. Landschap is bovendien geen thema in de marge, maar is nauw verbonden met maatschappelijke uitdagingen rond energie, mobiliteit, duurzaamheid, klimaatverandering, en verhoogt de aantrekkelijkheid voor economische investeringen. Een transversaal landschapsbeleid biedt tijdens de volgende regeerperiode de uitgelezen kans om die vraagstukken geïntegreerd aan te pakken.

Beleidsvoorstel 5.2 – We geven ruimtelijke projecten en infrastructuurprojecten rond zorg en vrije tijd participatief en met oog voor medegebruik en duurzaamheid vorm.

De beschikbare ruimte is in een dicht bevolkte en dicht bebouwde regio als Vlaanderen een kostbaar goed. Bij het inrichten van de openbare

ruimte, de renovatie van bestaande infrastructuur en de uitwerking van nieuwe infrastructuurprojecten in de zorg- en vrijetijdssector moet het doordacht omspringen met ruimte en gebouwen een evidentie worden. Duurzaamheid en toegankelijkheid alsook weloverwogen herbestemming vormen daarbij centrale leidprincipes.

Een langetermijnvisie op ruimte en infrastructuur in de vrijetijdssector en de zorgsector zet bovendien expliciet in op medegebruik, multifunctionaliteit en flexibele inzetbaarheid van ruimte en gebouwen. De vrijetijdssector heeft immers nood aan ruimte en infrastructuur op andere momenten dan de welzijns- en zorgsector. Dat schept opportuniteiten voor samenwerking, in overleg met het beleidsdomein Omgeving. Vrijplaatsen en ruimte voor experiment vormen een uitzonderlijke kans om in dat gedeelde ruimtegebruik synergieën te creëren met potentieel tot vernieuwing.

SLIMME MOBILITEIT EN LOGISTIEK

Digitaal en groen. Daar is het mobiliteit en logistiek erg om te doen. Met recht en reden. Artificiële intelligentie staat op het punt om door te breken. Tegelijkertijd is de bezorgdheid over ons klimaat nog nooit zo groot geweest. Hoe kan technologie onze leefwereld verrijken? Zodat wij allemaal écht vooruit kunnen. Op school, in onze job, in onze vrije tijd.

De koppeling tussen klimaat en technologie is meer dan een verstandshuwelijk. Ze is het fundament van de wereld van morgen en overmorgen, en de broedplaats van de noodzakelijke game-changers. Ambitieuze doelstellingen en oplossingen: daar willen we voor gaan. Niet in het minst op het vlak van ons mobiliteits- en logistiek systeem. Die moeten **vlotter, veiliger, toegankelijker en duurzamer**. De bereikbaarheid, de leefbaarheid en de veiligheid moeten omhoog. De negatieve impact op het klimaat, de luchtkwaliteit en de ruimte moet omlaag. Dat is geen exclusief soft verhaal. Het is ook een verhaal met een zeer harde economische logica. We kunnen er Vlaanderen aantrekkelijker door maken voor buitenlandse (logistieke) investeringen.

Om van die beleidsdoelstellingen een succes te maken, ondersteunen we de innovatieve ontwikkelingen. In deze bijdrage gaan we in op de maatregelen die daarvoor nodig zijn.

Daarnaast zijn naast verder onderzoek en innovatie ook investeringen nodig in de verschillende **netwerken en knooppunten**. We hebben ook maatregelen nodig die het **gedrag veranderen** en die een **efficiënt gebruik** van de verschillende vervoersnetwerken aanmoedigen, bijvoorbeeld door rekeningrijden in te voeren. **Ruimtelijke ontwikkelingen** moeten worden geënt op de vervoersknooppunten (zie hoofdstuk Slim wonen en leven). Om de effecten van de **vergroening** van de voertuigen te maximaliseren, is ook een vergroening van het energiesysteem nodig (zie hoofdstuk energietransitie).

Beleidsdoelstelling 1 – VLAANDEREN ALS PROEFTUIN VOOR GECONNECTEERDE EN AUTONOME VOERTUIGEN

We willen internationaal tot de koplopers behoren. Daarom slaan we samen met constructeurs, dataoperators en -leveranciers, onderzoeksinstellingen, vervoersoperatoren en andere overheden de handen in elkaar. Zo kunnen we de nodige bouwblokken ontwikkelen en uittesten.

Ontwikkelingen op het vlak van geconnecteerde en autonoom rijdende vervoermiddelen bieden mooie kansen. Ze bieden kansen op een veiliger en vlotter verkeer door minder ongevallen en kortere volgafstanden, maar ook op een duurzamere en inclusievere mobiliteit. Ze vergemakkelijken het gecombineerde gebruik van de verschillende modi. Ze brengen ook nieuwe uitdagingen met zich mee, bijvoorbeeld voor een mogelijk grotere mobiliteitsvraag en voor de cyberveiligheid.

Beleidsvoorstel 1.1 – We bouwen het dataplatform Mobilidata uit.

We verzamelen, analyseren en verrijken de verschillende verkeersdata. Die verzamelde data delen we via het dataplatform Mobilidata met de ontwikkelaars van apps die het verkeer in betere banen leiden. Apps kunnen ook negatieve neveneffecten hebben. Door bijvoorbeeld verkeer tijdens de spits naar dorpswegen om te leiden, kan daar sluipverkeer ontstaan. Daarover gaan we de dialoog aan met de ontwikkelaars van verkeersapps. Zo verzoenen we de maatschappelijke en de commerciële belangen.

Beleidsvoorstel 1.2 – We zetten de stap van proefproject naar commerciële uitbating.

Bij de doorontwikkeling van autonome vervoermiddelen zetten we in op onderzoek. Daarom testen we ze reallife en evalueren we ze.

We focussen voornamelijk op de stedelijke gebieden, de belangrijkste bedrijvzones en de grote vervoersassen. Samen met de sector en de vervoersoperatoren gaan we na hoe en wanneer we de stap naar commerciële uitbating kunnen zetten.

Beleidsvoorstel 1.3 – We werken mee aan omkaderende regelgeving.

Om specifieke testen uit te voeren, maken we verder gebruik van de wetgeving op regelluwe zones. Bij de Europese instanties dringen we aan op een aanpassing van de internationale wetgeving over het autonoom rijden maar ook op een gemeenschappelijk beveiligings- en certificeringsbeleid. We hebben ook standaarden nodig en specificaties voor een correcte interpretatie en een consequente toepassing van de Europese regelgeving. Gebruikers moeten de garanties krijgen dat hun persoonsgegevens niet worden verhandeld.

Beleidsvoorstel 1.4 – We rollen 5G-netwerken uit.

We bouwen de netwerken die zorgen voor de datacommunicatie tussen vervoermiddelen onderling en hun omgeving op een efficiënte en effectieve manier uit. Die uitdaging gaan we samen met de dataoperators aan. We focussen in de eerste plaats op de stedelijke gebieden en de belangrijke transportroutes. We onderzoeken hoe we het aanwezige glasvezelnetwerk van de Vlaamse overheid kunnen inschakelen om tot een open 5G-netwerk langs de Vlaamse snelwegen te komen. We bekijken ook de dekking van die netwerken op zee. Voor de private sector is het businessperspectief doorslaggevend om de uitrol te starten. Daarom zijn ook proefnemingen, onder andere voor de technologie en het onderzoek naar de meerwaarde van 5G, essentieel, bijvoorbeeld in het kader van de EU-onderzoeksprogramma's.

Beleidsdoelstelling 2 – EEN STERKE IMPULS VOOR HET MOBILITEITSDLEN

We willen driemaal zoveel gebruikers van deel-fietsen en deelauto's. We werken daarvoor samen met lokale besturen, maatschappelijke organisaties en private spelers.

Deelsystemen zijn een essentiële schakel in een duurzame mobiliteit. Ze zijn flexibel inzetbaar en dus ideaal voor het voor- en natransport, wat dan weer een vlotte combimobiliteit mogelijk maakt. Ze zijn ook een oplossing voor parkeer- of stallingsproblemen in steden. Deelauto's zijn vaak milieuvriendelijker en energie-efficiënter, en de gebruikers ervan leggen ook minder voertuigkilometers af en kiezen vaker voor duurzame alternatieven.

Beleidsvoorstel 2.1 – We werken kwaliteitskaders uit.

Deelorganisaties en mobipunten kunnen het best aan een aantal voorwaarden voldoen. Daarom stellen we kwaliteitskaders op die de voorwaarden helder en eenduidig vastleggen. Dat is een handig hulpmiddel voor lokale besturen om een gedegen dienstverlening te garanderen, maar het is ook een pluspunt voor de dienstverleners en de klanten. Organisaties kunnen zo gemakkelijker hun erkenningsaanvraag indienen en klanten kunnen rekenen op een professionele service.

Beleidsvoorstel 2.2 – We zorgen voor een gelijk speelveld tussen de modi.

Door onder andere verschillende btw-tarieven, een ongelijke fiscale behandeling en knelpunten op verzekeringstechnisch vlak wordt de concurrentie tussen de verschillende modi verstoord. Samen met de federale overheid werken we die knelpunten weg en komen we tot een gelijk speelveld voor de verschillende modi.

Beleidsvoorstel 2.3 – We schalen de deelsystemen op.

Binnen de vervoersregio's breiden we de mobipunten verder uit met deelsystemen. We zorgen ervoor dat de deelsystemen goed zichtbaar zijn in het straatbeeld. In de mobipunten krijgen standplaatsen voor elektrische deelsystemen extra zichtbaarheid door een uniforme visualisering. Van de deelorganisaties verwachten we commerciële creativiteit en een doorgedreven dienstverlening. Zo kunnen ze nieuwe markten en gebruikers aantrekken.

Beleidsvoorstel 2.4 – We zetten proeftuinen op voor specifieke doelgroepen.

Iedereen moet een beroep kunnen doen op gedeelde mobiliteit, ook personen met een laag inkomen of een mobiliteitsbeperking. Dat moet ook overal kunnen, zowel in de stad, op het platteland als op een bedrijventerrein. Daarom voorzien we in de nodige (financiële) experimenteerruimte voor dergelijke projecten. We moedigen daarbij ook innovatie aan.

Beleidsdoelstelling 3 – EEN AANBOD VAN AANTREKKELIJKE MOBILITEITSDIENSTEN

Digitale, autonome, gedeelde en geconnecteerde mobiliteit biedt uitzicht op nieuwe businessmodellen. Reizigers kopen mobiliteitsdiensten in plaats van zelf te investeren in de aankoop van voertuigen. Samen met de lokale besturen en private spelers maken we werk van de uitbouw van aantrekkelijke mobiliteitsdiensten.

Mobiliteitsdiensten zijn aantrekkelijk als die op het vlak van comfort, veiligheid, snelheid en betaalbaarheid de vergelijking met de eigen auto kunnen doorstaan. Stadsbewoners zijn dan hoe langer hoe minder geneigd om nog een auto te kopen. Dat zorgt op zijn beurt voor nieuwe markten en kan dus een bron van banen en economische groei zijn. Vernieuwende mobiliteit verandert ook het gedrag van de gebruiker. Burgers maken efficiënter en gevarieerder gebruik van de ver-

schillende vervoermodi en leggen minder voertuigkilometers af. Mobility as a Service (MaaS) is ten slotte een klimaatvriendelijkere en ruimtezuinigere mobiliteit.

Beleidsvoorstel 3.1 – We waarborgen de transparantie van de dataplatformen en geven het opendatabeleid verder vorm.

Verschillende platformen moeten met elkaar kunnen communiceren. We bewaken daarom de interoperabiliteit van de verschillende dataplatformen. We stellen onze eigen gegevens, zowel de statische als de dynamische, beschikbaar voor alle spelers via de dataplatformen. Samen met de Europese instanties werken we aan een datastandaard voor de uitwisseling van data tussen private spelers. We bepalen daarbij welke data minimaal gedeeld moeten worden. We leggen ook de spelregels vast voor de eigendom, het gebruik en de kwaliteit van die data. Daarbij vermijden we te logge procedures.

Beleidsvoorstel 3.2 – We werken mee aan een open markt voor aanbieders van mobiliteitsdiensten.

Als overheid en als consument hebben we baat bij een variëteit aan aanbieders van mobiliteitsdiensten die om de gunst van de klant dingen. Daarom maken we werk van de standaardisatie van de dataformaten. We komen tot communicatieprotocollen zodat het MaaS-ecosysteem in een open markt kan functioneren. We dringen aan op een Europese regeling voor de roaming van de mobiliteitsdiensten.

Beleidsvoorstel 3.3 – We zorgen mee voor experimenteer- ruimte om leerervaring op te doen met nieuwe businessmodellen.

Samen met de private spelers en lokale besturen zetten we verder in op de uitbouw van proefprojecten. We focussen daarbij in de eerste plaats op de stedelijke gebieden. We gaan na wat de kri-

tische succesfactoren vanuit gebruikersperspectief zijn, maar ook wat de voorwaarden zijn om tot leefbare verdienmodellen te komen bij de nieuwe businessmodellen.

Beleidsvoorstel 3.4 – We werken mee aan inclusieve mobiliteitsoplossingen.

We zien erop toe dat alle gebruikers duurzame vervoermogelijkheden kunnen aankopen en combineren. We gaan die uitdaging samen aan met de verschillende betrokken partijen. We onderzoeken daarom hoe we onder andere in landelijke gebieden en voor kwetsbare bevolkingsgroepen tot mobiliteitsoplossingen kunnen komen die toegankelijk, betaalbaar en transparant zijn. We werken op die manier mee aan het sociale gelaat van de mobiliteit.

Beleidsdoelstelling 4 – VLAANDEREN ALS MARKTLEIDER IN SMART SHIPPING

Op de Vlaamse waterwegen rollen we het programma voor smart shipping verder uit. Zo kan de binnenvaart volop gebruik maken van de voordelen van automatisering en digitalisering. We focussen op vier pijlers: slimme vaartuigen, slimme infrastructuur, slimme communicatie en slimme regelgeving. Met smart shipping gaan we voor een modal shift naar een groener transportsysteem. Schepen kunnen energiezuinig en veiliger varen. Smart shipping zal de scheepvaart ook aantrekkelijker maken.

Beleidsvoorstel 4.1 – We maken de waterweginfrastructuur klaar voor geautomatiseerde en autonome schepen.

De waterweginfrastructuur wordt verregaand geautomatiseerd en in grote mate vanop afstand bediend. De interactie tussen infrastructuur en schepen verloopt digitaal om het verkeer zo veilig mogelijk te begeleiden. We richten de infrastructuur zo in dat schepen er op een technologie-neutrale wijze gebruik van kunnen maken.

Beleidsvoorstel 4.2 – We zetten in op een slimme communicatie voor slimme schepen.

We stellen kwaliteitsvolle waterwegdata op basis van correcte en actuele informatie maximaal beschikbaar aan de gebruikers. Zo kunnen ze veiliger en efficiënter varen. Datadeling is een noodzakelijke voorwaarde voor innovatie. Datadeling maakt ook een efficiënte reisplanning mogelijk.

Beleidsvoorstel 4.3 – We stimuleren slimme regelgeving.

Om autonoom varen op een veilige manier te kunnen testen, moeten we de regelgeving aanpassen. Op lange termijn moet de internationale reglementering bijgestuurd worden om het commercieel gebruik mogelijk te maken. Op beide vlakken nemen we de nodige initiatieven.

Beleidsdoelstelling 5 – DE TRANSFORMATIE VAN VLAANDEREN TOT DIGITALE SUPPLY HIGHWAY

We vormen Vlaanderen, samen met de transport- en logistieke ondernemingen, om tot een digitale supply highway. Zo kunnen de logistieke dienstverleners de stromen van onder andere goederen, geld en informatie beter sturen. Zo kunnen ze hun logistieke ketens optimaliseren en verduurzamen, bijvoorbeeld door meer gebruik te maken van binnenvaart en het spoorvervoer, en door een betere beladingsgraad van vrachtwagens.

Grotere datavolumes kunnen beter, sneller en vooral goedkoper verzameld worden. Het almaar groeiende 'internet der dingen' maakt het mogelijk om de data optimaal te delen. Dat maakt het mogelijk om logistieke processen efficiënt, flexibel en betrouwbaar te beheren en te controleren, wat op zijn beurt het pad effent voor een synchro-modaal vervoerssysteem en slimme logistieke diensten. Dat zijn allemaal ontwikkelingen die een duurzame economische groei en het concurrentievermogen van onze ondernemingen versterken.

Beleidsvoorstel 5.1 – We bundelen de goederenstromen.

Efficiënt vervoer bundelt de goederenstromen. We identificeren de verschillende goederen die kunnen worden gegroepeerd. Een onafhankelijke operator bundelt de goederenstromen en houdt de verschillende logistieke spelers op de hoogte van de status van hun lading. We maken het verdienmodel achter een dergelijke samenwerking transparanter, bijvoorbeeld op het vlak van de deling van bijkomende winsten, en we bekijken welke bijkomende maatregelen nodig zijn om de bundeling van goederenstromen aantrekkelijker te maken. Zo stimuleren we een slimme samenwerking tussen de logistieke spelers.

Beleidsvoorstel 5.2 – We digitaliseren de informatie- en de documentenstromen.

Informatie- en documentenstromen moeten digitaal en eenvoudig zijn. Daar maken we samen met de logistieke en transportsector werk van. Zo vergroten we de samenwerking tussen de ketenspelers, zoals de rederijen, de verladers en de expediteurs, maar vergemakkelijken we ook de controle op bijvoorbeeld de rusttijden.

Beleidsvoorstel 5.3 – We bouwen het fysieke internet stapsgewijs uit.

Producten worden slimmer, bijvoorbeeld door het internet der dingen. Vervoerders, verladers, leveranciers en klanten kunnen daardoor vlotter samenwerken. Samen met de buurlanden en de Europese instanties werken we de verschillende bouwstenen van het fysieke internet systematisch uit. Op die manier komen we op termijn tot open en verbonden logistieke netwerken via de cloud. Daardoor kunnen bedrijven magazijnen, terminals en transport delen.

Beleidsvoorstel 5.4 – We werken mee aan passende wetgevende kaders.

De uitrol van een fysiek internet vergt een minutieuze voorbereiding. We werken daarom samen met de Europese instanties aan een wetgevend kader dat de ontwikkeling van onder andere een fysiek internet en blockchaintoepassingen (met een douanecomponent) in de logistiek ondersteunen. Zo voorkomen we dat elk beleidsniveau of elke instelling apart een eigen visie op een logistiek fysiek internet ontwikkelt, en de behoefte aan meer samenwerking leidt tot monopoliesituaties.

Beleidsvoorstel 5.5 – We promoten Vlaanderen als logistieke draaischijf van Europa.

Onze logistiek digitaliseren en verduurzamen kunnen we niet alleen. We rekenen daarvoor op internationale kennis en kunde, en op bedrijven die zich hier komen vestigen. Vlaanderen moet daarom, met ondersteuning van zijn clusters, doelgericht bedrijven aantrekken. Onze Vlaamse innovaties mogen ook gerust wat meer pronken in de internationale etalage. Zo verhogen we de schaalbaarheid van onze realisaties.

Beleidsvoorstel 5.6 – We bieden experimenteerruimte aan.

Met Multimodaal Vlaanderen verhogen we de competitieve slagkracht van de bedrijven in de logistieke sector. We ondersteunen ze financieel en door kennisdeling, in het bijzonder over het gebruik van duurzame vervoersdragers. We voeren duurzame en innovatieve concepten en technologieën in voor de goederenstromen, maar ook voor de bijbehorende financiële stromen ontwikkelen we nieuwe diensten en producten. Zo maken we de processen efficiënt en effectief. We volgen de resultaten van onze pilootprojecten nauwgezet op. De succescases verankeren we in duurzame logistieke concepten.

Beleidsvoorstel 5.7 – We maken werk van flexibele opleidingssystemen.

De digitalisering woedt volop in de logistieke sector. Kennis is snel verouderd. De arbeidsmarkt verandert in hoog tempo. Logistiek Vlaanderen is naarstig op zoek naar competente vakmensen. Met flexibele opleidingssystemen proberen we die vraag maximaal te beantwoorden.

Beleidsdoelstelling 6 – DE VERSNELDE TRANSITIE NAAR ZERO-EMISSIEVOERTUIGEN

We versterken het Vlaams beleid rond 'clean power for transport' (CTP) met een focus op zero-emissievoertuigen. Concreet streven we voor personenwagens naar een marktaandeel van 7,5% in 2020, 20% in 2025 en 50% in 2030. De kloof met vandaag (0,8%) is nog bijzonder groot. Ook voor andere voertuigtypen, zoals tweewielers, bussen en vrachtwagens, streven we een vlootvergroening na. Tijdens dat proces naar zero-emissievoer maken we ook werk van de vermindering van de reële emissies van traditionele voertuigen. De transitie naar zero-emissievoertuigen is nodig om de klimaatambities te halen en de luchtkwaliteit te verbeteren.

Beleidsvoorstel 6.1 – We leggen een vernieuwd uitvoerings- kader voor het beleid over zero- emissievoertuigen vast met een bijbehorend actieplan (2020-2025).

Het CPT-actieplan 2020 wordt uitgebreid met een beleidsvisie tot 2030 en met maatregelen voor de periode 2020-2025. De huidige werking wordt daarbij verankerd met een centrale rol voor de minister van Energie en het Departement Omgeving. Ze worden daarin bijgestaan door het Departement Mobiliteit en Openbare Werken, het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie en het CPT-team, waarin de belangrijkste belanghebbenden betrokken zijn. We zoeken samenwerking met steden en gemeenten, andere regio's in België, de Benelux en Europa.

Beleidsvoorstel 6.2 – We stimuleren de markt voor zero-emissievoertuigen.

Zero-emissievoertuigen moeten goedkoper worden. Hun actieradius moet sterk stijgen. We hebben ook meer zero-emissievoertuigen nodig: zowel het aantal modellen als de aangeboden hoeveelheid wagens moeten omhoog. Dat geldt voor alle segmenten, van duur tot goedkoop. We dwingen een verbetering van het aanbod af door een consistent, ambitieus en zichtbaar beleid.

Beleidsvoorstel 6.3 – We maken zero-emissievoertuigen financieel aantrekkelijk.

We trekken de huidige stimulansen in de vorm van onder andere premies, fiscale kortingen en projectsubsidies de komende jaren verder door. Zo overbruggen we de kloof met traditionele voertuigen, trekken we de transitie op gang en realiseren we onze vlootdoelstellingen. Naast de diversiteit van het aanbod aan zero-emissievoertuigen zijn de aankoopprijs en de total cost of ownership (TCO) cruciale factoren. Voorlopig liggen die, zonder overheidssteun, een stuk hoger voor zero-emissievoertuigen dan voor de traditionele voertuigen.

Beleidsvoorstel 6.4 – We bouwen de publieke laadinfrastructuur verder uit.

Na 2019 zal het tempo waarin laadpalen worden uitgerold, versneld moeten worden om aan de nodige publieke laadinfrastructuur te raken. Voor de aantallen, het aangeboden vermogen en het tempo van die uitrol moeten we rekening houden met de evolutie van het aantal elektrische wagens en met de vooropgestelde doelstellingen op dat vlak. Omwille van de eenvormigheid en de schaalvoordelen organiseren en ondersteunen we die uitrol op Vlaams niveau. Standaardisatie en interoperabiliteit moeten de zorgen van de gebruiker van elektrische voertuigen wegnemen.

Beleidsvoorstel 6.5 –

We schakelen versneld om naar zero-emissievoertuigen via niche- en bedrijfsvloten.

Naast de algemene stimuli die we geven, gaan we voor de niche- en bedrijfsvloten in projectvorm privaat-publieke samenwerkingen aan, zowel voor de vergroening van de voertuigvloten als voor de uitbouw van de private of semipublieke laadinfrastructuur. Doordat een aantal barrières minder gelden voor bijvoorbeeld taxi's, deelsystemen en bedrijfsvloten, komen die categorieën als eerste in aanmerking voor de transitie naar zero-emissie.

Beleidsvoorstel 6.6 –

We organiseren zero-emissie openbaar vervoer.

Vanaf 2019 zullen in Vlaanderen nog louter hybride, elektrische of waterstofbussen worden aangekocht. In de periode 2020-2024 worden 925 batterij elektrische bussen aanbesteed. Tegen 2020 werken we een totaalvisie voor de vergroening van het openbaar busvervoer uit. In samenspraak met de steden, de gemeentes, de vervoerregio's en de netbeheerders worden de daarmee samenhangende infrastructuurvoorzieningen uitgetekend en uitgerold.

Beleidsvoorstel 6.7 –

We maken plaats voor lichte elektrische voertuigen.

We stimuleren het gebruik van lichte elektrische voertuigen zoals de elektrische fiets, de speedpedelec en de bromfiets. We creëren de nodige ruimte, verduidelijken en vereenvoudigen de plaats ervan op de weg en passen de infrastructuur aan voor een veilig en comfortabel gebruik van die vervoermiddelen. We rusten daarbij ook knooppunten en andere strategische plaatsen uit met veilige stalplaatsen en oplaadpunten. Die voertuigen zijn lichter en kleiner, waardoor het gebruik milieuvriendelijker, energie-efficiënter en ruimtezuiniger is.

Beleidsvoorstel 6.8 –

We werken een kader uit voor ultralage-emissiezones (ULEZ) en zero-emissiezones (ZEZ).

Om de uitrol van zero-emissievoertuigen te ondersteunen, scherpen we de voorwaarden van de lage-emissiezones (LEZ) geleidelijk aan zodat alleen de milieuvriendelijke voertuigen, waaronder uiteraard de voertuigen met zero-emissie, die zones binnen mogen. We breiden de LEZ's uit en vullen ze aan met een kader voor ultra-lage-emissiezones (ULEZ) en zero-emissiezones (ZEZ). Steden en gemeenten kunnen dan hun kernen of delen ervan op die manier inrichten vanaf 2025. Deze aanpak wordt in Vlaanderen bij voorkeur uniform toegepast.

Beleidsvoorstel 6.9 –

We pakken emissiefraude aan.

We verbeteren de homologatieprocedure. We kijken toe op een effectieve handhaving ervan. We organiseren conformiteitscontroles. We volgen de effecten van de nieuwe Europese voertuigtesten op. We verbeteren ook de periodieke keuring en de technische controles langs de weg. We onderzoeken het potentieel van nieuwe technieken, zoals remote sensing en *sniffer car*, om de werkelijke emissies van individuele voertuigen te bepalen en die data te gebruiken voor de aanpak van emissiefraude.

Beleidsdoelstelling 7 –**SAMENWERKING IN QUADRUPLE-HELIX VERBAND**

De overgang naar Mobiliteit en logistiek 2.0 is geen kwestie van soloslim spelen maar van sterke samenwerking. We brengen de verschillende spelers samen. Zo kunnen we de transitie naar een duurzaam en digitaal mobiliteits- en logistiek systeem soepeler en sneller laten verlopen. We kunnen zo ook gemakkelijker komen tot een gezond evenwicht tussen publieke en private waarden. De transitie naar een vlotter, veiliger, toegankelijker en duurzamer mobiliteits- en logistiek systeem kan pas succesvol zijn als burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen

gen de beoogde verandering omarmen en zich engageren om eraan mee te werken.

Beleidsvoorstel 7.1 –

We doen systeemdenken ingang vinden om tot verandering te komen.

De uitdagingen op het vlak van mobiliteit en logistiek vragen om een aanpak die oog heeft voor de complexe samenhang: niet alleen binnen het mobiliteits- en logistiek systeem maar ook met andere systemen zoals het ruimtelijk systeem en het energiesysteem. Daarom hanteren we systeemanalyses als methodiek om het mobiliteits- en logistiek systeem te begrijpen en gericht te beïnvloeden.

Beleidsvoorstel 7.2 –

We werken innovatiegericht samen met bedrijven en kennisinstellingen in speerpuntclusters en competentiecentra.

We hebben belangrijke innovaties nodig. Daarvoor kijken we naar onze bedrijven. We bundelen binnen bestaande en nieuw op te richten speerpuntclusters of competentiecentra de krachten. We werken daarin de onzekerheden over innovatie verder weg. We geven de verschillende actoren voldoende ruimte om oplossingen uit te werken, te demonstreren, op te schalen maar ook te valideren en te commercialiseren.

Beleidsvoorstel 7.3 –

We moedigen sociale innovatie aan.

De Vlaming wordt mondiger en weet zich heel efficiënt en zichtbaar te organiseren. Onder andere door digitale platformen en apps hebben inwoners en verenigingen al diverse succesvolle initiatieven genomen. We willen zulke acties ondersteunen en samenwerken met de veranderingsgezinde groepen. Door ze financieel te ondersteunen maar ze ook naamsbekendheid te geven zorgen we ervoor dat de nieuwe ideeën sneller opgepikt worden. Instrumenten zoals een green deal of het afsluiten van een mobiliteitspact met maatschappelijke belangengroepen kunnen daarbij als katalysator dienen.

SLIM WONEN EN LEVEN

Het is goed wonen in Vlaanderen. Toch botst ons woonsysteem op een aantal grenzen: ecologisch, ruimtelijk, sociaal en economisch. Bovendien vallen bepaalde groepen uit de boot. De voorzichtige verbeteringen die we al zien, moeten fundamenteel en sneller gaan. Het doel is duurzame buurten die een thuis bieden aan iedereen. Wij kunnen daar als overheid, samen met de vele actoren op het terrein, een belangrijke rol in spelen.

Wonen is belangrijk in het leven en het welbevinden van mensen. Een goede woonsituatie, inclusief de woon- en leefomgeving, biedt stabiliteit en toekomstperspectief en is cruciaal voor andere levensdomeinen. De kwaliteit van de woning heeft een rechtstreekse impact op de gezondheid van de bewoners. Woonzekerheid en voldoende stabiliteit in de woonomgeving zijn voorwaarden om aan andere levensdomeinen als onderwijs, tewerkstelling, vrijetijdsbesteding te kunnen participeren en om een duurzaam sociaal netwerk uit te bouwen.

De meeste inwoners in Vlaanderen geven aan tevreden te zijn over hun woning en hun woonomgeving. De meeste gezinnen wonen in een kwaliteitsvolle woning, met voldoende woonzekerheid en hebben geen betaalbaarheidsproblemen voor wonen. In 2018 woonde 72% van de huishoudens in een eigen woning, terwijl 19% een private woning huurde en 7% een sociale woning (Woonsurvey 2018). Dat neemt niet weg dat er nog een grote verbetering van de woonkwaliteit en duurzaamheid mogelijk is, zeker in de private huursector.

Het woonsysteem in Vlaanderen

Het woonsysteem in Vlaanderen is sterk gericht op het bezit van een eigen woning. Dat is historisch gegroeid, door een decennialange beleidsfocus op de stimulering en ondersteuning van de individuele verwerving van een woning. In de hoofden van de Vlamingen is het droombeeld van de eigen woning diepgeworteld. Alle huishoudens die dat enigszins kunnen, kopen zo snel mogelijk een eigen woning. Ze kopen bij voorkeur indi-

vidueel en liefst een vrijstaande woning in een voorstedelijke of landelijke omgeving. Het woningbestand evolueert erg traag, omdat woningen een lange levensduur hebben. De nederzettingsstructuur in Vlaanderen is dus sterk historisch bepaald. Ook het beleid en de organisatie van de sector lijken vrij traag te evolueren.

Grenzen aan het woonsysteem

Ons woonsysteem heeft geleid tot ruimtelijke versnippering en botst op een aantal grenzen, zowel ecologisch als ruimtelijk, sociaal en economisch. De resterende bouwgrond ligt vaak op verkeerde plekken. Die aanboren betekent extra kosten voor nutsvoorzieningen, de aanleg van het openbaar domein en ontsluiting via openbaar vervoer. De mobiliteitsknoop dreigt alleen strakker te worden. Deze manier van wonen vreet bovendien energie: ruime en vrijstaande woningen hebben al een grote ecologische voetafdruk, die eigenlijk nog groter is als de mobiliteit mee in rekening gebracht wordt.

Bovendien blijven bepaalde groepen uit de boot vallen. Voor heel wat kwetsbare groepen op de woningmarkt is het grondwettelijke en decretale recht op wonen niet gerealiseerd. Een eigen woning is niet voor iedereen haalbaar. Door de focus op woningbezit is nooit een uitgebreide sociale huurmarkt uitgebouwd en ook de private huurmarkt vormt geen volwaardig alternatief.

De kloof tussen eigenaars en huurders, tussen rijk en arm, blijft bestaan. De druk op de woningmarkt verschilt evenwel sterk van regio tot regio en van buurt tot buurt. Die verschillen worden mede beïnvloed door zowel binnenlandse als buitenlandse migratie. In buurten en gebieden met een hoge vastgoeddruk en met (zeer) hoge vastgoedprijzen, kunnen lage inkomensgroepen alleen aan een woning raken door fors in te zetten op kwaliteit.

Tekenen van verandering

Een aantal tekenen wijst voorzichtig op veranderingen in het traditionele woonsysteem. Het aandeel eigenaars is sinds 2005 niet verder gestegen. De vrijstaande woning heeft op de nieuwbouwmak- markt aan belang ingeboet en plaatsgemaakt voor appartementen en kleinere woningen. Ook de nieuwbouwmak- zelf verliest terrein. Het aantal verkopen van bestaande woningen en het aantal renovaties stijgen. Bovendien is de laatste jaren de stedelijke bevolking opnieuw gegroeid, de gemiddelde kavelgrootte voor nieuwe woningen is gedaald en projectmatig bouwen, groepswo- ningbouw en de zogenaamde nieuwe wooninitiatieven nemen toe.

Niettemin is de stadsvlucht blijven doorgaan. Huishoudens blijven op zoek gaan naar een woning met tuin, buiten de stad. Het concept 'woning per kavel' blijft overeind. Hoewel het in Vlaanderen globaal genomen goed wonen is en de woningkwaliteit erop vooruitgaat, is dus nog lang niet voor iedereen het recht op wonen gerealiseerd.

Langetermijnvisie op wonen en leven

In het voorjaar van 2017 keurde de Vlaamse Regering de Startnota Slim Wonen en Leven goed. Die bevat duidelijke ambities voor een grondige transitie in het wonen en leven in Vlaanderen, met de blik op 2050. Het Woonbeleidsplan Vlaanderen, goedgekeurd door de Vlaamse Regering in het voorjaar van 2018, bouwt verder op die ambities en formuleert strategische doelstellingen voor 2050, die specifiek gericht zijn op de instrumenten van het woonbeleid.

Centraal in het toekomstbeeld van de transitie Slim Wonen en Leven staat het concept van de duurzame buurt, waarbij wordt ingezet op de leefbaarheid en de ecologische, sociale en economische aspecten ervan. Daarnaast is ook de samenwerking met relevante partners van belang. Vanuit het streven naar een inclusieve samenleving moeten de buurten een thuis bieden aan alle groepen uit de samenleving, ook aan wie uit de boot dreigt te vallen of zijn woonbehoefte niet op eigen kracht kan invullen. De buurten moeten

gewild zijn om in te wonen en te leven, zodat de vraag naar duurzame buurten grotendeels vanuit de burger zelf komt. Slimme steden (smart cities) en sociaal innovatieve toepassingen spelen een belangrijke rol in de realisatie van dat toekomstbeeld.

Beleidsdoelstelling 1 –

MEER KWALITEITSVOLLE EN DUURZAME WONINGEN

Vanuit verschillende domeinen en invalshoeken, zoals energie, materialen, wonen, toegankelijkheid, inclusiviteit, beschermd erfgoed en ruimtegebruik, werken we aan een gezamenlijke visie op duurzaamheid. We dragen de visie samen uit en bieden zo een helder inzicht in de ambities voor onze woningen. Uiteraard stopt het niet bij dat noodzakelijke geïntegreerde beleidskader. We koppelen daaraan effectieve en efficiënte beleidsmaatregelen, om de visie te ondersteunen en de noodzakelijke kwaliteits- en duurzaamheidsprongen te maken, met aandacht voor de meest kwetsbare gezinnen op de woningmarkt.

CONTEXT

De Vlaamse Wooncode stelt minimale kwaliteitsnormen voor de woningen om het recht op menswaardig wonen te waarborgen. Die kwaliteitsnormen zijn verplicht na te komen en geven aanleiding tot kwaliteitsbewaking en handhaving, in het bijzonder op de huurmarkt. In 2013 voldeed 67% van de woningen aan de normen, in de private huursector maar 53%. De ambitie van de transitie Slim Wonen en Leven en het Woonbeleidsplan is dat in 2050 alle woningen aan de minimale normen voldoen. Voor 2020 is de ambitie op 70% gesteld, voor 2030 op 80%.

Het woningpark representeert een enorme voorraad aan materialen en grondstoffen en heeft een belangrijk aandeel in de CO₂-uitstoot. Maar 3% van het bestaande Vlaamse woningpark voldoet momenteel aan de energetische langetermijndoelstelling. De klimaatambitie houdt in dat we in 2050 een volledig CO₂-neutraal gebouwenpark hebben, waarbij we onze gebouwen niet meer verwarmen met fossiele brandstoffen en

voor 100% van koolstofarme en hernieuwbare technologieën gebruikmaken. Voor 2030 stelt het Vlaams klimaatplan een emissiereductie van 50% tegenover 2005 als doel.

De startnota van de transitie Slim Wonen en Leven heeft de ambitie geformuleerd om alle woongebouwen in 2050 te laten beantwoorden aan de duurzaamheidsprincipes. Een duurzame woning houdt rekening met aspecten van sociale aard (kwaliteitsvol, veilig, comfortabel, toegankelijk), van economische aard (toekomstgericht, aanpasbaar, met een lange levensduur, financieel beheersbaar) en van ecologische aard (impact op klimaat en omgeving, gesloten kringlopen).

Beleidsvoorstel 1.1 –

We stellen minimale woningkwaliteitsnormen op om aan het grondrecht op menswaardig wonen en het toekomstbeeld van Slim Wonen en Leven te voldoen.

We evalueren het – recent vernieuwde – uitvoeringskader van de minimale kwaliteitsnormen. We onderzoeken de mogelijkheden om ook ruimere aspecten van duurzaamheid te integreren in de woningkwaliteitsnormen, om het grondrecht op menswaardig wonen te blijven garanderen.

Beleidsvoorstel 1.2 –

We bieden woningeigenaars streefdoelen aan om de duurzaamheid van de woning te kunnen bepalen.

Om alle partijen op de woningmarkt een inzicht te bieden in het te volgen pad tot 2050, ontwikkelen we streefdoelen. Die streefdoelen leggen de lat en stuk hoger dan de minimale normen en sluiten aan op de duurzaamheidsdoelstellingen van de diverse beleidsvelden. De streefdoelen kunnen vervolgens een leidraad vormen bij de bouw en de renovatie van woningen.

Beleidsvoorstel 1.3 –

We bouwen de woningpas/gebouwenpas verder centraal uit als digitaal communicatiemiddel voor de doelgroep van woning- en gebouweigenaars.

We laten de woningpas uitgroeien tot een overkoepelend beheerd centraal instrument dat alle relevante informatie over de woning, de grond en de omgeving samenbrengt en voor de eigenaar en de door hem gemachtigden ontsluit. De woningpas helpt de woningeigenaar bij de duurzame en kwaliteitsvolle renovatie van zijn woning. Er wordt gewerkt aan automatische toegang tot de woningpas door andere groepen, zoals huurders. De woningpas vervult op termijn de rol van automatisch loket voor premie- of subsidieaanvragen.

Beleidsvoorstel 1.4 –

We verduurzamen het private huurwoningbestand.

De private huurmarkt heeft nog de grootste weg af te leggen voor de kwaliteit en de duurzaamheid van de woningen, maar ze kent, mede door de split incentive, ook de minste investeringen. We ontwikkelen daarom een systeem om het de eigenaar mogelijk te maken om duurzame investeringen eenvoudiger terug te verdienen. Daarnaast moeten financiële stimuli die investeringen ondersteunen.

Beleidsvoorstel 1.5 –

We verduurzamen het sociale huurwoningbestand.

We willen de renovatiegraad van het sociaal patrimonium versnellen door het beschikbare budget te verhogen en bijkomende subsidies uit te werken. Daarnaast willen we bijkomende instrumenten ontwikkelen die duurzame (renovatie)projecten ondersteunen.

Beleidsvoorstel 1.6 –

We informeren en begeleiden woningeigenaars bij het duurzaam (ver)bouwen.

Nog te weinig eigenaars renoveren hun woning op een duurzame manier. Dat heeft niet altijd

financiële redenen. Vaak ontbreekt het hen aan heldere informatie en begeleiding. We willen de zorgen van eigenaars verkleinen door ze voor en tijdens het renovatietraject beter te informeren en begeleiden.

Beleidsvoorstel 1.7 –

We ondersteunen de keuze tussen renoveren en slopen via een gewestelijk maatschappelijk afwegingskader en een individueel afwegingskader.

Soms is het beter om een woning te slopen en een nieuwe, duurzame woning te bouwen in plaats van ze te renoveren. Dat is een complexe afweging. We werken een kader uit dat de woningeigenaar adviseert bij zijn keuze voor renovatie of vernieuwbouw. Daarnaast creëren we ook een maatschappelijk afwegingskader dat onder andere rekening houdt met de impact op de woningmarkt, het milieu en de ruimtelijke ordening.

Beleidsvoorstel 1.8 –

We stimuleren veranderingsgericht bouwen en flexibel gebruik van gebouwen.

We ontwikkelen een beleidskader en een regelgevend kader om de publieke en private opdrachtgevers en beheerders van het gebouwenpark in Vlaanderen aan te zetten om veel meer rekening te houden met de principes van veranderingsgericht bouwen, multifunctionaliteit en tijdelijk en gedeeld gebruik van gebouwen. Onze voorbeeldrol komt uitdrukkelijk in beeld bij nieuwe gebouwen of renovaties waarvan we zelf opdrachtgever zijn en bij gebouwen die we subsidiëren.

De beleidsdoelstelling over kwaliteitsvolle en duurzame woningen is tevens sterk gelinkt aan beleidsdoelstellingen en bijhorende voorstellen uit andere hoofdstukken, met name beleidsdoelstelling 5 van Circulaire Economie (Circulair bouwen en circulair ruimtegebruik als standaardpraktijk) en beleidsdoelstelling 1 van Energietransitie (Maximale energie-efficiëntie in alle sectoren).

Beleidsdoelstelling 2 –

MEER DUURZAME BUURTEN

Mensen willen in hun woonomgeving rust, natuur en voorzieningen en ze willen een buurt die gezellig, aangenaam, mooi en prettig is om in te wonen. Voor de meeste mensen sluit het niveau van de omgeving of buurt het meest aan op hun beleving. Dat geldt in het bijzonder voor kwetsbare groepen op de woningmarkt: als die groepen vlot toegang hebben tot openbare en private diensten en de leefomgeving integraal toegankelijk is, kunnen ze hun maatschappelijke positie ook gemakkelijker verbeteren.

Het buurtniveau raakt soms wat verloren tussen de aandacht voor de gebouwen en de ruimtelijke plannen die op een hogere schaal verbeteringen doorvoeren. Op dat niveau zijn steeds vaker burgerinitiatieven actief die een buurt ruimtelijk en sociaal vormgeven. Het buurtniveau is ook het best geplaatst om zaken aan te pakken als de groen-blauwe dooradering, bepaalde vormen van milieuhinder, de circulariteit, de diversiteit van de functies (wonen, werk, ontspanning, onderwijs, dienstverlening), de ruimte voor kinderen en jongeren en de sociale cohesie.

We moeten onze ondersteunende rol voor de lokale partners blijven opnemen door grote en meer beleidsdomeinoverschrijdende initiatieven te ondersteunen en de lokale overheden instrumenten aan te reiken om buurtinitiatieven te faciliteren.

CONTEXT

Voor de transitie Slim Wonen en Leven is de ambitie duidelijk: de buurten van de toekomst zijn duurzaam, leefbaar en inclusief. De ruimtelijke organisatie ervan draagt bij tot de beheersing van de mobiliteit en de energiezuinigheid. De nabijheid van voorzieningen en collectief vervoer leidt tot een intensiever gebruik van duurzame vervoerswijzen. Compacter en meer gestapeld wonen en functiemenging creëren nieuwe, vaak onverharde ruimte, die de bebouwde ruimte met hoogwaardige groene elementen en water dooradert. Dat maakt de omgeving aangenamer, komt de natuur ten goede en verhindert water- en

hitteoverlast. De inrichting houdt ook rekening met de karakteristieken van het landschap, bouwt verder op de cultuurhistorische waarden en verhoogt de leesbaarheid en herkenbaarheid van de omgeving. Buurten hebben een ruim en gevarieerd aanbod aan kwaliteitsvolle woningen en kwaliteitsvolle, veilige en gezonde collectieve binnen- en buitenruimte om te spelen, te ontspannen en elkaar te ontmoeten.

Beleidsvoorstel 2.1 –

We verbeteren de ruimtelijke kwaliteit van woonomgevingen.

Vanaf de ontwerpfase van plannen en projecten passen we de kernkwaliteiten voor de ruimtelijke ontwikkeling, zoals die opgenomen zijn in de strategische visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, maximaal toe.

Beleidsvoorstel 2.2 –

We stimuleren een groen-blauwe reflex en zetten een kennis- en ervaringsforum op om een kwaliteitsvolle groen-blauwe dooradering als essentieel onderdeel van een gezonde woon- en leefomgeving te bevorderen.

Om de voordelen van groene elementen en water op lange termijn te verzekeren, moeten we groen-blauwe netwerken integreren en die beschermen en waar nodig versterken. We scheppen een inspirerende en stimulerende beleidsomgeving die de mogelijkheden toont, de innovatie bevordert, de kennis versterkt en de beleidsinstrumenten laat samenwerken.

Beleidsdoelstelling 3 –

EEN RUIMTELIJK DUURZAAM WOONSYSTEEM

Een duurzame woning is een woning op de juiste plaats. Door woningen nabij knooppunten van voorzieningen en openbaar vervoer te concentreren, kunnen we de druk op de open ruimte en het aantal verplaatsingen beperken. We kunnen collectieve voorzieningen zoals openbaar vervoer, nutsvoorzieningen en de inrichting van de open-

bare ruimte, efficiënter en goedkoper organiseren. In plaats van het slecht gelegen woonaanbod te ontwikkelen, willen we de ruimte binnen het bestaande ruimtebeslag herontwikkelen. Zo beschermen en versterken we de open ruimte.

Om dat te realiseren, hebben we een beleidskader nodig dat de bovenstaande doelstellingen in heldere criteria omzet. Waar precies willen we het wonen stimuleren en waar niet? Welke beleidsinstrumenten kunnen we daarvoor inzetten? Dat kader hebben we nodig om via verschillende beleidsinstrumenten het wonen op slimme locaties te bevorderen. Daarbij mogen we de betaalbaarheid van projecten voor diverse bevolkingsgroepen niet uit het oog verliezen.

CONTEXT

De nadelen van het versnipperd wonen in Vlaanderen zijn bekend. Het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen zet met duidelijke ambities voor het ruimtelijk beleid in op een grondige omslag. In Vlaanderen mag na 2040 geen nieuw beslag meer worden gelegd op de open ruimte (de 'beton-stop'). Het ruimtelijk rendement moet omhoog door een inbreidingsgerichte en kwalitatieve transformatie van de bebouwde ruimte. Ontwikkelingen voor wonen, werken, voorzieningen en vrije tijd worden samengebracht op goed gelegen locaties. De grote uitdagingen van vandaag, zoals de klimaatverandering, het energievraagstuk, de mobiliteit en de betaalbaarheid van publieke diensten, laten het niet meer toe om de ruimtelijke ontwikkeling op dezelfde manier voort te zetten.

We moeten het ruimtelijke rendement dus verhogen door de ruimte efficiënter te gebruiken en goed gelegen locaties beter te benutten. Alleen bij uitzondering wordt bijkomende ruimte ingenomen. De leegstand en de verloederings worden aangepakt. Bij de ruimtelijke ontwikkeling houden we grondig rekening met de bereikbaarheids-criteria, de nabijheid van integraal toegankelijke voorzieningen en de ligging ten opzichte van de open ruimte, de landschappelijke karakteristieken, de groen-blauwe aders en de mogelijkheden voor energie-uitwisseling.

Beleidsvoorstel 3.1 –

We ontwikkelen ruimere streefdoelen om een ruimtelijk selectief beleid te bevorderen.

Door beleidsinstrumenten ruimtelijk te differentiëren en ze op bepaalde locaties al dan niet of in meer of mindere mate in te zetten, kunnen we het wonen op slimme locaties bevorderen en op andere locaties ontmoedigen. Daarvoor moeten we eerst zicht krijgen op de rendementskansen van locaties, zodat we voor elke locatie aan de hand van heldere criteria kunnen afwegen of verdere ontwikkeling al dan niet wenselijk is. Op die manier maken we de algemene ruimtelijke doelstellingen toepasbaar in concrete beleidsmaatregelen.

Beleidsvoorstel 3.2 –

We zetten maatregelen in om een ruimtelijk selectief beleid te bevorderen.

We zetten de nodige maatregelen in om te garanderen dat alle bevolkingsgroepen op goed gelegen locaties kunnen wonen en leven. Publieke woonactoren spelen daarin een cruciale rol. Via een gericht grond- en pandenbeleid creëren we een marktwerking die in overeenstemming is met de principes van de strategische visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen.

Beleidsdoelstelling 4 –

EEN VERSTERKT WOONAAANBOD VOOR EEN INCLUSIEVE WONINGMARKT

Er is vaak een onevenwicht tussen de vraag en het aanbod op de woningmarkt. Daarom moeten we de woningmarkt versterken, zodat iedereen een geschikte woning kan vinden. Om op elk levensmoment aan de behoeften te kunnen voldoen, moeten zowel het woningaanbod als de bewoners flexibel zijn. Woonbehoeften veranderen immers in de loop van het leven. Met een divers woonaanbod beschikken we over de mogelijkheid om een bewuste woonkeuze te maken. Zo zal ook de woonmobiliteit verhogen.

Het aanbod moet inspelen op de sociaal-economische situatie van de huishoudens en de mogelijkheden waarover ze beschikken om hun woonbehoefte in te vullen. De uitdaging is om ook kwetsbare groepen toegang te geven tot betaalbaar, kwaliteitsvol, integraal toegankelijk en duurzaam wonen.

Beleidsbeslissingen werken lang door op de woningmarkt. Daarom moeten we de beleidsinitiatieven steeds doordacht en voor de lange termijn nemen. De verandering en de aangroei van de woningvoorraad die zich nu voordoen, moeten we aangrijpen om de doelen voor de lange termijn te realiseren.

Als overheid is het onze taak om het kader te scheppen zodat de woningmarkt in de juiste richting kan evolueren en uitbreiden, maar het zijn de diverse actoren op het terrein (lokale besturen, vastgoedpromotoren, de bouwsector, investeerders, grondeigenaars, sociale huisvestingsmaatschappijen, burgers) die effectief zullen zorgen voor de uitbreiding van het aanbod en de overheidsdoelen dus zullen ondersteunen. Een sterk partnerschap tussen de Vlaamse overheid en de actoren, dat rekening houdt met de diverse behoeften, is dan ook van groot belang.

CONTEXT

Hoewel de bevolkingsprognoses in de richting wijzen van een langzaam stagnerende groei, zal het aantal huishoudens blijven stijgen door de toenemende gezinsverdunding. Het Federaal Planbureau voorspelt tegen 2050 een aangroei van het aantal huishoudens in Vlaanderen met bijna 449.000 tegenover 2018. De toename van het aantal inwoners en huishoudens zal zich vertalen in een behoefte aan bijkomende woningen. Door demografische trends zoals de vergrijzing en de verjonging, de gezinsverdunding, de migratie en nieuwe samenlevingsvormen, verandert de woningvraag en is er een grotere diversiteit aan woontypes en -vormen nodig.

Bovendien zijn er regionale verschillen. De vraag naar bijkomende woningen zal niet overal even groot zijn, omdat de bevolkingsgroei en de demografische trends zich niet overal in dezelfde mate

of met dezelfde snelheid zullen voordoen. Hoewel er globaal genomen nog voldoende (theoretisch) aanbod aan onbebouwde percelen is, komen die percelen daarom nog niet op de markt en sluit de ligging ervan ook niet altijd aan bij de woningvraag of de ruimtelijke doelstellingen.

Het grondrecht op menswaardig wonen is niet voor alle gezinnen in Vlaanderen gerealiseerd. De problemen zijn voornamelijk op de private huurmarkt geconcentreerd. Op die markt waren in vergelijking met de andere deelmarkten de overheidsinvesteringen veel lager. De woningen zijn er in minder goede staat en er zijn frequenter betaalbaarheidsproblemen. Ook de woonzekerheid staat er vaker onder druk, wat kan leiden tot uithuiszetting. De sociale huurmarkt in Vlaanderen is te beperkt in aanbod om alle woonbehoeftige gezinnen een woning te bieden.

Er zijn diverse recente ontwikkelingen die impact hebben op de dynamiek van de woningmarkt en dus nieuwe accenten in het beleid vragen. We denken daarbij aan de vermaatschappelijking van de zorg, de opmars van nieuwe woonvormen en de regionalisering van de vastgoedfiscaliteit.

Beleidsvoorstel 4.1 –

We stemmen het woonbeleid en het welzijns- en zorgbeleid op elkaar af, met bijzondere aandacht voor nieuwe financieringsmodellen, alternatieve woonvormen en de preventie van dak- en thuisloosheid.

De vermaatschappelijking van de zorg heeft implicaties op de woningmarkt. Die vraagt een woningaanbod dat daaraan aangepast is, en stelt bijzondere eisen aan de woonomgeving, onder andere voor de toegankelijkheid. De woonsituatie van mensen en hun gezondheid en welbevinden hangen nauw samen. We leggen de beleidsverbanden die nodig zijn om tot een efficiënt en effectief samenspel tussen de woon- en welzijnsfactoren op het terrein te komen. Zowel betaalbaar en toegankelijk wonen als begeleiding en ondersteuning op maat, ook preventief, staan daarbij centraal.

Beleidsvoorstel 4.2 –

We faciliteren en ondersteunen nieuwe wooninitiatieven.

De laatste jaren zien we een nieuwe golf aan wooninitiatieven voor groepen die moeilijkheden ervaren op de reguliere woningmarkt. Daarbij gaat het vaak niet alleen over wonen, maar ook over andere aspecten zoals zorg, duurzaamheid en solidariteit. Ook het beleid toont steeds meer interesse voor die nieuwe woonvormen, maar de initiatiefnemers botsen vaak nog op hinderpalen in de regelgeving of een gebrek aan kennis- en ervaringsuitwisseling. We komen daaraan tegemoet door een coherent regelgevend kader en een transitieruimte die nieuwe wooninitiatieven faciliteert en ondersteunt.

Beleidsvoorstel 4.3 –

We kiezen een nieuwe benadering voor de Vlaamse vastgoedfiscaliteit.

Het geheel van fiscale bevoegdheden maakt het mogelijk voor Vlaanderen om een meer geïntegreerd beleid voor de vastgoedfiscaliteit te voeren. We willen de bestaande instrumenten voor de vastgoedfiscaliteit verder hervormen om tot een coherenter vastgoedfiscaliteit te komen die rekening houdt met Vlaamse, nationale, supra- en internationale tendensen en doelen.

Beleidsdoelstelling 5 –

DUURZAMERE WOONWENSEN

De woonwensen van de Vlaming stemmen niet overeen met de ambities van de transitie Slim Wonen en Leven. Die woonwensen werken een nog verdere verspreiding van de al erg versnipperde nederzettingsstructuur in de hand. Ook de wens van een eigen woning is diepgeworteld bij de Vlaming.

De woningmarkt en hoe er daadwerkelijk wordt gewoond, zijn altijd het resultaat van vraag en aanbod. De meeste beleidsdoelstellingen en -voorstellen in dit hoofdstuk houden verband met de aanbodzijde. Om het toekomstbeeld te bereiken van een duurzame buurt waar iedereen kan en wil wonen, moeten we niet alleen inspelen op het

'kunnen', maar ook op het 'willen'. Daarom spelen we in op de achterliggende motieven, weerstanden en omgevingsinvloeden. Op die manier kunnen we het wensbeeld van de Vlaming veranderen.

Informereren, sensibiliseren en financiële stimulansen geven blijven belangrijk, maar om het wensbeeld van de Vlaming te veranderen, is dat niet voldoende. We stellen een mix aan instrumenten voor die inspelen op de achterliggende motieven, weerstanden en omgevingsinvloeden.

CONTEXT

De Woonsurvey 2018 leert dat de Vlaamse huishoudens nog niet spontaan kiezen voor slim wonen en leven. Voor 72% van de Vlaamse huishoudens heeft een open of halfopen woning nog steeds de voorkeur. 35% verkiest een woning op het platteland en 32% in de stadsrand. 69% geeft wel aan dat ze tevreden zouden zijn met minder private buitenruimte als er meer groen en pleintjes in de buurt zouden zijn. 53% toont enige bereidheid tot het delen van een parkeerruimte of fietsenstalling, maar voor het delen van een tuin of een deel ervan, een wasplaats of een berging is de bereidheid veel kleiner (respectievelijk 27,5% en 18%).

Het is de ambitie van de transitie Slim Wonen en Leven voor 2050 om slim wonen en leven in een aantrekkelijke buurt vanzelfsprekend te maken. Om het wensbeeld van de Vlaming te veranderen, moeten we op de diverse achterliggende factoren inspelen. Het huidige wensbeeld is ook niet zomaar ontstaan, het is mede het resultaat van beleidskeuzes uit het verleden.

Tot nu toe hebben we weinig aandacht besteed aan het wijzigen van de woonwensen en het beïnvloeden van het woongedrag. Recent hebben we binnen de transitie Slim Wonen en Leven een aantal eerste beleidsinitiatieven opgestart. Daarop willen we in de toekomst verder bouwen.

Beleidsvoorstel 5.1 –

We zetten een mix aan instrumenten in om duurzame woonwensen te stimuleren.

Om het wensbeeld van de Vlaming te veranderen, moeten we inzetten op verschillende sporen. We stellen een aantal instrumenten voor om niet-duurzame woonwensen tegen te gaan, die gebaseerd zijn op wetenschappelijk onderzoek. Door samenwerking met (boven)lokale besturen, middenveldorganisaties, koplopers en het onderwijs willen we die instrumenten versterken en ruim verspreiden. Een grootschalige campagne kan daarbij ondersteuning bieden.

**DEPARTEMENT
KANSELARIJ EN BESTUUR**

Havenlaan 88 bus 20
1000 Brussel
departement.kb@vlaanderen.be
www.vlaanderen.be